

Rudolf Steiner

Okulní čtení a okulní slyšení

GA 156

OBSAH

<a href="#">Okulní čtení a okulní slyšení</a> .....	2
<a href="#">První přednáška</a> .....	2
<a href="#">Dornach, 3. října 1914</a> .....	2
<a href="#">Druhá přednáška</a> .....	17
<a href="#">Dornach, 4. října 1914</a> .....	17
<a href="#">Třetí přednáška</a> .....	32
<a href="#">Dornach, 5. října 1914</a> .....	32
<a href="#">Čtvrtá přednáška</a> .....	48
<a href="#">Dornach, 6. října 1914</a> .....	48
<a href="#">Pátá přednáška</a> .....	65
<a href="#">Dornach, 7. října 1914</a> .....	65
<a href="#">Jak se dostane bytí do myšlenkového světa?</a> .....	87
<a href="#">První přednáška</a> .....	87
<a href="#">Dornach, 12. prosince 1914</a> .....	87
<a href="#">Druhá přednáška</a> .....	102
<a href="#">Dornach, 13. prosince 1914</a> .....	102
<a href="#">Třetí přednáška</a> .....	119
<a href="#">Dornach, 19. prosince 1914</a> .....	119
<a href="#">Čtvrtá přednáška</a> .....	136

<a href="#">Dornach, 20. prosince 1914</a> .....	136
<a href="#">Vánoční svátky</a> .....	150
<a href="#">První přednáška</a> .....	150
<a href="#">Dornach, 26. prosince 1914</a> .....	150
<a href="#">Druhá přednáška</a> .....	166
<a href="#">Bazilej, 27. prosince 1914</a> .....	166

## Okultní čtení a okultní slyšení

### První přednáška

Dornach, 3. října 1914

Moji milí přátelé!

Neočekávejte, že v těchto čtyřech přednáškách mohu dát přímo náhradu za to, co se zamýšlelo v Mnichově. Pokusím se zde něco načrtnout z obsahu, který by byly měly mít mnichovské přednášky. Právě to nejdůležitější a nejpodstatnější, co mělo být řečeno v Mnichově, se musí odložit, až budeme mít opět méně bouřlivých dob. Mohu více být udiven tím, že se mohlo tu nebo tam věřit, že nejmávnější síla, která se musí použít, aby se řeklo právě něco nejdůležitějšího v oblasti duchovní vědy – což se ovšem mělo stát v Mnichově –, by se bylo mohlo také šířit v takových dobách, jako jsou takové, v nichž teď žijeme. Tak se ještě jednou v lidstvu prožije doba, v níž se uzná, že něco takového právě není možné, že jaksi nejvyšší pravdy nemohou být řečeny do bouře.

O tom, co tvoří mé téma, bude v budoucích dobách, dovolí-li to karma, právě jednou mít přednáškový cyklus, který má nahradit mnichovský. Avšak protože z několika stran bylo projeveno přání, aby se

něco o tomto námětu slyšelo, chtěl bych tomuto přání, pokud je to možné, v těchto dnech vyhovět.

To, co duchovní věda obsahuje jako opravdové, pravdivé dobro, bylo v podstatě získáno okultním čtením a okultním slyšením. A slyšíme tedy něco o metodách, kterými duchovní badatel přichází ke svým výsledkům, když mluví o podstatě okultního čtení a okultního slyšení. Ale o způsobu, jak se získávají duchovně vědecké výsledky, panuje v naší době to nejabsurdnější jako mínění, co si můžeme myslit. Dříve než přejdu ke svému důležitému předmětu, poukáži na úvod na jednu maličkost, maličkost, v poměru k tomu, co chce být náš duchovní proud. Nějaký profesor, badatel současnosti, napsal recenzi o mé knize „Theosofie“. Tato recenze vyšla už před několika léty, a autor této recenze se nejvíce zlobil nad tím, co je v této knize o aуре člověka, o formách myšlenek, a podobně. A mezi mnohým, o čem se teď nebudu zmiňovat, je v této recenzi také něco, co je zcela pochopitelné z hlediska badatele, tak opravdového badatele současnosti. Tu se říká: Kdyby se mělo uvěřit, že je opravdu něco na těchto věcech o aуре a formách myšlenek, tak by jednou museli někteří z těch, kteří mohou vidět auru a formy myšlenek, nechat udělat se sebou pokus. Muselo by se umět udělat pokus, že někteří z těch, kteří chtějí tvrdit, že něco takového vidí, by měli být postaveni proti některým z těch, kteří ve svém nitru mají jisté myšlenky, city a pocity; a pak by se mělo jasnovidců zeptat: Co vidíte na lidech, kteří tu před vámi stojí nebo sedí? – A když pak – tak se domnívá autor recenze – tito okultní jasnovidci vypovědí to, o čem lidé, kteří byli pozorováni, později ujišťují, že to skutečně mysleli a cítili, a když pak jasnovidci kromě toho mezi sebou se shodují ve svých výpovědích, pak se jim může věřit.

Není nic přirozenějšího, nic samozřejmějšího než tyto námitky. Člověk by dokonce rád řekl, že myslitel zvyklý na přírodní vědu současnosti musí tuto námitku vznést; jako nejrozumnější se totiž musí

objevit, co on jen může říci. Dotyčný muž, který to řekl, přece asi knihu četl, než tuto recenzi napsal. Musíme se to domnívat, že ano? Protože recenze budí dojem poctivosti, dá se to přece jen domnívat. Číst to však nemohl. Ať je to totiž samozřejmé, že se ta námitka dělá, pokud nemáme pravdy, obsažené v této knize, tak samozřejmé by to mělo být, že se tyto námitky už nedělají, když se kniha přečetla s porozuměním. Říkám těmito slovy něco hrozného pro každého normálního přírodovědeckého myslitele dneška, samozřejmě, protože mu to musí být úplně nepochopitelné, protože to nemůže naprosto chápat. Mezi mnoha věcmi, které jsou v této knize, je i toto: Je tu, že především jasnovidec, chce-li opravdu hledět do duchovního světa a vidět pravdu, je nucen, napřed nacvičit takovou sebevýchovu, že je schopen se naprosto nesobecky pohroužit do věcí, že je schopen vlastní přání, vlastní tužby umlčet, a tak se postavit před duchovní svět. Ano, moji milí přátelé, sesedlo se pět nebo šest lidí, aby tak podle přírodovědecké metody utvořený pokus udělali, jak je zde v recenzi žádáno, tak se usadí s přáním, aby přišli k nějakému výsledku, a to podle určitých, přírodní vědou žádaných metod. Tu se všechno dělá jako při přáních a žádostech v obyčejném životě. Ale to je právě to, co se má překonat. Je samozřejmé, že každý vjem duchovního světa by byl vymazán v okamžiku, kdy se sesadím k takovému pokusu, když tento pokus se dělá zcela podle obyčejných myšlenek fyzické úrovně. Tyto myšlenky fyzické úrovně se všemi jejími přáními a žádostmi musí však právě být překonány.

Na takové námitky lze odpovědět jen pozitivně: zajisté, takový pokus by mohl být uspořádán, ale nesměl by být uspořádán podle metod fyzické úrovně, ale musel by být uspořádán podle metod duchovního světa. To znamená, jak by se musel uskutečnit? Především by musely úmysly být v duchovním světě a nikoli vzniknout v hlavě nějakého zvědavého profesora. Z duchovního světa by musel vzniknout úmysl, aby se lidé, kteří jsou jasnovidci na fyzické úrovni, něco dozvěděli o

myšlenkách a pocitech jiných lidí, a musel by být duchovním světem z karmy opravdu dohromady sveden hlouček lidí, nikoli metodami nějakého profesora, ale opravdu řízením osudu. A na druhé straně by museli i jasnovidci být svedeni dohromady řízením osudu. Pak by pokus byl uspořádán duchovním světem a jasnovidci by mohlo být odhaleno, co žije v jednotlivém člověku jako city a tak dále. Pak by se to nezbytně podařilo; podaří se to vždycky, když je to tak uspořádáno.

Rád bych řekl, že když knihu „Theosofie“ sledujeme opravdu s porozuměním, tak víme to, co jsem teď řekl, a máme to jako samozřejmost a pravdu duchovního světa, že takový pokus naší doby není možný. To se musí mít na zřeteli. A tak jsem to, co jsem teď právě řekl, ještě připojil doslova v poznámce v šestém vydání, jehož korektury mám právě zde – protože jsem z právě uvedené recenze shledal, že člověk není schopen tu knihu opravdu číst tak, že takovou myšlenku najde on sám. K nejpodstatnějším podmínkám knihy, jež vznikla z duchovní vědy, patří, aby se nebral jen obsah takové knihy, to je to nejmenší. K tomu patří, abychom, když jsme tuto knihu přijali, změnili nějak způsob, jak myslíme, cítíme a pocítujeme; abychom postoupili dále vzhledem k měřítkům a způsobům usuzování, které jinak používáme v obyčejném světě. To je potíž, jíž dnes čelí pochopení duchovně vědeckých děl, že je lidé čtou jako ostatní spisy a věří, že mohou obsah přijímat jako u ostatních spisů; zatímco ve skutečnosti je tomu tak, že v člověku se musí něco proměnit, když opravdu porozuměl okultní knize, právě okultní knize.

Proto je zcela pochopitelné, že právě právě okultní knihy jsou v naší době většinou lidí odmítány. Co se totiž musí stát v člověku, který v současnosti takovou knihu čte? Pustí se do knih, je samozřejmě tak chytrý, vždyť takoví jsou všichni lidé současnosti. Ví, že může posoudit obsah knihy, že nemůže být žádný lepší soudce té knihy. To ví předem. Teď po přečtení knihy má mít jinak usuzovat? To samozřejmě nemůže. Je chytrý a

má nejlepší způsob usuzování. Nesmíří se s tím, aby něco změnil, pokud se týče jeho usuzování. Nepocítí tedy nic z tendence záměrů knihy, samozřejmě. V nejlepším případě přijde pak k úsudku, že se z knihy vůbec ničemu nenaučil a že všechno je pouze hra se slovy a pojmy. To je zcela samozřejmé; tak to musí být, když se zaměříme na základní jádro veškeré duchovní vědy, které spočívá v tom, že člověk v něčem, i když je to sebemenší, přijde čtením právě duchovně vědecké knihy k jinému způsobu pocítování a posuzování.

Na jedno se ale musí vzít ohled, chceme-li vůbec spojit nějakou myšlenku se slovy „okultní čtení, okultní slyšení“. Především se musíme rozloučit se vším, co je obyčejný způsob myšlení, obyčejné usuzování, pokud se týče fyzické úrovně. To jsem ovšem mnohokrát zdůraznil. Samozřejmě musíme zůstat rozumným člověkem, musíme si tedy zachovat zdravý úsudek pro události a bytosti fyzické úrovně, přestože si osvojíme pro duchovní svět nové formy usuzování, myšlení a pocítování. To je zcela samozřejmé, to jsem už často zdůraznil. Avšak něco si musíme osvojit, co je nezbytné pro vyšší svět, co pro fyzickou úroveň neplatí. Vyjdu z věci, která Vám asi není ještě běžná.

Na fyzické úrovni jsme zvyklí, svým myšlením, cítěním a chtěním navázat vztah k věcem a bytostem fyzické úrovně. Když myslíme a představujeme si, obstaráváme si pojmy a představy o věcech a bytostech fyzické úrovně a pochodech, které se zde odehrávají. Jaksi to, o čem máme své mínění, že je to tu v prostoru a odehrává se v čase, to si tím duchovně přivlastňujeme. Učíme se tím o něčem vědět svým myšlením a představováním. S cítěním je to stejně tak, setkáme se s nějakou věcí, například s růží. Jsme růží potěšeni. Tím přesadíme něco z vnějšího světa svým citem do své vlastní duše. Tak děláme něco, co z vnějšku z růže vychází a na nás působí svým vnitřním duševním vlastnictvím. U chtění je to tak, že něco, co máme v úmyslu, vtělujeme do vnějšího světa.

Musíme brát v úvahu samé vztahy mezi sebou a vnějším světem, uvažujeme-li o svém chování na fyzické úrovni. Všechno, co tu používáme v myšlení, cítění a chtění, co tu děláme, když pro obyčejné fyzické tělesno navážeme vztah s vnějším světem, všechno to nám naprosto neslouží – ve formě, jak je to na fyzické úrovni praktikováno -, abychom nějak něco věděli o vyšším světě. Ale všechno to, co nám například slouží, abychom nějak něco věděli o fyzickém světě, co používáme jako způsoby pocitů, jako způsoby představ, abychom věděli o fyzickém světě všechno to, může sloužit pro duchovně vědecké bádání jen pro přípravu.

Tedy nezapomeňte: ve fyzickém světě nám slouží to, co děláme v myšlení, cítění a chtění k tomu, abychom něco přímo věděli o fyzickém světě nebo něco udělali pro fyzický svět; pro vyšší světy nám slouží všechno, co nám tak přímo slouží pro fyzický svět, jen k přípravě. Co si můžeme myslit ve vztahu k fyzickému světu, a ať myslíme sebe bystřeji, nedává nám to žádné vědění pro vyšší světy. Jen naše duše sama je jaksi myšlením tak připravována, tak vychovávána, že se pozvolna dělá schopnou proniknout správným způsobem do duchovního světa. Co můžeme pro fyzický svět chtít a cítit, je použitelné prostě pro sebevýchovu duše, jako příprava pro proniknutí duše do duchovních světů. Rád bych tedy řekl, abych se správně vyjádřil. Vzdělaný badatel se dozví svou vědeckou metodou něco pro vnější svět, a je zvyklý, když to vyzkoumal, říct: „Vím toto a ono o vnějším světě.“ – Tento způsob bádání, myšlení mu však vůbec nepomůže, aby vstoupil do duchovního světa; ale jak tu myslí a bádá, to má jen význam jako cvičení duševních sil. Jak je duše myšlením a bádáním více uschopňována žít v sobě, uvést svou sílu do činnosti, jen to je efektivní pro proniknutí do vyšších světů. Jen jako kultura vlastní duše jsou pro duchovního badatele použitelné činnosti, které normálně provádíme ve fyzickém světě.

Chci vybrat ještě jeden příklad, abych to udělal zřetelnější. Dejme tomu, že je někdo tesař, že se vyučil tesařem a má teď v úmyslu dělat jako tesař to nebo ono náradí. Těmito úkony jako tesař dělá neustále tato nebo ona náradí, po léta: to je podstata tesařova úkolu. Ale nedělají se jen náradí, která jsou užitečná pro fyzickou úroveň, ještě něco jiného přistupuje jako přídavek. Je obratnější, ovládá vše zručněji, získá něco pro svůj vlastní organismus, tím že se stane zdatnější, zručnější. To je jaksi vedlejší úspěch. Tak je tomu i u duchovních činností. Vezměme například botaniku. Jsem-li činný jako botanik a provádím nádherná úsilí po desetiletí jako botanik, tak je to pro fyzickou úroveň krásné. Ale je u toho i vedlejší efekt: jsem zručnější v myšlení; myšlení se jaksi „drezíruje“. Touto „drezurou“ – neberte ten výraz v obyčejném, triviálním smyslu slova – se musí duchovní badatel zabývat. Musí to, co v obyčejném životě prožívá ve službě vnějšího vědění, použít k tomu, aby své duchovní síly udělal zručnější, poddajnější. Když tyto síly totiž, místo aby byly použity k užitku a přednosti ve fyzickém světě, se dají do služby sebevýchovy, jak se to děje v meditaci a koncentraci a ve cvičeních, která dostáváme, pak se připravujeme proniknout do duchovního světa. A vezměte tato slova, která říkám: připravujeme se – jako něco mimořádně důležitého. V podstatě totiž nemůžeme vůbec nic jiného dělat, než se připravovat, abychom pronikli do duchovního světa; to ostatní je záležitost duchovního světa, ten nám potom musí vyjít vstříc. Avšak nepřijde nám vstříc, jsme-li jen takoví, jako jsme obyčejně jako lidé na fyzické úrovni. Jen když jsme proměnili vylíčeným způsobem své duševní síly, můžeme doufat, že nám duchovní svět přijde vstříc. Nemůže to být tak jako při bádání ve fyzickém světě, kdy tak beze všeho přistupujeme k věcem. Můžeme se jen připravit, aby, když věci duchovního světa k nám přistoupí, nám pak neunikly, ale aby na nás opravdu udělaly dojem.

Proto se musí říci: Všechno co můžeme dělat pro prozkoumání duchovního světa je, že se připravíme důstojným způsobem, abychom



nebyli slepí a hluchí pro tento duchovní svět tehdy, až karma bude chtít, aby nám tento duchovní svět přišel vstříc. Můžeme se totiž připravit. Ale vyjít vstříc duchovnímu světu je čin milosti duchovního světa. Tak se to musí brát. Proto se může na otázku: „Jak se člověku podaří proniknout do duchovního světa?“ – odpovědět: Připravit se vším, co dělá naše myšlení a cítění povolnější, svižnější, co naše myšlení jaksi cvičí, co naše pocítování dělá jemnější, oddanější. A pak čekat, čekat, čekat. To je zlaté slovo: umět čekat v klidu duše. Duchovní svět se nedá dobýt jiným způsobem, než se ho staneme hodnými a můžeme pak vyvíjet v klidu duše očekávání plnou náladu. Na tom záleží. Očekávání plná nálada je to podstatné. Získáme ji tím, že se připravíme vylíčeným způsobem přijmout duchovní svět – a v mých knihách je mnohokrát vylíčeno, jak se v jednotlivosti děje. Ale pak si musíme také osvojit onen absolutní klid duše, která jediné a sama umožňuje, aby k nám duchovní svět dospěl.

Jednou jsem v přednáškách použil tohoto obrazu: Ve fyzickém světě se ta věc má tak, že, když chceme nějakou věc vzít v úvahu, k této věci jdeme. Kdo chce vidět Řím, musí do Říma jet. To je ve fyzickém světě zcela přirozené, neboť Řím k němu nepřijde. V duchovním světě je to právě obráceně. V duchovním světě nemůžeme dělat nic jiného, než se připravit metodami, které jsou líčeny, abychom přijali důstojně duchovní svět: Duševní klid, setrvávání na svém stanovišti – pak to k nám přijde. Musíme to očekávat v klidu duše. To je to významné na celé věci. Kde je asi to, co se tu k nám přibližuje, kde to je? I o tom jsem už často mluvil a chci se o tom zmínit jen na úvod, abychom měli pro příští dny dobrou základnu, na niž můžeme stavět.

Poněvadž vy všichni znáte naši anthroposofickou literaturu, chtěl bych položit otázku tak: Kde jsou bytosti elementárního světa, kde jsou bytosti duchovního světa, kde jsou bytosti vyšších hierarchií? Jsou tu, kde jsme my. Jsou všude kolem nás; nejsou nikde jinde, než zde, kde je ten

stůl, židle, kde jsme my sami. Jsou všude kolem nás, ale pokud se týče poměrů a postupů věcí vnějšího světa, jsou tak tenké a prchavé, že se dá říci, že právě pozornosti lidí unikají. Lidé neustále procházejí duchovním světem, ale nevidí jej, protože jsou nezbytně svou organizací, která ještě je nepřipravena pro duchovní svět, právě pro něj nepozorní. A kdyby měli příležitost proniknout do duchovního světa, jako tomu je ve spánku v noci, pak se ukáže vědomí jako příliš slabé, tupé, aby vnímalo duchovní bytosti, které jsou kolem nás. Člověk je od usnutí do procitnutí v duchovním světě, v tomto jemném, fluktuujícím světě, ale on jej nevnímá, protože jeho vědomí je příliš tupé, aby jej vnímalo. Co se musí stát, aby se člověk naučil vnímat tento svět, v němž vlastně neustále je? Ano, tu musí pohovořit o několika důležitých bodech, abychom porozuměli, co se tu musí stát. Tu musíme především vzít v úvahu něco, co jsem se teď pokusil vylíčit přesněji i pro vnější svět v závěrečné kapitole druhého svazku své knihy „Záhady filosofie.“ Uvidím, zdali to budou moci pochopit lidé, kteří nejsou zapojeni do anthroposofického proudu.

Musíme při tom vzít v úvahu otázku: Jak se vlastně uskutečňuje vnější vnímání? Tak, že ano, tu lidé obyčejně myslí – zvláště lidé, kteří si myslí, že jsou velmi chytří -, že vnější vnímání se uskutečňuje tak, že věci jsou venku, člověk vězí ve své kůži, že vnější věci na něj dělají dojem a že tak jeho mozek vytváří obraz vnějších předmětů a forem v jeho nitru. Tak to vůbec není, ale je to úplně jinak. V pravdě člověk není vůbec uvnitř své kůže (se svým duchovně duševně), tak to vůbec není. Když člověk například vidí tuto kytičku růží, tu je ve skutečnosti se svým já a astrálním tělem uvnitř v kytičce a jeho organismus je zrcadlící aparát a věci mu zrcadlí zpět. Jste po pravdě neustále rozprostřeni za obzor, za který pohlížíte. A ve bdělém vědomí vězíte právě s podstatnou částí svého já a astrálního těla také ve fyzickém a éterickém těle. Postup je opravdu takový – často jsem se o tom zmínil v přednáškách: Představte si, že obcházíte v pokoji, v němž by bylo na stěnách umístěno množství zrcadel. Můžete

procházet místnosti. Kde nemáte žádné zrcadlo, sami sebe nevidíte. Jakmile však přijdete k zrcadlu, vidíte se. Přejde-li místo bez zrcadla, nevidíte se, je-li tu opět zrcadlo, vidíte se opět. Tak je tomu také s lidským organismem. Není tvůrcem věcí, které prožíváme v duši, je jen zrcadlící aparát. Duše pohromadě s věcmi tady venku, například zde s touto kytíčkou růží. Že duše vidí vědomě kytíčku, závisí na tom, že oko ve spojení s mozkovým aparátem duše zrcadlilo, s čím duše společně žije. A v noci člověk nevnímá, protože když spí, vytáhne ze svého fyzického a éterického těla já a astrální tělo a tyto tak přestanou být zrcadlícím aparátem. Usnutí je takové, jako kdybyste odňali zrcadlo, které jste měli před sebou. Pokud se můžete do zrcadla dívat, máte svůj vlastní obličej před sebou; vezmete-li zrcadlo pryč, v mžiku tu už nic není z vašeho obličeje.

Tak je člověk ve skutečnosti s duševně duchovní podstatou v té části světa, o které má přehled, a vidí ji vědomě tím, že ji jeho organismus zrcadlí. A v noci je tento zrcadlící aparát odtažen, a tu už nic nevidí. Část světa, kterou vidíme, tou jsme my sami.

To je jeden z nejhorších kousků máji, že si člověk myslí, že vězí se svým duchovně duševněm ve své kůži. To nedělá. Ve skutečnosti vězí ve věcech, které vidí. Když stojím proti nějakému člověku, tak v něm vězím se svým já a astrálním tělem. Kdybych svůj organismus proti němu neudržoval, tak bych ho neviděl. Že to vidím, tím je vinen můj organismus, ale já v něm vězím svým já a astrálním tělem. Že se na to tak nedívám, to náleží právě, řekl bych, k těm osudným věcem máji.

Tak si obstaráváme jakýsi pojem, jaké je vnímání a prožívání na fyzické úrovni. Pozorujeme teď duchovní svět, o němž jsem řekl, že je tak prchavý, tak lehce fluktuující a lehce pohyblivý vůči pochodům a věcem fyzického světa. Tu v něm také žijeme, ale neprožíváme jej jako hrubé věci fyzického světa, protože je příliš jemný. Chceme-li prožít tuto fluktuující

jemnost, tak se to může stát především jen tím, že to, co je naše obyčejné já, co je nositelem naší individuality naší egoity, ztlumíme, opravdu ztlumíme. Děláme to ve správné meditaci. V čem spočívá tato meditace? Vezme si nějaký předmět představy a přenecháme se zcela tomuto předmětu představy. Zapomeneme na sebe sama a žijeme v tomto předmětu představy, tím že potlačíme egoitu obyčejného denního vědomí. Vyřadíme všechno, co souvisí s egoitou denního vědomí. A protože jsme jako pozemští lidé zvyklí jen používat pro fyzickou úroveň, potlačili jsme (v meditaci) především egoitu vůbec. Místo abychom (s egoitou) žili ve fyzickém a éterickém těle, podaří se nám pozvolna, že žijeme potlačením egoity jen v astrálním těle.

Pamatujte si: to je to, na čem záleží. Když meditujeme, komentujeme se, máme vždycky především cíl, úsilí, nežít v egoitě – ta pak nesmí zprostředkovávat fyzické zkušenosti -, ale mám snahu potlačit ji do astrálního těla. Když je v astrálním těle, nezrcadlí se především ve fyzickém těle. Vidíte-li tu kytičku, jste opravdu uvnitř té kytičky. Fyzické tělo je zrcadlící aparát a vy vidíte tu kytičku, protože vám ji zrcadlí fyzické tělo. Potlačíte-li já egoitou, pak budete v astrálním těle. A to je teď tak jemné, že můžete vnímat jemně fluktuující věci tu venku, ale pro to tu musí být také nejprve zrcadleny, máte-li je opravdu vnímat. Zde je něco, co musíte vzít opravdu dobře v úvahu. Je mezi vámi hodně lidí, kteří se oddávají meditaci věrně a opravdově. Tím dosáhnou, že se potlačí obyčejná egoita, že vstoupí prožitek do astrálního těla, ale musí k tomu nejprve přijít zrcadlení, abyste v astrálním těle vnímali vědomě. Mezi vámi je opravdu houf, kteří jsou meditací naprosto už tak daleko, že prožívají v astrálním těle. Avšak teď záleží na zrcadlení. A stejně tak, jak dostáváme zrcadleno v obyčejném životě fyzickým tělem to, co prožíváme, tak musíme, chceme-li v duchovním světě vědomě vnímat, dostat zrcadleny éterným tělem především zážitky astrálního těla.

Co se však stane tehdy, když u nějakého člověka nastane to, že jsou mu jeho zážitky zrcadleny éterickým tělem v těle astrálním? Tu se stane něco, o čem se především musí vědět, že je to zcela, zcela jiné než vidění ve fyzickém světě. Řekl bych: tak pohodlné, jak to máme ve fyzickém světě, to v duchovním světě nemáme. Kytička, která tu je přede mnou, je předmět, do sebe uzavřený: mohu z ní mít radost, mohu ji vzít sebou domů, dát ji do vázy a tak dále. Tak tomu však naprosto není s tím, co před sebou máme jako astrální zážitky, zrcadlené éterickým tělem. Tu žije a tká vše. Nic z toho, co tu je, není ani okamžik v klidu. Ale tak, jak se to tu vyskytuje bezprostředně zrcadleno, to vůbec není to, na čem záleží, opravdu ne. U této kytičky záleží na tom, co je. Vezmu kytičku a pak ji mám. Zrcadlil-li jsem něco éterným tělem, nemohu brát tak jednoduše, jak to tu je, a být s tím spokojen. Rozumějte mi dobře, moji milí přátelé, není to vůbec to, na co to vypadá.

I pro tuto skutečnost jsem už častokrát použil srovnání: Kdyby tady bylo něco, několik čar (na tabuli jsou psány písmena BAU), tak bych řekl, kdybych neuměl číst: Tu vidím čáry, tak a tak a tak, které jsou sestaveny do zajímavého útvaru. – Nemohu to, co je tu tak na tabuli, vzít sebou domů jako tu kytičku; tu bych neměl nic. A dokonce, i když mohu to, co tu je na tabuli – „BAU“ číst, tak přece nemám ještě to, na čem záleží. To, na čem mi záleží, je stavba tady venku. Tu vyjadřuji čarami a znameními „BAU“. I když čtu to znamení, nemám to, na čem záleží. V těchto znameních to jen čtu, nemám stavbu samotnou. Při obyčejném čtení nemám před sebou to, na čem záleží, ale mám jen znamení pro to.

Tak rozumím také tomu, co především dostávám, když v astrálním těle, jen tehdy správně, když to беру jako znamení, a když se učím, že znamení je pro něco jiného. Nestačí tedy, když se dívám na to, co je zrcadleno mým astrálním tělem v mém éterném těle, stejně tak málo jako záleží na čarách, když tu je „BAU“. Záleží na tom, co tato znamení

znamenaají. Musím se nejprve naučit je číst. A stejně tak se musím nejprve učit číst to, co vnímám v duchovním světě. Co se zrcadlí v mém éterném těle, to jsou nejprve znamení pro pravdu. To znamená, že se musím učit číst v duchovním světě. Něco z duchovního světa se můžeme naučit jen tak, že to, co nám poskytuje, chápeme především jako písmena a slova, která se musíme naučit číst. To je to. A když se to nenaučíme, myslíme si, že si můžeme ušetřit naučení se okultnímu čtení, pak děláme něco stejně tak chytrého, jako když někdo vezme knihu a řekne: Jsou blázni, kteří říkají, že v této knize je něco vyjádřeno; listuji v knize od stránky ke stránce a vidím tam jen taková krásná písmena. – Kdo neumí číst písmena, ten přijímá jen to, co vidí a nestará se o to, co je v tom vyjádřeno.

Když nebereme zřetel na to, co jsem právě řekl, tak se dostaneme do úplně zkresleného vztahu k duchovnímu světu. Záleží na tom, abychom to, co vnímáme, se naučili vykládat a číst. V příštích hodinách už uvidíme, jak je toto vykládání a čtení myšleno.

Tak můžeme tedy říci, že jsme se alespoň na úvod dorozuměli o pojetí: Co je okultní čtení? – Uskutečňuje se, když člověk se v astrálním těle prožívá, jako se jinak prožívá ve fyzickém světě, a když mu nejsou zážitky já zrcadleny ve fyzickém těle, ale zážitky astrálního těla v těle éterném.

Ted' však musíme tu ještě vzít něco jiného v úvahu: Nejsme jen, jak jsem dnes i řekl, tu venku ve věcech, nevězíme jen svým já astrálním tělem ve věcech, ale v bdělém stavu posíláme také něco z já do fyzického těla. Vytahujeme to jen v noci, ve spánku opět z fyzického těla. To znamená, že musíme být s to pro vnímání fyzického světa ponořit se do svého fyzického těla. Pro vnímání duchovního světa, pro čtení duchovního světa, tu se především dovíme, že můžeme prožít ve svém astrálním těle a že můžeme dostat zrcadleny věci, které prožíváme v astrálním těle, v éterném těle.

Musíme se však také povznést k tomu, abychom se uměli ponořit do éterného těla, jako se při probuzení ponoříme do fyzického těla. Dobře si zapamatujte toto: Je nutné se astrálním tělem ponořit do těla éterného, učíme-li se číst v duchovním světě. Jako se při probuzení ponoříme do fyzického těla, tak se musíme ponořit do éterného těla, aniž se ponoříme do fyzického těla. Okultisté nazývají toto ponoření se do éterného těla právem zřícení se do propasti. Je nutné, abychom se při zřícení do propasti neomámili, abychom vědomím pronikli dolů a abychom se ve zřícení opět našli. Toto ponoření se do éterného těla se neděje tak pohodlně, jako ponoření se do fyzického těla při probuzení. Ve skutečnosti je to něco jako pád do propasti. Teď je totiž člověk rozpolcený do tří částí, jak jsem to popsal ve své knize „Jak dosáhneme poznání vyšších světů?“ Člověk je roztržštěn, rozpolcený, rozpuštěn do tří částí. Nelze sestoupit vědomě do svého éterného těla, aniž se člověk nerozmnoží udaným způsobem.

Když člověk spí, tak je se svým já a astrálním tělem mimo fyzické a éterné tělo a jeho vědomí je příliš tupé, aby vnímalo duchovní svět. Když se ponoří do fyzického těla, tomu zrcadlí fyzický svět, takže on jej vnímá. To je také jakési zřícení se do propasti, jen je nám to uděláno tak pohodlně, že to nepocítujeme jako otřes. Když svými cvičeními vystoupíme do stavu, v němž můžeme něco vnímat v duchovním světě, učíme se „číst“. Lze to srovnat se stavem spánku, jež se stal vědomým. Poznáváme však také zřícení se do propasti, rozbití na tři části, když jsme ponořeni ve svém éterném těle. Když se tu ponoříme svým vědomím, jsme schopni vědomě se ponořit i do věcí a pochodů duchovního světa, které jsou mimo nás. Pokud žijeme v astrálním těle a dostáváme věci zrcadlené v éterném těle, učíme se číst, jako když čteme v knize. Jakmile jsme ponořeni v éterném těle, roztržštíme se na tři části. A ty tři části můžeme vyslat ven; putují pak vědomě v duchovním světě. A ty tři, které tu putují, dozívají se při tomto putování to, co nazýváme „okulní slyšení“.

Okultní slyšení začíná, jakmile jsme se vědomě zřítili do svého vlastního éterného těla. Teď se opravdu ponoříme do věcí. Teď zpozorujeme, že to, co jsme se před tím naučili číst, může námi být prožito.

Tedy zopakujeme si to: Člověk je svými okultními cvičeními přesazen do polohy potlačit svou egoitu natolik, že se učí žít vědomě ve svém astrálním těle. Pak jsou mu postupně zrcadleny éterickým tělem, postupy a bytosti duchovního světa. Když je schopen si vyložit tento zrcadlený svět správným způsobem, jak uslyšíme v příštích hodinách, tak se naučil umění okultního čtení. Dostane-li se dále a je schopen číst v éterném těle nejen z „vnějšku“, ale při ponoření se jaksi probudit v éterném těle, pak posílá ty tři, kteří se z něho stali, ven do světa, a slyší procesy v jejich vnitřním tkaní a podstatě. Pak je slyší.

Tím se však dostaneme postupně tam, že máme okultní čtení a okultní slyšení taková, že s tím spojujeme něco docela určitého. Dospějeme tím však také opravdu do reality věcí. Není totiž realitou to, co se děje na fyzické úrovni, opravdu ne. Jednoduchá úvaha nám může ukázat na všech koncích světa, jak to, co prožíváme ve svém okruhu, není realitou; jak v podstatě si vysvětlujeme všechno špatně.

Jednou mi někdo řekl na březích Rýna: To je starý Rýn. – To je jistě velmi krásný, hluboce procítěný výrok. Ale copak je na Rýnu vlastně staré? Voda, kterou vidíme plynout? Jistě ne, plyne neustále a v příštím okamžiku už tu není. Stará by mohla být nanejvýš díra, která je vodou vyhloubena v zemi. To se však také nemyslí, když se řekne „starý Rýn“. Co to vlastně tedy je, co se označuje slovy „starý Rýn“. Vždyť se o moři také neříká, že je to „staré moře“, a v moři jsou také díry, které byly vyhloubeny vodou, a v moři jsou také proudy. Když v moři plyne Golský proud, tak je tu každý okamžik nejen jiná voda, ale i díry jsou jiné.



Co pak je vůbec stálého ve fyzicku? Nu, vůbec nic. Tak je tomu s celým fyzickým světem. Váš vlastní organismus je neustále v toku, co dnes máte v sobě jako maso a krev, to jste ještě před osmi léty neměli. Nic reálného není stále ve fyzicku, vše je plynoucí, a to, pro co to slovo používáme, nemáme vůbec na zřeteli.

Má jen jeden smysl mluvit „o starém Rýnu“, když máme na mysli to stálé, to jsou elementární bytosti, které žijí opravdu v Rýnu, když máme na mysli starého říčního boha „Rýn“, to znamená duchovní bytost. Jen jsme pak myslili vůbec něco smysluplného. Musíme slovy o „starém Rýnu“ myslit něco duchovního, ale mluvíme bezmyšlenkovitě. Tolik, moji milí přátelé, je to pravda, že se dostaneme do opravdových skutečností, když se držíme duchovních světů. Jen tak se dostaneme do opravdových skutečností. Že a jak se tam dostaneme, uvidíme, až si pohovoříme o okultním čtení a slyšení zítra a pozítří, pokud to půjde v pobočkách.

## Druhá přednáška

Dornach, 4. října 1914

Co jsem včera řekl se zřetelem vlastního postavení lidské bytosti ve vztahu ke světu, to si ještě jednou zřetelněji ujasníme. Řekl jsem, že to je vlastně mája, klam, když předpokládáme, že jsme jako duševně duchovní lidské bytosti ve své kůži, že věci jsou tak kolem nás a že jaksi bereme do sebe s věcí obrazy. Po pravdě žijeme uvnitř věcí jako duševně duchovní lidské bytosti a nemohli bychom vnímat toto žití uvnitř věcí, kdybychom své zážitky nedostávali zrcadleny s věcmi svého organismu. A to tak, jak žijeme v obyčejném fyzickém světě, tak nám jsou věci zrcadleny naším fyzickým organismem, jako celým smyslovým systémem, jako myslícím systémem, jeho citovým a volním systémem. Tedy je to vlastně pravda, že

náš organismus je zrcadlící aparát, že to, co prožíváme, v nás není vytvářeno třeba naším fyzickým organismem – což je mylná představa materialismu -, ale že to je zrcadleno. Stejně tak jako nevytváří zrcadlo to, co se vidí v zrcadle, stejně tak nevytváří náš organismus to, co duševně prožíváme o věcech na věcech. Materialista, který tvrdí, že naše duševní zážitky vytváří mozek nebo jiný orgán, ten tvrdí se zřetelem k těmto vyšším věcem něco zcela stejného, jako kdyby někdo chtěl tvrdit, že obličej, který v zrcadle spatří jako svůj vlastní, nepatří jemu, ale byl vytvořen zrcadlem. Co tedy je na věci pravda, to se musí do jisté míry prožít v okamžiku, kdy se vystoupí k okultnímu čtení včera popsáním způsobem. Uvědomme si ještě jednou, jaké to je, když se dostaneme k okultnímu čtení. Prožijeme, když jsme se připravili včera popsáním způsobem, prchavější – jen ve vztahu k fyzickým bytostem přirozeně prchavější – obraz, i vzhledem k nestálým bytostem a událostem duchovního světa. Ale my je vidíme, když je prožíváme ve svém astrálním těle, zrcadlené svým éterným tělem a toto zrcadlení prožíváme jako obrazy. Řekl jsem včera, že všeobecně můžeme tyto obrazy, které tak prožíváme; považovat jen za znamení duchovní skutečnosti. A pokusil jsem se objasnit srovnáním, jakému omylu by se oddal člověk, který to, co tak bezprostředně prožívá jako snové obrazy – jen nesmírně mnohem živěji, než obyčejné snové obrazy – by považoval za skutečnost. U toho by tomu bylo stejně tak, jako u někoho, který slovo „BAU“, které bylo napsáno na tabuli, by nebral za znamení stavby, ale považoval by to za skutečnost, na níž záleží. Musíme si představit, že v okamžiku, kdy jsme se dostali do situace, že dostáváme naším éterným tělem zrcadleny z venku obrazy duchovního světa se zřetelem na fyzicky pohyblivé lehce prchavé obrazy duchovního světa, že jaksí stojíme před otevřenou knihou, knihou která je pro nás otevřena, kterou však se musíme teprve naučit číst, správně se učit číst.

To je všechno správné. Ale mnohem více než toto platí pro zážitky fyzické úrovně, to platí pro zážitky vyšších světů, že vše správné má výjimky. A zvláště to, co jsem právě řekl, má výjimky. To se musí vědět, jinak se nemůžeme v duchovním světě vyznat: to všeobecně platí, ale má to výjimky. Pokud to dozná výjimku, o tom bych se chtěl raději trochu názorněji zmínit.

Chci vycházet ze zcela určitého případu. Dejme tomu, že někdo, kdo v sobě vyvinul jasnozřivé síly až do jistého stupně, že se snaží – no řekněme, protože je to mnoha lidem blízké -, vyhledat nějakého mrtvého v duchovním světě, tedy člověka, který prošel branou smrti před kratší nebo delší dobou, a který žije v duchovním světě v onom životě, který jsme popsali jako život mezi smrtí a novým zrozením. Takové vyhledávání je závislé na tom – to můžeme vycítit už ze včerejší přednášky – že se nám do jisté míry dostane milosti, dotyčného i skutečně moci uvidět, uzříť. Zpravidla při takovém úsilí není naprosto uspokojena pouhá zvědavost. Kdo tedy chtěl předem pouze s úmyslem uspokojovat svou zvědavost, jít na to vyhledat mrtvého v duchovním světě, ten by vůbec nic neviděl nebo by musel být vystaven četným omylům. Ale dejme tomu, že by tomu tak nebylo, ale že by tu byl bytostmi duchovního světa jako oprávněně uznaný důvod, aby došlo k setkání s tímto mrtvým. Dejme tomu, že by bylo všechno v pořádku – aby se řekla ta triviální slova -, že by smělo do jisté míry dojít k setkání s mrtvým. Pak to nebude moci – opět to říkám zcela všeobecně – nastat tak jednoduše, že se příslušný jasnovidce přesadí do duchovního světa nějakou meditací a pak třeba zaměřil svoje žádosti, svá přání nebo své myšlenky na mrtvého, aby se mu dostalo milosti, že ho uzří. Kdyby se to podniklo, nebo kdyby se předpokládalo, že by mohl nastat takový výsledek, tak bychom se mýlili. Zpravidla nastane něco zcela jiného.

Musí vám být jasné, moji milí přátelé, že se mohou líčit vždy jen zvláštní případy, že se nemohou používat všeobecně, abstraktní teorie, když se hovoří o takovém tématu okultního světa, jak to dělám já v tomto okamžiku. Mohu uvést jen příklad.

Dejme tomu tedy, že jasnovidce by měl oprávněný důvod se sejít s nějakým mrtvým, a meditací, koncentrací, příprav svých myšlenek, by se sešel právě s tímto mrtvým. Jakého druhu jsou tyto přípravy, to popsat by dnes vedlo příliš daleko. Když opravdu nastane meditací, koncentrací stav duše, kdy může být vnímán dotyčný mrtvý jasnovidcem – když už nemá zkušenosti v této oblasti – pak snad jasnovidce nejprve něco uvidí, co vůbec pokládá za zjev mrtvého nebo za něco, co s mrtvým souvisí. Vidí možná obrazový svět, před sebou se rozšiřující, živý, obrazový svět, který je mnohem živější než obrazy obyčejných snů.

Musím to neustále zdůrazňovat, protože je to obyčejně ve světě mylně popisováno. Obyčejné snové obrazy jsou chiméry, zatímco tyto obrazy jsou znameními vyššího, duchovního světa. Musíme se nejprve učit chápat svět znameními. Prožíváme v sobě pohyblivé obrazy, všelijaké události, které jsou v souvislosti s touto nebo onou osobností. To se prožívá; jen se může nejprve stěží najít podobnost mezi tím, o co jsme se snažili, a obrazy, které tu prožíváme. Jedno však se ukáže pak, když je to opravdu ten případ, když to není pouhé scestí, na něž jsme se vydali: V těchto pohyblivých obrazech něco prožijeme, co se v tom objevuje jako, řekl bych, nejdůležitější bod. U jiných obrazů si řekneme: Obsahují něco, tyto obrazy, co je ti důvěrně známo, co ti připomíná všelijaké věci, které by se mohly za určitých okolností také vynořit z tvé vzpomínky; a ačkoli ty jsi ve svých vzpomínkách nikdy nemohl mít právě tyto příhody, tak přece mohou za jistých okolností být vzpomínky na takové zážitky, prorostlé fantastickými útvary, protože se opírají o to, co jsi prožil.

Právě tu musí být opravdový jasnovidec pozorný. Musí mít na paměti, že má co dělat s obrazovým světem, který by mohl sestávat z jeho vzpomínky. Ale ukazuje se v tom místo, které neskrývá žádnou takovou vzpomínku. Musíme přesně rozlišovat, co by mohlo být sestaveno z naší fantazie, a že v tom je něco, musíme říci: To by nevzniklo nikdy z tvé vzpomínky, to by ani nemohlo nikdy vstoupit ze světa snů do obzoru. – Přirozeně musíme mít také jistou praxi, abychom rozlišovali snové obrazy od skutečnosti a viděli přesně tento rozdíl. Avšak pak přijdeme k tomu, že říkáme: Něco tu je, kolem čeho se seskupuje všechno ostatní. Zpravidla – pokusíme se mluvit přesně – je tomu tak, že toto jedno, co je uvnitř, může se v jistém smyslu jevit dokonce paradoxní, absurdní. Je to tak, že něco podivuhodného v takové řadě obrazů – která je jinak možná tak krásná, tak velkolepá, tak mocná -, že se v tom objevuje něco velmi zvláštního. Tak se jasnovidci velmi často stane, že něco takového opět odplyne, opět odejde, že víceméně s tím nemůže nic začít. Pak se musí přirozeně neustále znovu pokoušet a zpravidla se mu to znovu podaří, má-li jistou praxi v jasnozření. Bude vidět neustále znovu takovou řadu obrazů, možná novou řadu obrazů zcela jiného druhu. Ale opět se něco ukáže uprostřed, co je totéž, co se vidělo už dříve jak střed řady obrazů. Jen už musíme dospět k jistému bodu jasnozření, když se má člověku podařit hned na poprvé nebo potom dosáhnout toho správného s těmito řadami obrazů. Zatímco máme ještě tu řadu obrazů, musíme dospět k tomu, abychom se stali naprosto uvážlivými a sebevědomými, abychom v nitru žili opravdu se svým sebevědomím tak, aby nám obraz neunikl jako snový obraz. Musíme mu čelit tak, jako čelíme nějaké věci vnějšího světa: že se ovládáme, že víme, že jsme to my, kdo to vnímá, a tam je obraz. – Musíme se umět od obrazu odlišovat, nesmíme být obrazem zaujati.

Abychom toho dosáhli, uděláme dobře, když se nejprve pokusíme – je-li obraz tady – libovolně uvnitř v obraze něco změnit. Dejme tomu, například, že obraz je tady, dosáhli jsme ho, že se od obrazu odlišujeme,

že jsme tu a že ve světě obrazů se vyskytne nějaká osobnost, která se na nás dívá nevrle, nepřátelsky. Tak se teď oddejme pocitu: Jaké by to bylo, kdybych k této osobnosti byl opravdu dobrý, aby se na mne dívala přátelštěji, když se na mne dosud dívala nevrle? – Když se podaří něco v obrazném světě změnit, pak je to snazší, udržet svou pozici vůči obrazovému světu.

To nejbližší však musí být, že – ano teď je těžké najít výraz, neboť věci duchovního světa jsou teď odlišné od fyzického světa -, že se musíme teď opravdu identifikovat s obrazem, se všemi obrazy, které tu máme. Musíme se do nich ponořit, musíme s nimi splynout. Tím totiž, že s nimi splyneme, uskutečníme důležitou pravdu, jak hned uvidíme. Rád bych řekl, smím-li použít triviální výraz: Celou tuto obrazovou řadu musíme sníst, polknout, do sebe přijmout, identifikovat se s ní, do obrazové řady se ponořit. To znamená, že teď musíme vědět: Teď jsem se od této obrazové řady odlišil, měl jsem svou pozici mimo ní, a teď se svévolně do této obrazové řady ponořím tak, jako když skočím do vody, abych v ní plaval.

A teď přijde to nejdůležitější, neboť teď prožijete ve vlastní duši vše to, co je v téže obrazové řadě vyjádřeno. Když například někdo s někým bojuje nebo ho zraní, tak prožijete sami sebe jako zraněného, stejně jako jeho duše, která zraňuje nebo s níž se bojuje. Jsem vším v těchto obrazech, jsem úplně v nich. Kdybyste měli před sebou obraz, kde je vylíčeno, že je někdo stínán, tak se prožijete zároveň jako ten, kdo je stínán i jako ten, kdo stíná. Prožijete se skutečně v tomto celém fluktuujícím obrazovém světě. Vy sami jste každý obraz a každý pohyb, které v něm jsou.

Pak obraz jako takový, jako imaginace se stane neviditelný; ale vnitřní zážitky se stanou tím výraznějšími. Teď přestaneme obraz vidět, dívat se, ale octneme se v bohatém prožívání. Když se nám podaří být

uvnitř obrazů, pak nastává, řekl bych, druhé dějství celé věci. Nemusí to však hned na to následovat.

Tu se může stát, že od tohoto bodu může zření zachvátit něco hodně skličujícího. Může naprosto být, že přijdeme až k tomuto okamžiku, kdy je rozhodnuto ponořit se do obrazu, v něm plavat, a – teď je to pryč jako sen nebo jako něco, co jsme zapomněli. To se může naprosto stát. Jen v nejvzácnějších případech se stane, že hned za tím máme zážitek, o němž budu teď mluvit. Většinou je to tak, že se zdá, že obraz zcela zanikl jako zmizelý sen.

Jako skutečnému jasnovidci nám musí být jasné, že nemusí být vůbec pravda, že obraz zanikl. Může to, co může nastat v nejvzácnějších případech hned po zániku obrazu, přijít mnohem později, může to přijít uprostřed z denních nebo nočních zážitků. Mnohem častěji je tomu totiž tak, že jsme to – promiňte, když ještě jednou použiji ten výraz – jaksi snědli, s čím jsme se sjednotili, že to nejprve musí být duševně stráveno. Může to nějakou dobu trvat. Ale když jsme se dostatečně spojili, když je to dostatečně „stráveno“, pak nám to přijde, že víme: Teď jsi ve vztahu s osobností, ve vztahu s individualitou mrtvého, a to ti posílá myšlenky, které má ona sama. Teď myslíš to, co mrtvý prožívá ve své duši. Jsi s ním ve spojení. On mluví teď s tebou a ty ho slyšíš.

Je to opravdu obraz, s nímž se spojujeme, nebo obrazová řada, kterou jsme přijali, kterou neseme v sobě, která se s námi sjednotila, která vlastně slyší pravdu a pravdu přijímá. A zpravidla je to tak, že toto slyšení jako duchovní slyšení pak už není spojeno s obrazy, ale je neseno vědomím, tím vědomím, že duše jasnovidce je spojena s dotyčným mrtvým a nechá si jím říkat to, co už se neslyší uchem, nepřijímá se fyzickým pohledem, ale co je přijímáno bezprostředně myšlenkou. Ví se: To není tvá myšlenka, to je to, co k tobě mluví mrtví.

Jak vidíte, je zapotřebí jisté přípravy, abychom se dostali do blízkosti mrtvé individuality, přípravy, která se může popsat, jak jsem to právě učinil. Když se jednou dostaneme tak daleko, že po identifikaci s obrazem, slyšíme mrtvého, pak je každý omyl vyloučen. Omyl by totiž mohl nastat jen stejným způsobem, jako omyl na fyzické úrovni, když potkám nějakého člověka a mám ho za jiného. To zpravidla neudělám. Člověka na fyzické úrovni poznáme sebou samými. Nepotřebujeme si z teoretických zásad dokazovat, když ve fyzickém světě potkám například pana Löwa, že to je pan Löw. To odhalí bytost sama, kterou potkáme. Tak víme i v duchovním světě, že jsme před nějakou bytostí, když i samozřejmě k nám mluví v duchovním světě duchovním způsobem, sděluje se duchovním způsobem.

Co jsem vám právě popsal, to je přechod od jednoho mnohoznačného znamení, které čteme – nikoli tím, že je vykládáme rozumem, ale tím, že je do sebe přijmeme, spojíme se s ním, jaksi je strávíme -, k duchovnímu slyšení. Živým procesem, kterým způsobíme spojením obrazem ve vlastní duši, připravujeme se na to, že opravdu duchovně uslyšíme objektivní činnost.

Čtení je živý proces, je opravdu živý proces. Musíme opravdu vhodit svou duši do té záležitosti. Požaduje se od nás něco zcela jiného, než se žádá na fyzické úrovni. To se dá nejvýš srovnat s tím, když nám na fyzické úrovni dá někdo knihu a požadoval by, že ji máme pojíst, sníst, abychom ji četli a pochopili. Kdybychom byli organizováni strávit „A“ jinak než „I“, tím, že bychom měli rozličné vnitřní procesy při trávení písmen „A“ a „I“, dalo by se to srovnat s popsányými včerejšími postupy. Nedostaneme se k duchovnímu postupu nebo k duchovní bytosti, dříve než jsme se oddali svou celou duší k pochopení dotyčné bytosti nebo postupu. Musíme sami být zajedno se znameními nebo písmeny duchovního světa. Musíme je číst a pak, když je čteme, je duchovně slyšet.



Řekl jsem, že to platí všeobecně. Musíme právě mluvit naprosto přesně, když jsme na poli duchovní vědy. Všeobecně; jsou totiž výjimky. Může například také naprosto nastat, že nějaký jasnovidec, když je ve vztahu duchovního zření, prožívá nejen obrazovou řadu, jak jsem to právě vylíčil, ale opravdu prožívá něco, jako obraz, jako imaginaci, co je podobné dotyčnému mrtvému, tak jako byl za živa jako vnější postava. Pak dotyčný může přirozeně vědět, že stojí proti tomuto mrtvému. Ale vlastně to nikdy nemůže vědět zcela přesně. Může to být správné, ale nemusí to být správné. Abych to vysvětlil, chtěl bych uvést příklad. Podívejte se, naše obyčejné písmo, tiskopis nebo písemnost se skládá ze znamení. A opravdu, napíši-li slovo „stavba“, tak toto slovo nemá nic podobného s naší stavbou zde venku. Tak tomu však nebylo v průběhu vývoje písma. Vrátime-li se do starších dob, které byly ještě podobné tomu, co mělo obrazy představovat; a z obrazového písma se teprve vyvinulo znaménkové písmo nebo písmenkové písmo. Tak je tomu také se vztahem jasnozření, o něž usilujeme svou rosikruciánskou metodou, k atavistickému, víceméně primitivnímu jasnozření, které se může vyskytnout u mnohých lidí nějakými předpoklady. Právě tak jako naše znaménkové a písmenkové písmo je něco vyvinutého a obrazové písmo něco více primitivního, tak je také jasnozření v našem smyslu něco vyvinutého a zření, které vyjadřuje ve svých obrazech to, co se vidí, něco více primitivního. Právě vyvinuté jasnozření nebude často s to, vidět v obraze bezprostředně to, co se má vidět. Bude to u něj zpravidla tak, jak jsem to popsal. Ale vyskytují se také naprosto výjimky, že někdo bez zvláštního vývoje, čistě z vloh svého organismu, se stane jasnozřivým. Pak může být, že tento přirozený jasnovidec vnímá mnohem více obrazů, které se podobají duchovním pochodům, než vyvinutý jasnovidec, který má nejprve zapotřebí prodělat všechny procesy, které jsem popsal. Avšak nemůže se nikdy dostat primitivním jasnozřením k tomu, aby se něco dověděl s jistotou; a dokonce to, co se může dozvědět tímto způsobem,

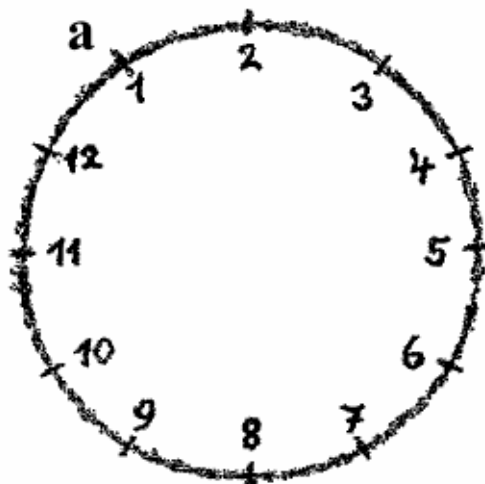
jsou jen takové události, které se opírají o pozemský život. Řekněme například, že někdo zemřel a před svou smrtí zanechal závěť, aniž na to mohl někdo upozornit, že závěť leží tu nebo tam. Zemře. Někaká primitivně jasnovidná osobnost, u níž jsou pro to předpoklady, se k tomu naskytne, a dokonce by se mohlo stát, že taková neškodně jasnozřivá osobnost v jakémisi stavu imaginativního transu je uvedena do souvislosti s dotyčným mrtvým. A může pak vnímat myšlenky mrtvého, které jsou zaměřeny na místo, kam mrtvý závěť položil. Dotyčný může vnímat obraz místa, například skříň, kde závěť leží. To se může stát. Ale tyto příhody souvisejí stále s vnější fyzickou úrovní. Jedná se o něco, k čemu došlo na fyzické úrovni. Mohou to být také složitější věci; ale vždycky nějak souvisejí s fyzickou úrovní, s pozemskostí. Dále se v této oblasti primitivního jasnozření nedostaneme. Abychom přišli dále a opravdu se jasně a bezpečně stýkali s duchovním světem, je právě zapotřebí příprav, o nichž jsme mluvili.

Ted' vám o tom musím říci ještě něco přesnějšího, abychom potom v příštích přednáškách mohli přistoupit na podrobnosti duchovního čtení a slyšení. Řekl jsem, že to, co je za májou vnější zkušenosti, co je ve věcech, stává se pravdou v okamžiku, kdy vstoupíme do duchovního světa. Stává se to pravdou, jak jsem vám ji popsal v jednom konkrétním případě. Nestačí, že vnímáme nějaký obraz jasnozřením a že ten obraz máme před sebou tak, jako můžeme vidět bytosti fyzického světa. To nestačí. Musíme se dostat k tomu, že se ponoříme do obrazů, že se opravdu do nich vrhneme. Musíme vědomě udělat to, co děláme i v obyčejném životě, jenže to tu neděláme vědomě. Musíme opravdu do obrazu vejít. Když tedy nejprve spatřím tuto obrazovou řadu, v jejím středu je to, co jsem popsal, tak musím vyjít ze sebe, musím do této obrazové řady, musím ji strávit, spolknout, musím v ní být.

Tak může to, co jsem popsal, nastat jako duchovní zkušenost, ale tuto duchovní zkušenost vlastně ještě nechápeme. Abychom ji pochopili, je nutno toto. Během pochodu ponoření musíme umět cvičit něco jako duchovní sebezpozorování. Když se do takové obrazové řady ponoříme, děje se v nás něco, co v sobě jaksí cítíme. Pomyslete si, jaké to je, když jsme se nejprve zachytili ve své pozici vůči imaginativním obrazům, a pak se dostali k tomu, že jsme se do této obrazové řady ponořili. Pocit je úplně jiný, když jsme před ní vědomě, než když jsme do obrazů ponořeni.

Pokusím se vám popsat, jak se tyto oba pocity odlišují. Je to tak, že v okamžiku, kdy jsme ponořeni, víme: Teď jsi přiměl tuto obrazovou řadu zmizet tím, že ses s ní ztotožnil. V tomto okamžiku zasáhne člověka pocit nedostatečnosti vůči sobě samému. Uvědomíme si – ty věci lze těžko popsat. Ty jsi vlastně jen kousek toho, co jsi byl, když jsi stál na svém dřívějším stanovisku. Jsi jen kousek toho.

Musíme přirozeně toto pozorování dělat často, abychom se do věci zcela dostali a nabyli schopnost, je správně vykládat. Připadá nám to, – nejlépe se takové věci charakterizují srovnáním -, jako kdyby z dvanáctikilového závaží se zcela náhle stalo jen jednokilové. Tak se cítíme, jako kdybychom byli jen dvanáctinou sebe sama a těch ostatních jedenáct dvanáctin, ty jsou venku ve světě! To se dá symbolicky nakreslit, co se tu s námi stalo. Cítíme se někde venku ve světě, ale necítíme se tu se svou celou bytostí, ale cítíme: Tu venku ve světě je jedenáct dvanáctin tvé bytosti, jsi rozdělen. – Symbolicky se to dá vyjádřit tak, že se řekne: Jsme v jednom bodě kruhu a ostatních jedenáct dvanáctin je rozděleno na ostatní okruh. Tu (viz kresbu 1) jsme sami, a tu (viz kresbu 2, 3, 4) a tak dále je ostatních jedenáct dvanáctin.



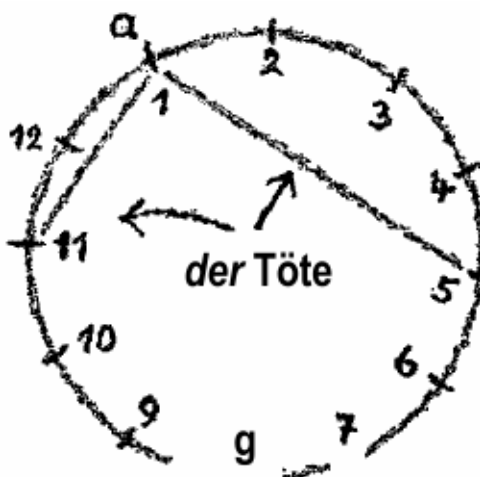
Teď je to teprve opravdu pravda, že tu jsme venku ve světě; stali jsme se jednou dvanáctinou sebe sama, a nechali jsme jaksi ležet ostatních jedenáct dvanáctin na okruhu.

Můžeme to nazvat okultním výrazem: Proměnili jsme sebe sama ve zvěrokruh, stali jsme se sami zvěrokruhem. – A teď přijde to, co slyšíme z vnitřku tohoto zvěrokruhu. Tedy zachovám dřívější příklad – když k nám mluví mrtví, tak mluví z vnitřku zvěrokruhu.

Uvědomte si rozdíl, který tu je vůči vnímání ve fyzickém světě. Ve fyzickém světě jsme uzavřeni ve své kůži, a venku jsou věci; zdánlivě do nás vcházejí, když se na ně díváme. Při duchovním vnímání jsme venku, na jednom bodě jedné dvanáctiny obrazu a odtud se díváme dovnitř. Teď máme svět, který vidíme uvnitř zvěrokruhu. Díváme se z venku dovnitř. V obyčejném životě se díváme zevnitř ven. A to, co nám teď zde uvnitř přichází vstříc jako duchovní hlas, jímž k nám mluví mrtvý, to vnímáme tím, že si zvykneme poslouchat různým způsobem, dávat pozor různým způsobem.

O tom budeme mluvit teď ještě přesněji. Nejprve to naznačím symbolem. Můžeme například mít pocit, že co mluví mrtvý, bychom mohli

nejlépe vnímat, když uvnitř kruhu zaměříme duchovní ucho v tomto směru k duchovní pětce (viz kresbu: Čára mezi bodem 1 a 5).



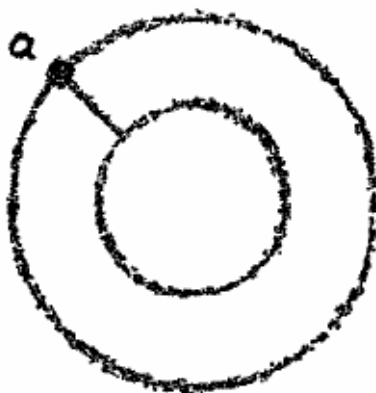
Teď tu přestane mluvit, ale slyšíme ho dále, když zaměříme duchovní ucho na jiný bod (bod 11). Pozvolna poznáváme, že uvnitř okruhu lze rozeznávat sedm hlasů, které se tak liší, že je vnímáme nejružnějším způsobem podle toho, jak jsou slyšeny, jak přicházejí od jednoho nebo druhého bodu. Všechno, co vnímáme, mluví jako ze sedmi hlasů uvnitř tohoto okruhu.

Dá se to také vyjádřit tak: Šli jsme do okruhu světa. To, co máme vnímat, je uvnitř tohoto okruhu. Musíme se učit se cítit jako část okruhu a nesmíme, řekl bych, v kosmické skromnosti si dělat žádný nárok na to, být něčím jiným než dvanáctinou okruhu. Ale musíme vzít ostatních jedenáct dvanáctin na pomoc, musíme je předpokládat mimo sebe. Musíme se pokusit osvojit si schopnost rozlišování pro to, co tu k nám mluví. Musíme rozlišovat, jak se, obměňuje všechno, co může k nám mluvit kosmická bytost.

Tak si můžeme opět přirovnáním ujasnit, o co se jedná: To, co tu k nám mluví uvnitř tohoto okruhu, můžeme opravdu nazvat duchovní samohlásky. A všechno, čím jsme sami v okruhu, a co je v okruhu, jsou

duchovní souhlásky. Souhlásky a samohlásky působí dohromady; souhlásky tím, že stojí, tím že jsme svou bytost rozlili do vesmíru, a samohlásky tím, že se pohybují uvnitř a tím vyslovují, co má být řečeno.

Teď se chci ještě jednou vrátit k našemu příkladu. Vyhledám nějakého mrtvého, hledím se s ním sejít. Podaří se mi, že se mi objeví nějaká obrazová řada a uprostřed této obrazové řady něco, co se mi jeví paradoxní, něco, co se mi jeví absurdní. Je mi jasné. Je to něco, co bych byl nemohl dostat sám ze zdrojů mé vnitřní duševní podstaty. Dokážu se do toho ponořit, splynout s obrazovou řadou. V tomto okamžiku, když se do ní ponoříme, jsme v tomto určitém jednotlivém bodě (viz kresbu bod a), a kolem dokola tu se uvolnilo jedenáct dvanáctin od mé bytosti.



Proto jsem řekl – musíte si vzpomenout, že se musí mluvit přesně, když se mluví o okultních věcech. Obrazová řada patří nám. Nemáme v sobě nic jiného, než „použitou“ obrazovou řadu, ta je tu v jedné dvanáctině (viz kresbu). Ostatní, co se nemůže s touto obrazovou řadou spojit, to se rozdělí venku v okruhu, A tu se nám může podařit dříve nebo později přijmout opravdu duchovní hlas, sdělení mrtvého. Tu právě slyšíme mrtvého mluvit z okruhu, který jsme si sami vytvořili kolem toho, s čím chceme navázat vztah.

Co jsme tedy vlastně udělali? Vyšli jsme ze sebe, spojili jsme se se světem, ale jen s částí světa. Uchopili jsme svou celou bytostí to, co

chceme vnímat. Vytvořili jsme jaksi duchovní auru kolem mrtvého. Nemůžeme ji však utvořit dokonale, můžeme stát jen na jednom bodě a z toho, co nejsme, vytvořit auru.

Můžeme říci: Vnímám obrazovou řadu. Nejprve jsme mimo tuto obrazovou řadu, pak však se do obrazové řady ponoříme. Tím vytvoříme kolem toho, co chci vnímat, s tím, co jsem vzdal, obětoval, světovou sféru. Tato světová sféra v sobě obsahuje – jako sedm planet – vokalismus, jímž příslušná bytost s námi může mluvit, když my sami vytváříme konsonantismus dvanácternosti své bytosti.

Můžeme s bytostí duchovního světa právě jen tím navázat spojení, že ji obklopíme, tak obklopíme, že obklopení tvoří kosmické souhlásky a že bytost sama se nám může zvěstovat v kosmickém vokalismu. A když kosmický vokalismus může spolupůsobit s kosmickým konsonantismem, který jsme vytvořili ze sebe samých, pak spolupůsobí čtení a slyšení, pak pronikneme do určité oblasti duchovního světa.

Teď vás prosím, nenechat se pomýlit tím, co jsem právě řekl, že to, co jsem popsat, má co dělat s fyzickým zvěrokruhem nebo ze sedmi fyzickými planetami. Není tomu tak, není to tak míněno. Ale je to tak, že pokaždé jaksi tvoříme světovou sféru dvanácternosti kolem příslušné bytosti, kterou chceme vnímat. Utváříme všude svět pro sebe.

Je to už tak: Chceme-li na fyzické úrovni něco zcela poznat, tak se na to musíme podívat z nejrůznějších stran, z nejrůznějších hledisek, musíme to obejít. V duchovním světě se nám musí stát skutečností to, že nemusíme obcházet s celou bytostí, ale musíme svou celou bytost rozdělit tak, že vytvoříme okruh kolem toho, co chceme vnímat. Pokaždé, když dojde ke skutečnému duchovnímu vnímání, tak jsme vytvořili takový duchovní okruh. A jen takovým působením božských bytostí, které jsme

poznali ve vyšších hierarchiích, nastalo to, co máme jako výsledek před sebou ve zvěrokruhu.

Představte si, že by nastalo, co jsem popsal, že by se uskutečnil styk s mrtvými, a představte si, že takový styk by se mohl v určitém okamžiku – tak, řekněme – zachytit a ztvrdnout, tak by toto ztvrdnutí představilo lidskou bytost, přirozeně duchovní lidskou bytost, rozčleněnou na dvanáct částí, dvanáct stejných hvězd. Kdyby to, co bylo vnímáno, bylo zachyceno strnulé, tak by to představovalo planetární systém. Když to udělali bohové na zvláštní velké úrovni, vznikl náš světový systém. Zatímco my při jednotlivém aktu jasnozření vytváříme něco přechodného, co přirozeně potom pomine, když pomine akt jasnozření, je náš celý vesmír zpevněné jasnozření bohů vyšších hierarchií.

Proto také můžeme poznat tento svět jen, když jej poznáme v jeho duchovních základech. Fyzično je něco, co vůbec není skutečné, jak to včera bylo řečeno ve srovnání tekoucí vody Rýnu. Jen duchovno je skutečné. Tak je i u celého slunečního systému skutečné jen duchovno. Musíme i sluneční systém poznat ve skutečnosti, když v duchovním čtení a slyšení rozluštíme, co je za ním. V mnohém ohledu jsme to už učinili. Co lze o tom říci ještě více, o tom budeme mluvit zítra a pozítří.

## Třetí přednáška

Dornach, 5. října 1914

Z výkladů, které jsme prováděli včera a především, jste asi viděli, že okultní čtení a okultní slyšení spočívají v zážitcích duše. Použil jsem různých srovnání, abych vylíčil, jak musíme být zajedno předně už se znamením, která se naskýtají jasnovidci v imaginaci, a potom samozřejmě



dále tím, co tato znamení znamenají z duchovních, spirituálních skutečností.

Chtěl bych vám teď dát především přesnější představu – pokud je to možné při krátkosti několika málo přednášek, které se mohou konat, a i když to pro krátkost doby může být přibližná představa – všeho toho, co je nutné, aby vystoupilo od neuspořádaného jasnozření k upravenému skutečnému jasnozření, které můžeme nazývat právě okultní čtení, okultní slyšení. První, co bych chtěl vyložit, by se mohlo nazvat vokalismus duchovního světa. Způsob, jak do jisté míry – je to přirozeně přece jen v podstatě vyjádřeno ve srovnání – se učíme slyšet a číst samohlásky duchovního světa, to je přirozeně mnohem niternější proces, než jsou všechny procesy obyčejného života, a my se budeme moci jen blížit různými opisy tomu, co bychom mohli nazvat prožití samohlásek, vokálů kosmu. Z toho, co jsem včera naznačil, jste také asi viděli, že se může mluvit o sedmi takových samohláskách; můžeme je totiž srovnávat s planetárním systémem.

Teď se ještě jednou vraťme k tomu, co jsem včera uvedl jako příklad: vyhledání mrtvého. Z toho jsem vyšel. Pokusil jsem se při této příležitosti zmínit se zvláště o způsobu zážitků, jimiž pozvolna pronikáme do zážitků duchovního světa. Slyšeli jsme, že především různými přípravami, které má prodělávat jasnovidec, se dostane k tomu, že zří obrazovou řadu. Proti této obrazové řadě stojíme v podstatě tak, jako proti věcem vnějšího světa. I proti snovému obrazu stojíme jako proti věcem vnějšího světa. Teprve postupně dospějeme k tomu, jak jsme viděli, že se ztotožníme s obrazy, že je jaksí pozřeme, sjednotíme se s těmito obrazy, zcela v těchto obrazech žijeme.

Teď však si musíme přesně uvědomit, když stojíme před duchovními skutečnostmi – to znamená, když tyto obrazy nakonec vedou, řekněme, že se nalezne mrtvý nebo nějaká jiná událost nebo bytost duchovního

světa, jak to bylo včera zmíněno, že to jsou znamení duchovních skutečností. Pak jsou jako obrazy právě samy skutečnostmi, které vyjadřují samy duchovní skutečnost. A obrazy jsou skutečnosti, neboť tady, tyto obrazy.

Musí vzniknout otázka: Copak jsou tyto obrazy tady jen tehdy, když je jasnovidec vhodně připraví a dokáže tyto obrazy zřít? Nejsou tu pak jen tyto obrazy, a to je velmi důležité, že si to uvědomíme. Dejme tomu, že stojíte nebo sedíte někde, že jste dostatečně připraveni něco uzřít a že obrazová řada vstoupí před vaši duši tak kolísavě probíhající. Když teď, místo co by se v této situaci nacházel jasnovidec, k tomu přišel jiný člověk., že uzří tuto obrazovou řadu, který nemá vůbec nic z daru jasnozření a vidí jen obyčejné obrazy fyzického světa ve svém okolí – nejsou pak tyto obrazy tady? Jsou zde stále, jsou opravdu stále tady.

Jinak řečeno, jak jsem to vyložil předešle: Jsme ve skutečnosti v této kytičce; že to vnímáme, spočívá na zrcadlení naším vlastním organismem. V okamžiku, kdy jasnovidec, vycházející ze své přípravy, se dostane k tomu, že příslušné duchovno má imaginativně před svou duší, tu je také uvnitř. Pozdějším postupem, aby se s tím ztotožnil, provádí jen proces vědomí, opravdu je uvnitř. Avšak nejen jasnovidec je uvnitř, ale i každý jiný člověk. Když jsme s obyčejnými fyzickými očima proti nějakému předmětu, nejsme jen uvnitř ve fyzickém předmětu – který ovšem, jak jsme viděli, je vůbec jen klam, ale jsme i v duchovní bytosti. Jsme vždycky i v duchovních bytostech, které nejsou fyzicky ztělesněny. Tedy v obrazech, z nichž jasnovidec zří jen kus, vězí člověk vždycky uvnitř. Jsou tu stále v okolí, člověk v nich vždycky vězí. Zůstanou nevnímání, neviditelné z toho důvodu – mohlo by se abstraktně říci -, že lidská schopnost vnímání je příliš tupá, příliš hrubá, aby vnímala to jemné tkající bytosti a útvary svými obyčejnými smysly.

To je řečeno abstraktně. Mohli bychom nadhodit i jiné proč: Proč je to ve světě vůbec tak, že nevnímáme to co se ve světě duchovně plaví kolem dokola, v čem přece jsme? Proč je tomu vlastně tak? Proč to tak je, to se dovíme teprve, když se začneme ztotožňovat s imaginacemi, když skutečně provádíme proces, o němž jsem hovořil včera. Pak se dovídáme, proč člověk nemůže být vědomě v duchovním světě, který je přece kolem něho. Jak se to dovíme?

Budiž to řečeno ještě jednou: Obrazová řada je před duší. Pokoušíme se s ní ztotožnit, jaksi ji strávíme, spojíme se s obrazovou řadou, teď jsme v ní. To teď víme. Teď v tomto okamžiku si však můžeme i zodpovědět otázku, proč musíme teď vlastně zůstat venku ze svého těla, proč musíme takříkajíc vyjít ven ze svého těla, musíme se venku ztotožnit s obrazovou řadou, když chceme vnímat, a dostáváme zrcadlenou od vlastního éterného těla. Dovídáme se, proč je to nutné, proč je to tak ve světě zařízené, když to prožíváme.

Tím, co těmito obrazy tak prožíváme, když jsme se s nimi ztotožnili, víme bezprostředně: Kdybychom se teď vrátili do fyzického těla ztotožnění s obrazovou řadou, nezůstali bychom venku a nečekali bychom, až éterné tělo bude zrcadlit podstatu obrazů, kdybychom vnesli všechno to, s čím jsme se sjednotili do svého fyzického těla, tedy do prostoru, který je uzavřen kůží, tak bychom ihned zničili fyzické tělo až do smrtelné zralosti. Ihned by byl zárodek smrti ve fyzickém těle. Není možné to, s čím jsme se tu ztotožnili, vnést do fyzického těla. Člověk se s tím může ztotožnit, jen když opravdu nastane smrt. Když opravdu nastane smrt v pozemském bytí, pak je duše tak daleko, že se může ztotožnit s tím, co žije venku jako imaginace v přirozeném průběhu života. Pak však právě nastává i smrt.

Tedy vidíte, že můžeme brát s nejhlubší vážností to, co prochází jako mohutné motto všemi okultními úvahami. To je výrok, který pronesli

všichni okultisté, kteří se stali okultisty v pravém, opravdovém smyslu slova: V okamžiku, kdy se dostaneme k opravdovému jasnozření, dospějeme k zážitku, kterým stojíme před smrtí. Dospějeme k branám smrti. Zdůraznil jsem to často z jiných stran: učíme se poznávat, jak je to s člověkem, když kráčí branou smrti. Nemůžeme přijít k jasnozření, aniž proděláme tento vážný, mohutný okamžik, který je okultisty označován jako stání u brány smrti.

Učíme se však ještě něco jiného. Už jsem na to poukázal jednou v mnichovském přednáškovém cyklu, ale z jiné strany. Učíme se teď totiž v hluboké vážnosti nadhodit otázku, která je životní otázkou duchovní vědy. Učíme se nadhodit otázku: Jak pak je to vlastně s námi lidmi, protože přece neustále žijeme ve fluktuujícím tkanivu duchovních bytosti, které nemůžeme vnést do svého fyzického těla, aniž tam vneseme zárodek smrti? Venku jsme neustále obklopeni imaginacemi, jsme jaksi uvnitř sféry imaginací, ty však do nás nesmí vstoupit. Copak z těchto imaginací do nás vstoupí? Stínové obrazy, reflexe, zrcadlové obrazy, jako naše myšlenky, jako naše představy. Tu venku jsou plnošťavnaté, skutečné imaginace. Zrcadlí se v nás, prožíváme je v oslabené, stínovité formě svých myšlenek a představ. Kdybychom je do sebe vnesli v jejich plné šťavnatosti, přiměli bychom je nejen k zrcadlení, ale byli bychom v každém okamžiku v nebezpečí smrti.

Copak se tu vlastně děje? Neděje se nic menšího, než že jsme zařízením světa uchráněni toho, abychom prožili duchovní bytosti a děje, které nás obklopují, v jejich plné šťavnatosti. Jsme chráněni tím, že v obyčejném všedním vědomí se nás dotýkají jen stínové obrazy těchto plnošťavnatých duchovních bytostí. A přece, celé množství těchto imaginací patří nám, patří k silám, které jsou na nás činné tvůrčím způsobem. V tomto světě imaginací žijí tvůrčí síly v nás samých. Nesmíme je prožít v původní formě, jen v odstíněné formě, v níž jsou v nás jako myšlenky. To

může být jen tím, že nám někdo v obyčejném prožívání odebírá toto prožívání imaginací, které patří k našim myšlenkám. Prožity musí přece jen být. My je nemůžeme prožívat, prožity musí být silnějšími bytostmi, než jsme my, které je mohou snést ve své duchovně-duševní organizaci, aniž se dostanou do nebezpečí smrti. Zatímco my myslíme, zatímco my žijeme se svou duší, musí nad námi vládnout bytost, která nám odebírá prožívání imaginací jsoících v základě našich myšlenek a představ. Máte-li nějakou myšlenku, něco co prožíváte ve své duši, tak odpovídá tomuto zážitku svět imaginací venku. A nějaká bytost musí nad vámi bdít, která vám bere, co vy sami nemůžete pronést. Teď jsme na místě, kdy můžeme mluvit v ještě reálnějším smyslu o bytostech nejbližší hořejší hierarchie, o andělech. Tu jsou tyto bytosti blízko jaksi na dotyk. Tu vidíme, jak musí střežit a ochraňovat to, co my sami nemůžeme provést. Ale musí nastat, a musí nastat pro jasnovidce, že to, co jsem právě řekl, vnímá ještě mnohem, mnohem zřetelněji. To je potom případ, když ještě ve svém zření postoupí o stupeň.

Včera jsme se zmínili o tom, co vede k tomu, že se ztotožňuje s imaginací, obrazovou řadou, která před námi vyvstane. Toto ztotožnění se prožívá tak, že imaginaci jaksi strávíme, do sebe ji vsákneme. Tím zmizí jako imaginace, která je mimo nás, ale my se prožijeme v ní, jsme zajedno s ní. Avšak může to ještě pokračovat. Vyjdu nejprve z líčení subjektivního prožívání. Včera jsem řekl, že se dostaneme k tomu, co jsem opakovaně popisoval, když se ponoříme do meditace, do koncentrace. Tu se dostaneme k tomu, že prožijeme takovou obrazovou řadu, s níž se můžeme ztotožnit. Už jsem se zmínil včera, že když jsme vyvolali meditací a koncentrací takovou obrazovou řadu, se udělal pokus, jaksi vlézt do této obrazové řady, že pak se nemusí hned vyskytnout okultní čtení a slyšení, skutečné vnímání duchovní bytosti mrtvého, kterého hledáme. Může se to přerušit, jako se ve snu přeruší děj, a později může nastat to, co má nastat jako následek.

Ale pokračujeme-li neustále dále, máme-li potřebnou trpělivost a výdrž, abychom se ve svém okultním vývoji dostávali stále dále, pak se dovíme o postupu ještě jiným způsobem. Můžeme jej prožít takto: Stanovíme si za úkol pozorovat nějakou bytost, nějaký děj v duchovním světě. Začneme meditovat a soustřeďovat se. Tím se odpoutáme od fyzického těla, dostaneme se pak do onoho stavu, kdy odplyne obsah duše, který jsme vyvolali samou meditací, kdy pocítíme přechod a zpozorujeme: teď se jaksí zatemní. Co jste vyvolali ve své duši, to odplyne, a z neurčitosti se vynoří obrazová řada, živější, mnohem živější, než jsou sny.

Teď jsme vědomě před obrazovou řadou. A když víme, že jsme před touto obrazovou řadou, pak se vědomě ponoříme. Když se ponoříme, může opět nastat ten okamžik, kdy víme. Ano, ty jsi se teď ztotožnil s obrazovou řadou, spojil si se s ní, jsi v ní. Ale vlastně se už sami necítíme, cítíme se jako zapadající v kosmu, ve vesmíru, cítíme se jako ve všeobecném ničem. Ztotožnili jsme se, docela jsme obrazovou řadu vymazali, a místo ní jsme nedostali nic. Avšak praxí meditování musíme dostat sílu, že neselžeme, nezoufáme, nezačneme věřit, že se teď rozpouštíme v nicotnosti. Máme důvěru, že se nedostáváme k pocitu úplné opuštěnosti, k němuž bychom se mohli snadno dostat. Zkrátka, ponoříme se do všeobecného kosmu jakoby vplývající do ničeho. A pak to je, jako bychom se probudili, avšak nikoli ze spánku, ale z něčeho plně vědomého. V okamžiku, kdy se probudíme, víme. To nebyl spánek, v němž jsi teď byl. Neprožil jsi to tak, jak prožíváš prázdnotu vědomí spánku. Bylo to něco jiného. Mezi tím se něco stalo, něco, při čem jsi byl. A teď jsi se opět probudil. Teď vcházejí do tvého vědomí tyto události, které jsi nemohl prožít plně vědomě, při nichž však potom víš zcela přesně: Prožil jsi je. Je to jako vzpomínka. Vzpomínáme si na něco, co jsme neprodělali s obyčejným já, co jsme však prožili tak, že jsme byli vyzdviženi z obyčejného já. A teď, když to vzchází do vědomí, tu

prožíváme to, na co jsme vyšli, na co jsme se zaměřili, co jsme si stanovili za úkol, že to uzříme. Teď víme, něco jsi prožil, řeklo by se, prožil v myšlení, jen v „myšlení“ zde má mnohem větší význam než ve fyzicku, něco si prožil v myšlení. Ale i když jsi tak vyvinutý jako člověk, co jako člověk můžeš být, nemůžeš prožít to, co jsi tu prodělal, zatímco jsi jaksi ponořen do relativního ničeho. To člověk nemůže promyslet, nemůže to prožít v myšlení. Proto musela v době mezi ponořením a opětným vynořením za tebe převzít funkci myšlení jiná bytost, musela myslit uvnitř tebe. Nemůžeš sám myslet. Můžeš si jen potom vzpomenout, co v tobě myslela tato bytost, tato andělská bytost. Víme, že jsme mezi tím byli spojeni se svou andělskou bytostí, která za nás myslela, zatímco bylo vědomí potlačeno. Teď procítáme a vzpomínáme si s obyčejným myšlenkovým prožíváním na to, co anděl v nás prožil a myslel.

Tak to probíhá. Tak si zpravidla dobudeme zážitky druhu, jak jsou ty, o nichž jsme častěji mluvili. Dobudeme si je tak, že víme, že se nejprve musíme dostat do stavu, kdy do nás vstoupí bytost nejbližší vyšší hierarchie, sama se s námi ztotožní, takže čím bychom mohli být ve své vlastní slabosti, jsme schopni se stát pomocí v nás spočívající bytosti nejvyšší hierarchie, ale při potlačeném vědomí. Nesmí být nic prožito především ve skutečnosti, ale teprve potom ve vzpomínce v plném vědomí já.

Tak se stane, že vlastně ony duchovní zážitky, které nám jsou poskytnuty, jsou v jisté době prožity, a v jiné době jsou nám vědomy. Když jsem například prožil něco takového, jak jsem vyprávěl o našem milém příteli Christianu Morgensternovi, tak máme takový skutečný zážitek. Samozřejmě se však stane vědomým teprve po prožití, protože během prožívání musela bytost nejbližší vyšší hierarchie převzít funkci vedení.

Opět můžete uvážit, proč to tak musí být. Kdybychom do svého organismu vnesli nejprve to, co v nás prožívá bytost vyšší hierarchie, pak

bychom nejen zabili svůj vlastní organismus, ale v jeho organizaci bychom jej roztříštili na jeho atomy. Nepostarali jsme se jen o jeho smrt, ale v tom okamžiku i o jeho spálení.

Ted' opět vidíte, že nás zření uvádí do souvislosti s tím, co nazýváme branou smrti. Dá se říci, že vlastně to, co je smrt, co znamená smrt, se dá uzříť jen tak, že se vzchopím, k duševním náladám, které vzniknou popsányými zkušenostmi. Lidskou individualitu mimo fyzické tělo uchopíme jen tak, a pak víme; jak musí být mimo fyzické tělo ihned přijata do klínu bytostí vyšších hierarchií, aby se nestala ničivou, smrt přinášející vlastní bytosti na fyzické úrovni. A pocit spočinutí lidské duše v klínu bytostí vyšších hierarchií se stane skutečným, ukončeně skutečným. Tak se teprve díváme, jak to vypadá za smrtí. Víme: Zde na zemi jsme obklopeni nerostnou říší, rostlinnou zvířecí říší a lidskou říší. Za smrtí vstoupíme do klínu vyšších hierarchií, do jejichž okolí stejně tak náležíme jako zde okolí nás obklopujících fyzických bytostí. Jistý pocit sounáležitosti s bytostmi vyšších hierarchií nastane v naší duši. Tímto pocitem se můžeme proniknout. A poznáme jej tak opravdu, že vůbec není možné opravdové proniknutí do duchovních světů, aniž sebou přineseme jisté city, které můžeme nazvat nábožensky zbožné city, city oddanosti vyššímu duchovnímu světu.

Tyto city, které jsem právě vylíčil, jsou tak nuancovány, že vyvolávají určitou duševní náladu. Tato duševní nálada, kterou nemohu označit jinak než náladu spočívání v klínu duchovních bytostí, tu potřebujeme pro skutečné prožívání duchovních světů tak, jako jsme ve fyzickém lidském světě přesazeni do nutnosti svým hrtanem a ostatními nástroji řeči pronést „I“, abychom se mohli dorozumět s ostatními lidmi. Co v obyčejné lidské řeči umožňuje pronést „I“, to dělá ve vyšších světech duševní pocit, který vyplývá z oddanosti. Prožití tohoto druhu oddanosti je jednou ze samohlásek vyšších světů. A ve vyšších světech nemůžeme nic vnímat, nic



číst ani slyšet, když si nemůžeme jaksí uchovat tuto duševní náladu – a pak vyčkáme, co nám mají sdělit bytosti vyšších světů, protože jim přinášíme vstříc tuto duševní náladu. Z takových nálad duše, z takového způsobu stát vůči vyšším světům, se skládá vokalismus kosmu.

Tedy, když máme pocit: Tebe obklopuje svět, ale ty v tomto světě nemůžeš žít se svými slabými lidskými silami, nesmí to, co tě tu obklopuje, když žiješ ve svém fyzickém těle, být vnímáno jen ve stínovém obraze tvých myšlenek a představ, nebo, lépe řečeno, z tebe se zrcadlit, nesmíš bezprostředně prožívat tyto imaginace, to ti musí v obyčejném životě odejmout tebe chránící andělská bytost – když to vnitřně pociťujeme s nezbytným zabarvením niterné zbožnosti, pak máme schopnost vnímat jednu ze samohlásek duchovního světa.

Nejbližší stupeň závisí na tom, že se vyvíjíme, na což už bylo poukázáno v mé knize „Práh duchovního světa“. Vžíváme se tak, jak jsem to tu popsal, do duchovního světa. Vždyť postup ukazuje, že jaksí vycházíme ze sebe, ztotožňuji se s něčím jiným. To ještě nestačí, nijak nestačí. Je nutné, abychom se mohli nejen ztotožnit, ale abychom byli i s to se proměnit do jiných bytostí, abychom opravdu nezůstali jen tím, čím jsme byli, když jsme šli ze sebe, ale abychom byli s to se proměnit do jiných bytostí, abychom se opravdu mohli stát tím, do čeho vstupujeme.

Dobrá příprava, abychom to uměli, je neustálé nacvičování láskyplného zájmu o vše, co nás ve světě obklopuje. Vůbec se nedá říci, jak je nekonečně významné pro nastávajícího okultistu, stále více a více vidět, že se probouzí láskyplný zájem o vše, co nás ve světě obklopuje. Toto jsou slova, která bohužel obyčejně nebereme dosti hluboko, proto se dostavují ty malé úspěchy, které se často v okultismu dělají.

V podstatě je jen příliš přirozené, že se člověk zpravidla přece nezajímá jen o sebe sama s nezbytnou silou zájmu. Skutečně, i když to

opravdu nechceme věřit a dáváme tomu jinou jasnost, ponejvíce se přece jen zajímáme o sebe samé, a v nejmenší míře o něco jiného.

Ted' musíme ovšem také říci, že zařízením vesmíru je postaráno o to, že musíme mít neustále zájem o sebe samé. Opravdu se už musíme namáhat, abychom se neustále nezajímali o sebe samé. Že ano, život na fyzické úrovni totiž přináší sebou to, že se zajímáme o sebe samé. Nebudu si všímat toho, že samozřejmě, když někdo onemocní a člověka bolí to nebo ono, nebo není v pořádku, se přirozeně zajímá o sebe. Tu je to v pořádku, tu jinak nemůžeme než se zajímat o sebe samé.

Dokonce i v takovém případě by se úsilím mohla dobýt možnost se nezajímat o sebe sama; to je však mimořádně obtížné. Mohlo by se stát, že onemocníme a vlastně se obzvláště nezajímáme o to, že máme tuto nemoc, že nám je spíše nejvýše lhostejné, že tuto nemoc máme, ale že se zajímáme o to, jak z celého vesmíru mohlo vzniknout něco takového, jako je tento proces. Člověka může zajímat to, že v jednom bodě vesmíru se vyskytne něco, co je uvnitř vlastní kůže, tedy že jsme se tak zajímali i o nějakou těžkou nemoc, jako se zajímáme o něco, co je mimo nás samých.

Přiznáte, že to, co jsem popsal je opravdu těžké. A tak je tomu i s většinou věcí, které prožíváme na fyzické úrovni. Bude už velmi obtížné, brát to nejobyčejnější, co se dozvídají naše smysly a co se dozvídá naše myšlení, tak jako když jsme mimo svou kůži, a pozorovat to jako předmět. Ale právě to je to, o co se musíme pokusit; jen protože je to nesmírně obtížné, proto se o to zpravidla vůbec nesnažíme. Kdo dělá svědomitě a s pílí cvičení, která jsou popsána v knize „Jak dosáhneme poznání vyšších světů?“, ten dospěje postupně k tomu, že dosáhne do určitého stupně takového stanoviska, jako bylo právě popsáno. Dosáhneme ho jen oklikami, protože je to nekonečně obtížné. Ale dosáhneme ho až do jistého stupně, totiž v té míře, jakou nabývá zájem o sebe sama, takže už nejsme zajímavým subjektem, ale jen zajímavým objektem. Tím můžeme

být, to neškodí, to je dokonce velmi užitečné se zajímat o sebe sama, když jsme se stali objektem. Ale jen nezaměňujeme stání se objektem vlastního subjektu se subjektem samým.

Tou měrou, jíž se začneme stávat objektem, začneme se zajímat o všechno, co je mimo nás, co je kolem nás. Pak získáme opravdu láskyplnou, zájmuplnou oddanost ke světu a jeho jevům. A když neustále více vytváříme toto láskyplné oddávání se světu a jeho jevům, pak může v duši tato nálada dosáhnout onoho stupně, který je nutný, aby vyšli ze sebe a proměnili se metamorfozovali se v jiné bytosti. Dospějeme pozvolna k tomu, že to dokážeme. Ale musíme, aby toto láskyplné oddávání se bylo možné – lidské duši jsou takové věci opravdu obtížné -, musíme se pokusit najít všelijakou podporu.

Udám dneska takovou, která nám může pomoci. Můžeme přirozeně začít s tím, že použijeme fyzický svět, který je nám především dán, jako podnět jakéhosi okultního čtení. Často jsem použil jeden obraz a je dobře z tohoto obrazu vycházet. Když stojíme proti nějakému člověku a díváme se na jeho obličej, pak je nám jasné, že to, co vidí oči, tyto obrysy, tyto linie kůže nejsou to, na čem záleží. Na čem záleží, to je duše, která žije za tímto fyziognomickým výrazem. I kdybychom zakreslili fyziognomické linie na papír, tak by nebyly tyto linie tím, na čem záleží; záleží na duši, která dává liniím formu. Tak se můžeme také na to, co nás obklopuje ve vnější přírodě, dívat tak, jako kdyby to byla vnější fyziognomie. Materialističtí badatelé a obyčejný člověk se staví vůči věcem ve vnější přírodě tak, jako kdyby člověk studoval jen vnější tvar. Je to tak, jako kdyby se o člověku řeklo: Co tu uvnitř je duševní, to je mišmaš, to je znetvořená pověra fantasty. Mne se týká jen to, co jsou tvary, které se mohou přesně měřit a zkoumat. Tak zkoumají obyčejní lidé vnější přírodu. Ale můžeme si říci: Jako lze vidět lidský obličej jako výraz, jako fyziognomii jeho duše, tak se můžeme dívat i na celou vnější přírodu nejen tak, jak se můžeme dívat i na

celou vnější přírodu, nejen tak, jak se obyčejně ukazuje, ale můžeme se na ni dívat jako na fyziognomii toho, co je za ní jako duchovní bytosti. A tu je dobré, dívat se na celý zvířecí svět jako na fyziognomii přírody.

Tak je ovšem zapotřebí dalšího studia mysli, abychom ve zvířatech neviděli to, co obyčejně vidíme, ale viděli něco, co se může popsat takto: Tu letí orel ve vzduchu a pozvedá se ke slunci; to je směr vzhůru, do výše, do duchovních světů. Chci orla považovat za symbol pozvednutí se do duchovních světů. Vidí za lidskou mozkovou slupkou myšlenky, které plné tušení vznášejí se jako orel do duchovních světů. Vidím, jak je toto úsilí vzhůru vyjádřeno ve vzhůru stoupajícím orlu, tak jak se lidská duše vyjadřuje ve fyziognomii. Orel patří k fyziognomii vnější přírody. Ve vzhůru letícím orlu pociťuji něco, co působí jako čelo v lidské fyziognomii.

Dívám se na býka, který tu leží přežívá, vázán na fyzickou přírodu, na zemskou hmotu, jak žije takřka ve svém živlu jen tehdy ve skutečnosti, když se rozplývá v trávení, jako zůstává ve svých celých životních procesech spojen s tím, co odbírá zemi. Jeví se mi zemsky těžký. Patřím na člověka a cítím v duchu! Zde je také něco zemsky těžkého, ale je to drženo v rovnováze tím orlovským. Neodchází k příbuzenství s býkem. Pociťuji, jak je v člověku příbuznost s býkem; ale nedochází k ní, jak mi venku přichází vstříc příbuznost s býkem. Fyziognomicky se pro člověka stává příbuznost s býkem, zemská tíže vnější přírody.

Stejně je to s příbuzností se lvem. Fyziognomicky je srdce člověka tím, co je lev ve vnější přírodě. A jak to může být pro celý vyšší a nižší zvířecí svět. Obraz, symbol nám dali ti, kteří mají vztah k lidské duševní podstatě orla, býka a lva. Pokusili jsme se číst to, co je pro nás napsáno ve vnějším světě zvířat a z něho zaslechnout, rozdělené na jednotlivá písmena, to, co je v člověku prožito společně. Krátce, mohlo by se říci: Fyziognomii přírody je svět zvířat.

Ale na člověku nás nezajímá jen fyziognomie. Nás zajímá, když se pokusíme zabývat se duševně ještě intimněji, to, co nazýváme vzezřením, mimika, tedy to, co vzniká, když se fyziognomie dostane do pohybu. Tu duši, kterou vnímáme mimikou, jsme ještě blíže než duši, kterou vnímáme jen fyziognomií. A opět můžeme vyhledat ve vnější přírodě to, co je mimikou duchovního světa, ležícího za ní, když podobným způsobem, jak jsme to viděli pro svět zvířat, pozorujeme svět rostlin. Když pozorujeme svět rostlin v jeho rozkvětu na jaře, ve všem tom, co dělá přes celé léto, jak jej na jedné straně vysílá země, jak na druhé straně do něj pronikají síly sfér a vábí ven živý život, který se objevuje v nekonečných odstínech rostlinného rozkvětu, vzhůru a zeleně s jejich hemžením a tkaním, když jej tak pozorujeme a vztahujeme jej na za ním stojící duchovní podstatu kosmu, tak jako mimiku člověka vztahujeme k jeho duši, pak jsme opět učinili něco, co máme cvičit. Takže můžeme říci: Vzezření přírody je rostlinný svět.

Co dále pozorujeme na duši, co přesahuje mimiku, to jsou gesta, z duše vyplývající pohyby. Stejně tak, jako můžeme označit zvířecí svět jako fyziognomii přírody a rostlinný svět jako vzezření přírody, tak můžeme pokládat tvary minerálního světa za gesta přírody, za posunky přírody. A pro toho, kdo se chce cvičit v podrobnostech okultního čtení a okultního slyšení, patří k nejkrásnějšímu, co může prožít, prožívat nerostný svět tak, že si pozvolna osvojuje ve tvarech ohraničujících ploch a jejich zvláštního vztahu ke vnějšímu kosmu, v prozařující, v průhlednosti, v krystalické jasnosti horského křišťálu, křemene, vápence, smaragdu, chrysoprasu, všude nekonečně rozličná gesta duchovní podstaty přírody.

Když děláme taková cvičení, když se dostaneme tam, že opravdu můžeme spoluprožívat v jinak mrtvé kamenné říši to, co je vyjádřeno touto mrtvou kamennou říší a co je takové, jako když duše vyjadřuje v živém posunku to, co v ní žije, když cvičíme takovým způsobem, tu

přijdeme na pomoc v získání láskyplného zájmu o všechny bytosti, které jsou kolem nás. Pak stoupáme pozvolna opravdu k takové fázi, k takovému stavu svého vývoje, v němž bude možná – když k tomu získáme jasnozření – se také proměnit v bytosti venku. Můžeme se proměnit ve všechny ostatní lidi. V tomto ohledu je člověk schopen nekonečných metamorfóz, ale musí se cvičit popsáním způsobem.

Ted' můžeme opět nadhodit otázku. Ale dříve než tuto otázku nadhodíme, chtěl bych zdůraznit citový prvek toho, co jsem vyložil. Jestliže nás to první, o čem jsem se zmínil, přivede k náladě vůči hierarchiím, k vědomí „jsi chráněn“, k pocitu, který je proniknut zbožností: tak nás přivede pocit, že se můžeme proměnit v nejrůznější bytosti, k tomu, že budeme vysoce cenit lidskost lidských bytostí, že je teprve budeme opravdu cenit v jejich plné důstojnosti, ale lidskost, kterou v sobě nemáme ve fyzickém, ale kterou teprve najdeme, když jsme se stali jinými. Když dosáhneme pocitu schopnosti proměny, tak nás to nemůže přivést k domýšlivosti; každá jednotlivá proměna nám totiž říká, že nemáme takovou cenu jako bytost, do níž se teprve musíme proměnit. Že máme pocit schopnosti proměny, to nás vede k tomu, abychom se stali pokornými. Pocit nejhlubší náboženské pokory je spojen s citem pro schopnost proměny.

Můžeme však nadhodit jinou otázku: Že svého nitra vyvoláváme tyto síly schopnosti proměny; nejsou tedy neustále v nás? Ano, ty síly jsou stále v nás. Stejně tak jako jsou stále v nás síly imaginace, my je však musíme vyvolat, abychom vnímali duchovní bytosti, tak jsou také síly proměňování se neustále v nás. Jen abychom je měli vědomě, musíme je vyvinout vyličeným způsobem. V každém okamžiku jsme nejen sebou samými, ale také každou jinou bytostí, jen se pro to nevyvíjíme, protože nešíříme své vědomí k tomu druhému. Proč je to tak? To se nám nejlépe objasní, když pozorujeme jeden z případů v životě, kdy se člověk

proměňuje na obyčejné fyzické úrovni v jinou bytost. Na fyzické úrovni se však stává, že spotřebujeme síly, které jsou jinak síly proměny. Spotřebujeme je, aniž o tom něco víme. Potřebujeme je pokaždé, když svým bližním přivodíme bezpráví tím, že svou vůli neoprávněně ovládneme druhé. Začíná to už tím, když druhého obelháváme. Lži mu dáváme kus něčeho nesprávného. Získáváme nad ním jistou moc, protože lež v druhém působí dále.

Tak je to také, když děláme něco zlého. Síly, jimiž pášeme něco zlého ve světě, to jsou tyto síly proměny, jen použité na nesprávném místě. Veškeré zlo ve světě je nesprávné použití těchto sil proměny. Dovoluje to opravdu hluboko nahlížet do tajemství bytí, když víme, odkud pochází bezpráví, zlo, zločin a neštěstí, které se děje ve světě. Tím se stává, že člověk ty nejlepší, nejsvatější síly, které tu jsou, totiž síly proměny, používá obráceným způsobem. Nebylo by žádné zlo ve světě, kdyby nebyly nejsvětější síly proměněny. Jednou jsem dokonce ve veřejné přednášce poukázal na tuto zvláštnost, že zlo je obrácené použití sil, které použité na svém místě by vedly k nejvyššímu dobru. Tato nálada v lidské duši: Víím, že v duši je něco, co se na jedné straně může proměnit ve všechny ostatní lidi a bytosti, co se na druhé straně může proměnit v sobectví -, tuto náladu musíme umět udržet vůči kosmu, chceme-li duchovně slyšet. To je druhá samohláska.

Nálada, kterou můžeme mít vůči tajemství zla, jak jsem to teď vylíčil, to je třetí samohláska, když víme, čím se člověk může stát zlým. Známe-li toto tajemství, že to jsou nejvyšší síly, které jsou ve zlu použity obráceným způsobem, pak máme náladu třetí kosmické samohlásky. Musíme takové duševní nálady prožít; to je to, na čem záleží.

Tak jsem dnes mluvil o třech kosmických samohláskách. O ostatních samohláskách budeme mluvit zítra. Musel jsem se dnes zmínit nejprve o zásadě, na niž záleží, abychom ve vnitřním prožívání vytvořili onu vnitřní

příbuznost ke kosmu, čímž se staneme v oddanosti svých vlastních duševních sil posluchači a čtenáři toho, co se děje v duchovním světě.

## Čtvrtá přednáška

Dornach, 6. října 1914

Včera jsem se pokusil mluvit o několika vnitřních zážitcích, které by se mohly nazvat „vokalismus duchovního světa“. Právě při tom jsme mohli vidět, jak to, co se může nazvat okultní čtení a okultní slyšení, je něco živého, jak to probíhá ve vnitřních zážitcích, při nichž právě musíme nasadit svou celou osobnost, svou celou duševní podstatu. Zmínil jsem se o třech takových zážitcích, které se musí pečlivě připravit: především to, co vzniká, když se pozvolna učíme se vědomě přesadit do nadsmyslového světa, v němž jsme nevědomě stále, a tím dospějeme k bráně smrti. Uvedl jsem dále zážitek, k němuž přijdeme, když si osvojíme takzvanou schopnost proměny do jiných bytostí. A pak jsem se pokusil ukázat, jak můžeme mít před očima zlo ve světě tak, že poznáme jeho původ, pocházející ze zneužití vyšších duchovních sil, které jsou na svém místě svým způsobem zcela oprávněné.

Jiný takový zážitek se dostaví, když naprosto vážně vezmeme něco, o čem se už častěji mluvilo, něco, co se v podstatě připojí k tomu, o čem se naposled mluvilo: Musíme se proměnit v něco jiného, ale při této proměně je nutné, abychom mohli udržet nit vnitřních duševních zážitků! Kdybychom tuto nit neuměli udržet, tak by se nám vedlo stejně tak, jako na fyzické úrovni člověku, který si nevzpomíná na to, co se dověděl včera, především nebo před lety ve fyzickém životě. Jak v normálním fyzickém životě musí být udržena kontinuita vědomí, tak musí člověk udržet nit vzpomínky proměnami v duchovním světě. To znamená, že se nesmí



ztratit z duše v okamžiku, kdy se proměnil v určitou bytost nebo v určitý postup. Musí jaksí udržet něco, jako vyšší, čistě duchovní vzpomínku na jiné utváření, postupy a bytosti duchovního světa. Jinými slovy, musí být něčím několikanásobným, musí se v duchovním světě umět roztříštit, rozdělit, musí umět vzejít do počtu. Toto, prožito zcela niterně, vyvolá zvláštní pocit, pocit: Ty jsi tu, ty jsi tato bytost, ty jsi však i jiná bytost; ty jsi v podstatě v oddělených bytostech.

Bez tohoto pocitu mnohočlennosti bychom nebyli vůbec s to, dobýt si skutečnou duchovní představu například o bytostech vyšších hierarchií. Můžeme získat představu cestou, kterou jsme se vydali včera, nebo cestami, kterými jsme šli v jiných případech, o bytostech první nad námi jsoucí hierarchie, bytostech andělů. Avšak, už když chceme vystoupit k přesněji se hodící, řekl bych duchovní představě bytostí archandělů, musíme rozumět niterným cítěním něčemu z mnohočlennosti. Jak se to totiž má vlastně s těmito bytostmi vyšších hierarchií, to poznáváme jen zcela pozvolna. Poznáváme je pozvolna proto, poněvadž z fyzického světa je všechno lidské představování, všechno lidské myšlení vázáno na obyčejné poměry prostoru a času. Ale jsou tu zcela jiné poměry prostoru a času, když například vystoupíme k bytostem hierarchie archandělů.

Vycházíme-li z obyčejného fyzického vědomí, pak máme stále jiný základní pocit, který je zcela přirozený pro to fyzické vědomí. Budu to charakterizovat takto. Když například jasnozřením chci přijít k nějakému člověku, který žije mezi smrtí a novým zrozením, tak mám – s „já“ nemyslím sebe sama, ale všeobecně člověka, který silou jasnozření vyhledává mrtvého – především pocit: tak ano, mrtvý je zde, je zde současně s tebou samým, a pokud se týká času, můžeš ho vyhledat, jako můžeš na fyzické úrovni vyhledat jiného člověka, o němž je ti jasné, že s tebou žije v téže době a stačí, abys jen našel cesty k němu. – Když vyhledáme mrtvého, máme s touto představou i naprostou pravdu. V

jistém smyslu máme dokonce ještě pravdu, když chceme najít bytost z hierarchie andělů. Ale už nemáme správnou představu o tom, oč jde, když chceme tímto způsobem vyhledat bytost z hierarchie archandělů, protože bytost z hierarchie archandělů soustředila své vědomí ve zcela určité době, která není ta dnešní.

Dejme tomu, že tato čára představuje průběh času, a jasnovidec žil zde v určitém okamžiku, 1914, tak předpokládá, že najde nějakého mrtvého nebo bytost u řady andělů někde v duchovním světě v téže době (viz kresbu).

X  
X  
X  
X

491\*

To však nejde, když například chceme vyhledat určitou bytost z hierarchie archandělů, archangeloi. Tu musíme vyjít z času, tu musíme současnost překonat. Například se musíme vrátit řekněme do 15. století abychom našli určitého archanděla.

Tedy se nedá říci? Zůstanu ve svém vlastním čase (viz kresbu: 1914), ale musíme se vrátit, pro mne za mne, do roku 1465 nebo něco takového, a pak musíme zde hledat dotyčnou bytost archanděla (viz kresbu). Jestliže nelze tuto bytost najít ani v současnosti, tak přece jen její působení vyzařuje až do naší doby. Avšak v naší době najdeme právě jen její působení, nenajdeme ji samotnou jako takovou.

Ostatní archanděly musíme hledat opět v jiném okamžiku (viz kresbu: Kruhy).



Musíme vyjít z času. Je to sice velmi obtížná představa, moji milí přátelé, ale k této představě musíme dojít. Musí nám být jasné, že archandělé mají vždycky v jistém smyslu své jméno právem. Vlastně teprve víme, proč mají toto jméno, když se dostaneme k jejich bytosti v právě charakterizovaném smyslu. Jmenují se „andělé počátku“, to znamená, že jsou vždycky u počátků období, řekněme, kdy vznikl národ, kdy národ vstupuje poprvé do světových dějin, tu jsou se svým plným vědomím, se svým vlastním já. To existuje ve zbývajícím čase v účincích. Účinky vplývají do času. A chceme-li je najít, nesmíme zůstat pouze ve stejné době, ale musíme vyjít z času, hledat počátky času. Nikdo tedy, kdo chce jen žít jako duše, řekněme v říjnu 1914, není s to, najít třeba všechny archanděly – snad ani jediného -, zajisté však ten, kdo je s to se přesadit se svou vlastní duševní podstatou do jiných časových období tak, že tato jiná časová období může bezprostředně prožít tak, že on sám v těchto jiných obdobích žije. Při tom však pak musí, když jsme se přesadili do jiných časových období, být nezbytné, abychom nezapomínali, jak jsme se tam dostali, stejně jako dnes nesmíme zapomenout, co jsme dělali včera ve fyzickém světě. To je něco jako zákon zmnožení vylití do počtu.

A prapočátky, duchy osobnosti, archai, ty vůbec najdeme jen tehdy, když se přesadíme zpátky do lemurské doby, kdy je země na počátku fyzického vývoje. Kde země prodělala počátky svého fyzického bytí, tam najdeme archai v jejich vlastním jáství. Zůstaneme-li v současnosti, nemůžeme je najít.

Vidíte tedy, jak celý vztah duše k času se musí změnit, když chceme opravdu proniknout poznáním duchovní svět. To, co tak prožijeme – nebo i jen tak, že si o těchto věcech uděláme představu a neustále pokračujeme ve vnitřním prožívání představy -, to opět dává v duši náladu vnitřního oddávání se, něco jako vlití se do reálné duchovní skutečnosti. Tu je opět taková samohláska duchovního světa. Můžete poznat, že tak člověk v tomto popsaném dalším prožívání se stává stále nezávislejší a nezávislejší na stanovisku prostoru a stanovisku času, na němž je ve fyzickém světě. Vidíte, že nejen vychází ze sebe, ale při tomto vycházení současně i vchází do živého tkaní a bytí kosmu, nejen jednostranně, když se jaksi rozšiřuje v kosmických sférách, ale mnohostranně, když se prožívá v čase jako živá bytost, která má v sobě samé články vědomí – řekl bych – bytostí vyšších hierarchií. Když už člověk nežije u sebe a už ani ne v prostoru a čase, které mu jsou přikázány, jako fyzické bytosti, když jaksi přijal prostor za své tělo, čas za svou duši – zapamatujte si dobře ta slova, pochopíme je teprve pozvolna v jejich plném významu, když jsme o tom meditovali -, když jsme jaksi přijali prostor za své tělo, čas za svou duši, pak jsme se spojili s tím, co není abstraktním cítěním všeobecně, ale živé tkaní a bytí ve smysluplném zvěstování bytí. Všude, kam se přesadíme; je smysl. A všude, kam se přesadíme, prýští smysl do vlastní duše. A z jednotlivého smyslu se skládá všeobecný smysl a tká a žije ve světě. A z mnoha jiných článků tryská leckdy jakoby oplozujícím způsobem smysl věcí. A duchovno, které tryská v jednotlivých smyslech, z jednotlivých bytostí, to se vetkává do všesmyslového světového slova, a my tkáme a žijeme uvnitř světového slova. A toto tkaní uvnitř, žití uvnitř ve světovém slově, to je opět jiná samohláska duchovního světa. Je to, řekl bych, prahláska duchovního světa samého. S tímto prožíváním světového slova, které si máme představovat v mnoho životnosti, nejen v duchovním slyšení, je dáno všechno to, co můžeme nazvat ve vyšším smyslu inspirace. Jím je dáno všechno to, o čem se může mluvit tak, že se říká: Co vím v tomto

světovém slově, to ví svět ve mně, já jsem v podstatě zcela nevinný za to, co tak vím, neboť to ví svět ve mně. Mohu být vinný na vědění světového slova jen tím, že jsem nedokonalý nástroj, který do mě nechává zaznívat toto světové slovo jen v přerušovaných paprscích. Ale je to světové slovo, co zaznívá ve mně samém. – A čím jsme se stali skromnější, čím dále jsme se dostali být nesobecky oddáni, aniž máme ještě nějaké nároky, pokud se týče vlastního tvoření, myšlení, cítění a chtění, čím více jsme dospěli k tomu, nechat vládnout světové slovo ve tkaní vlastní bytosti, tím lépe, tím objektivněji podáváme, co zaplavuje svět světovým slovem jako tajemství.

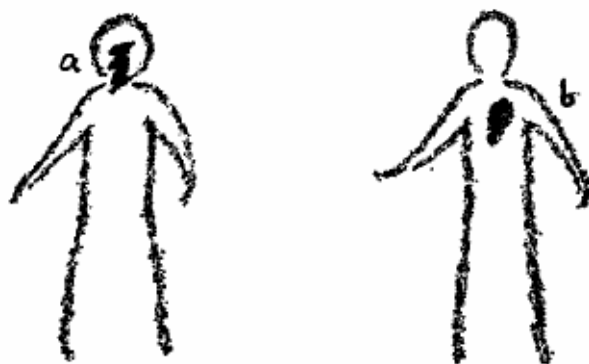
Tak jsme opět mluvili o takové samohlásce, o páté světové samohlásce. Chtěl jsem, protože v těchto čtyřech přednáškách mohu podat jen to zásadní a podstatné, ve vás vzbudit jen pojem, i když jen zcela primitivní, o tom, co je vokalismus světové bytosti.

Tak když jsme se dostali k tomu, že jsme niterně vycvičení v takových pocitech, jak jsem je popsal v těchto pěti světových samohláskách, když to, co je jaksi projevem z duchovního světa, můžeme prožít v duši, pak se může duše zaposlouchat do toho, co se děje v duchovním světě; pak k ní může mluvit duchovní svět.

A jakpak je to teď, když se skutečně pěstuje styk s duchovním světem cestou, která se otevřela tím, co bylo líčeno? Je to tak, že my svým já a astrálním tělem – avšak já se dostalo na vyšší stupeň tím, že vylíčeným způsobem ztlumeno a zaniklo v astrálním těle – jsme mimo své fyzické a éterické tělo. Jsme svým já a astrálním tělem mimo své fyzické a éterické tělo, když jsme zde v životě mezi zrozením a smrtí a duchovně vnímáme; avšak řece jen tu pohlížíme zpět na éterické tělo, a éterické tělo nám zrcadlí právě vokalismus. Má možnost zrcadlit sedminásobně. Pět zrcadlení, pět samohlásek jsem uvedl. Přichází k tomu ještě dvě jiné samohlásky, o nichž se bude hovořit podrobněji při jiné příležitosti. Avšak

zvláštní vlnění a dmutí éterického těla, to, co zrcadlí ve svých životních proudech, když jsme mimo sebe sama, to se ohlašuje jako takové samohlásky. To znamená, že se v éterickém těle děje něco, když vyvineme takové city jako to, co můžeme prožít přípravou, že jsme u brány smrti, nebo jinak, když čelíme zlu s porozuměním, nebo že v živém světovém slově žijeme a tkáme. Podle toho když proti duchovnímu světu stavíme jedno nebo druhé, zrcadlí se něco jiného v éterickém těle, na něž pak jaksi pohlížíme zpět. Dá se to těžko popsat. Řekl bych, že se světové bytosti zrcadlí v éterickém těle sedminásobně.

Rád bych to schematicky vylíčil tak (viz kresbu): Když toto představuje éterické tělo – zcela schematicky -, pak by, když například čelí pocitu stání u brány smrti, který vzniká přípravou, pak by éterické tělo jako stažené zde v nejvyšším místě (viz kresbu a)), dostane určité svícení a znění. A z tohoto svícení a znění vychází něco, co lze nazvat samohláskou duchovního světa.



Když tak vyvíjíme jiný pocit, stáhne se jaksi éterické tělo na jiné místo, řekněme do krajiny srdce, b. Pak vidíme, jiné svícení a vnímáme jiné znění, jako z jiné bytosti, do níž jsme se přesadili svým já a astrálním tělem.

Co jsem teď dosud řekl, vztahuje se na samohlásky duchovního světa. Tak jako je sedm samohlásek, tak jsou však také souhlásky

duchovního světa, je jich dvanáct. Těchto dvanáct souhlásek, k těm se nejsnadněji dostaneme tak, že tak, jak jsme pochopili éterické tělo v jeho, řekl bych, vokální podstatě, jak jsme to udělali, chápeme teď stejně tak fyzické tělo. Fyzické tělo se pak ukazuje ve své dvanáctičlennosti.

Přirozeně zde nestačí čas, abychom i jen do jisté míry naznačili, jak stejným způsobem přijdeme k dvanáctičlennosti fyzického těla jako sedmičlennosti éterického těla. Ale to musím říci: Pro člověka, který je mimo své fyzické a éterické tělo, se stává právě toto éterické tělo a fyzické tělo jaksi něco úplně jiného než jsou, když v nich žijeme. Když v nich žijeme, je éterické tělo tím, co udržuje naše životní procesy, co z nás dělá živé bytosti, a fyzické tělo je to, co buduje přednostně náš smyslový organismus. Tu v tom vězíme. Potřebujeme své éterické a fyzické tělo k tomu, abychom na fyzické úrovni byli takovými lidmi, jako právě jsme. Jakmile však jsme mimo fyzické a éterické tělo teď v této hodině naznačeném smyslu, chováme se k nim jako k příznakům. Skutečně, je pak éterické tělo sice živá bytost, ale funkci, která má základem našeho fyzického organismu jako životní princip, tu pak už vůbec neukazuje. Ukazuje se nám jako příznak sedmi samohlásek. Stane se něčím objektivním, na co se díváme a co je ve své variabilitě, ve své proměnlivosti zrcadlením vokalismu světového celku. Jaksi se odcizíme tomuto éterickému tělu, jako jsme cizí vůči samohláskám vnějšího fyzického drsného písma. A odcizíme se svému fyzickému tělu tak – stane se součtem dvanácti znamení, která jsou v něm spojená -, jako jsme cizí samohláskám obyčejného drsného písma. A tak se pronikají souhlásky a samohlásky ve slovech obyčejného písma, takže můžeme číst jedno nebo druhé slovo, podle toho, jak na sebe navazují samohlásky a souhlásky, tak v duchovním světě čteme nebo slyšíme různé, podle toho jak je spojeno éterické tělo, které se může propojovat sedminásobně, s jednou nebo s jinou samohláskou fyzického těla nebo s nimi souzní. Jako my, když se setkáme na fyzické úrovni s nějakým člověkem, dorozumíme se s ním tak,

že s námi mluví, my však musíme mít oči, abychom pozorovali, musíme mít uši, abychom slyšeli slova, nechali vniknout jeho řeč do duše, jak tedy všechno to, co vytváří vztah k jiným lidem, je zprostředkováno našimi smysly, tak se děje něco podobného v duchovním světě.

Člověk se připravuje, říkáme, najít lidskou duši, která žije mezi smrtí a novým zrozením. Víme vnitřním prožitím, že jsme teď s touto duší spojeni – víme, že s ní zároveň prožíváme na tomtéž místě duchovního světa. Jako však potřebujeme ve fyzickém světě smyslové orgány, abychom se s ostatními lidmi dorozuměli, tak je nutné v duchovním světě se ohlížet na éterické tělo a fyzické tělo. Zrcadlí vzájemnou hru, jak se vokální procesy éterického těla spojují s konsonantními pochody fyzického těla. A jak se ty sehrávají, to nám vyjadřuje, co mluvíme s mrtvým, s nímž jsme spojeni, co je tedy nezbytné pro dorozumění se s mrtvým.

Tedy si představte, že jste v duchovním světě spojeni s nějakým mrtvým, s duší, která tu žije mezi smrtí a novým zrozením. Pozorujete lidskou fyzickou postavu, v níž sami žijete na fyzické úrovni, a pozorujete lidskou éternou postavu. Na tuto se ohlížíte a touto se zrcadlí všechno to, o čem mrtvý má s vámi mluvit, co vám má sdělit, co myslí, cítí a chce. Lidské fyzické tělo a lidské éterické tělo zároveň se staly celkovým smyslovým orgánem. A my můžeme říci: V rámci svého fyzického života jsme dostali fyzické a éterické tělo, abychom měli smyslové orgány pro duchovní svět. Jsme tak opět novým způsobem upozorňováni na to, že život ve fyzickém světě je nejen život v slzavém údolí, z něhož se máme toužit dostat, jak to chce falešná askeze, ale jsme upozorňováni na to, že život ve fyzickém světě má velké, vznešené božské poslání. Ve fyzickém životě si osvojíme to, co se stane smyslovými orgány pro duchovní svět.

Budete tomu rozumět ještě přesněji, když vás upozorním na způsob, jak dochází ke vnímání duchovních bytostí a postupů tehdy, když jsme sami v době mezi smrtí a novým zrozením, když tedy nevnímáme



jasnozřivě duchovní svět z fyzické úrovně, ale jsme v duchovním světě spojení s duchovními bytostmi. Pokud právě nosíme fyzické a éterické tělo jako svůj oděv, potud máme co zrcadlit, potud nám ony slouží jako smyslové orgány. Když je se smrtí odložíme, tak přirozeně už nemáme tyto smyslové orgány jako vnější skutečnost. Mohli byste se snadno zeptat: Nemůžeme potom v duchovním světě mezi smrtí a novým zrozením vnímat, co prožíváme v souvislosti s ostatními bytostmi a pochody duchovního světa? – Ano, pak je to právě jinak, pak to vnímáme jinak. I jasnovidec musí zde ve fyzickém světě ve svém fyzickém a éterickém těle dostat zrcadleno to, co prožívá v duchovním světě. To je správné, pokud existují ve fyzickém světě, pokud není ztraceno fyzické tělo ztlením, éterického těla rozpuštěním, rozlitím se do duchovního světa. Když jsme teď v duchovním světě a už nemáme žádné fyzické a éterické tělo, pak jsme s to přikreslit si odpovídajícím způsobem svět znamení, z něhož byly složeny fyzické tělo a éterické tělo, z toho, co je substancí duchovního světa. Všechno je námi duchovnímu světu vkreslováno. Dejme tomu, že žijete jako duše mezi smrtí a novým zrozením s jinou lidskou duší. To, co vám říká nebo co říkáte jí, vše to, co by se jinak bylo zrcadlilo ve vašem fyzickém a éterickém těle, to se teď vtiskne v duchovním světě do akaša kroniky. To, co se jinak vyjadřovalo vokálně nebo konsonantně v zrcadlovém obrazu fyzického nebo éterického těla, to teď zapisujete opravdu z vlastní moci do duchovního světa, do akaša kroniky, abyste to pak, obrazně řečeno, sami opět vymazali, když už toho nebude zapotřebí.

První náznak toho jsem podal ve své knize „Theosofie“, na počátku oné kapitoly, o takzvané duchovní zemi, kde se mluví o tom, že člověk na určitém stupni vývoje vidí svou předcházející inkarnaci ležet v dévachanu, v duchovní zemi, v „kontinentálním území“ duchovní země, jak jsem ji tam nazval. To je takový záznam duchovního písma.

Ovšem, nejideálnější by bylo, kdyby studium takové knihy, jakou je „Theosofie“, by se provádělo tak horlivě, že by mnohý čtenář sám z takových náznaků, jak jsou tam uvedeny, přišel na něco takového, jak bylo teď vyloženo. Je toho hodně v těchto knihách a člověk by mohl naprosto už vlastním čtením na to přijít, kdyby četl srdcem, celým niterným duševním prožitkem. Avšak knihy, které jsou napsány v oblasti duchovní vědy, ty zpravidla nejsou čteny s pozorností, kterou potřebují. Co opravdu nejsou, neboť jinak by mohly být všechny cykly napsány nebo předneseny někým jiným, než mnou samým, po tom, co byly napsány „Theosofie“ a „Jak dosáhneme poznání vyšších světů?“ – a možná ještě i „Tajná věda v obryse“. V podstatě všechno v těchto knihách, jen se tomu obyčejně nevěří. A kolik by se toho teprve mohlo napsat, kdyby se vytěžilo všechno, co je obsaženo ve čtyřech mysterijních dramatech! Neříkám to, abych se vychloubal – už jsem mluvil dost o pokoře okultisty, duchovního badatele –, říkám to, abych podnítil k opravdovému čtení těchto spisů, které musí být čteny právě v dnešní době a na nichž má člověk vlastně tak malou zásluhu, jak jen možné.

Vidíte tedy, že člověk, tak jak na fyzické úrovni žije, vyvíjí ve vztahu k duchovním světům něco, co zárodkem pro zážitky vyšších světů. Tak, jak má člověk své éterické tělo zde ve fyzickém světě, není toto jen životním principem člověka, ale je zároveň přípravným prostředkem, aby prožil smysl pro vokalismus duchovního světa. A fyzické tělo je přípravným prostředkem, aby se prožil konsonantismus duchovního světa.

Může toho dělat hodně, pokusíme-li se ve vážném smyslu odpoutat se pozvolna od čistě materialistického pojetí lidského fyzického těla. Můžeme tím hodně učinit, abychom se připravili, aby se v duši probudily pocity – které lze nazvat pocity pro vokalismus a konsonantismus kosmu –, tyto vnitřní zážitky a impulsy. Jen musíme k této přípravě vyvolat pocit, který je ve vztahu k vývoji do vyšších světů něco podobného, jako to, co

ve fyzickém světě musí dělat dítě, aby se naučilo číst a chápat slova naší vnější fyzické lidské řeči.

Uvažme jen, jak bereme v obyčejném bytí fyzické lidské tělo v materialistickém pojetí. Bereme je tak, jak se právě fyzicky naskýtá. Bereme je opravdu tak, kdyby někdo napsal tyto znaky „TINTE“ a někdo jiný by přišel a řekl: Teď to prozkoumám -, a dal by se při tom do díla takto. Řekl by: Tu je vinutá čára, tu je čára, tato stoupá, tato klesá, tu se čára zatáčí a tak dále – zkrátka popisoval by tvary písmen. Stejně tak se přistupuje dnes k fyzickému tělu. Popisují se anatomicky, fyziologicky srdce, plíce, játra a tak dále, tak jak se nám vnějškově naskýtají. To je tak, jako kdybychom u slova popisovali, z jakých čar se skládá; ale jen ten má teprve něco z toho, kdo se naučil číst z čar slovo „TINTE“.

Tak musíme už na fyzické úrovni postoupit ke čtení v duchovních světech, jak se o tom dnes mluvilo. Co nazýváme okultní čtení a okultní slyšení, je opravdu individuální zkušenost. Připravujeme se pro to, když se pokusíme už ve fyzickém světě pochopit lidské fyzické tělo v jistém vztahu v jeho znakovosti. Co s tím myslí? Dám vám příklad o pochopení znakovosti. Mohu ovšem dát jen krátký příklad a musím přenechat vašemu vlastnímu meditování a vážnému přemýšlení, co je tím vlastně míněno. Řeč totiž opravdu v mnoha případech nedostačuje, abychom se o těchto věcech dorozuměli. Bude dostačovat, teprve až bude duchovní věda nějakou chvíli ve světě působit a řeč změní tak, že budou slova ražena tak, že budou přiléhat k duchovně skutečnému a podstatnému. Řeč pro to musí být ještě mnohem pružnější. To však bude možné teprve, až duchovní věda bude účinná po několik staletí, až ze styku s ní budeme zvyklí brát slova jinak než dnes, kdy jsou používána pro věci a pochody fyzické úrovně.

Necháme to, co probíhá v lidské hlavě, uzavřeno v útvaru kostí fyzické lebky; tu tam jaksi vězí. Tu to je, až na nepatrné výjimky, uzavřeno

fyzicky do všech stran. Schematicky to můžeme nakreslit tak, když to necháme být hlavou a jejím okolím: Obrázek.



Tato hlava, když začneme ji vykládat – není snadné ji popsat tak, tak se smyslově jeví -, tak je něco nesmírně významného, že se uvnitř odehrávají složité pochody, které jsou obklopeny skoro ze všech stran kostním krunýřem. Tím se odděluje od celkové fyzické lidské podstaty jedna část, která je ze všech stran obklopena nejtvrďší lidskou substancí, totiž substancí kostní. To však je část lidské bytosti, lidského organismu. Člověk opravdu není tak jednoduchou bytostí, aby se o něm dalo mluvit jen jako o člověku. Jaké primitivní představy mají lidé v souvislosti s tím, co se zde míní, to se ukázalo zvláště, když se mým knihám vytýkalo, že tu někdo mluví o lidské duši jako o duši pocitové, rozumové neboli duši pocitové mysli a duši vědomé, zatímco se to dotáhlo nádherně už tak daleko, že se duše bere jako jednotný orgán. Můžeme z naší materialistické kultury chápat to dávání přednosti této všeobecné míchanice a slátaniny před duševnem, jehož popis dnes nazýváme psychologíí, vůči tomu, jak nacházíme v duchovní vědě vylíčený opravdové skutečné bytostné články. Duši rozdělujeme na duši pocitovou, duši rozumovou neboli pocitové mysli a na duši vědomou, protože patří vzhledem k svému vzniku do různých dob a souvisejí s různými stavy. Dá se pochopit, že současná duchovní kultura může shledat něco takového bláznivým, ale tato duchovní kultura současnosti tím charakterizuje jen sebe, nikoli, co napadá.

Tak je fyzický organismus člověka už opravdu komplikovaná podstata a mohou se z toho vyvinout, když se zabýváme touto fyzickou

organizací, následující myšlenky, které se mohou přirozeně jevit hloupými tomu, kdo se dnes nazývá vědcem. Zajisté! Ale už svatý Pavel říká: „Mnohé je moudrostí před Bohem, co je bláznovstvím před lidmi.“ – Tak by to snad přece jen mohlo být moudrosti před Bohem, kde věda vidí jen bláznovství.

Mohlo by se dospět k představě: S našima rukama, copak je tu? Naše ruce jsou rozhodně v nějaké souvislosti s naší duševní bytostí. A má-li někdo živý cit pro to, co se děje v rukou a stojí před tím nebo oním člověkem a mluví, tak není lhostejné, jak to, co říká, vyjadřuje v gestu svých rukou. Má to něco do sebe. Teď vynechám hodně mezičlánků a přenechám vašemu vlastnímu utváření, abyste to doplnili. Pomyslete si, že by to bylo tak, nikoli postupem ze strany člověka, ale postupem, který je založen v podstatě světa, že by naše ruce nebyly utvořeny tak, že bychom jimi mohli pohybovat naprosto svobodně a nechali je následovat bez dalšího naší vůli, ale byly by tak s námi spojeny, že bychom je museli držet naprosto v klidu, že by přirostly z přírody. Co pak by bylo potom, kdybychom měli ruce, ale nemohli jimi hýbat? Dokonce, i kdybychom měli ruce, kterými bychom nemohli hýbat, protože by nám přirostly, tak bychom přece jen vyvinuli vůli jimi hýbat. I kdybychom jimi nemohli hýbat fyzicky, přece bychom v každém okamžiku, kdy jimi chceme hýbat, vytrhli vzhůru éterické ruce a jimi pohybovali. Fyzické ruce by leželi klidně, éterické ruce by se pohybovaly. Tak to děláme ve skutečnosti se svým mozkiem. Jisté laloky našeho mozku, které jsou dnes uzavřeny uvnitř naší lebky, byly ještě za měsíčního vývoje volně pohyblivé. Dnes jsou pevně vázány, nemohou se fyzicky pohybovat. Avšak éterně se pohybují, když myslíme. Pohybujeme éterickým mozkiem, když myslíme. Kdybychom nebyli dostali tuto pevnou lebku, která udržuje tyto mozkové laloky pohromadě, tak bychom svými mozkovými laloky sahalí a dělali gesta, jako teď se svýma rukama. Abychom se však mohli naučit myslet, proto

musely nejprve být naše mozkové laloky fyzicky zachyceny a éterická část mozku musela dostat možnost být vytržena.

To, co říkáme, není žádná řeč fantazie. Přejde doba, kdy naše ruce budou pevně přirostlé, kdy ještě mnoho jiného na našem středním těle bude pevné v blízkosti srdce, které se na nás teď jeví volné; to pak bude uzavřenou schránou, tak jak je teď uzavřen mozek lebku. To bude v jupiterské době. To, čeho jsou naše ruce viditelným výrazem, je něco, co se připravuje stát se jednou orgánem myšlení. A my od toho máme předběžně jen základní orgány, které současně nevyrostly zcela, které zůstávají malé. Kdybychom měli zde vpředu na čele jen kusy lebky, tak nám vzadu leží naše lopatky v ploše, která bude jednou později uzavírat náš mozek budoucnosti: A vy si vykládáte lopatky v lidském těle správně, když se na ně díváte, jako na malé kousky kosti, která patří vlastně k lebce, která se nad tím uzavírá, jen to jiné není ještě vytvořeno.

Tak jste jaksi uzavřeli druhého člověka do prvního. A teď řeknu něco, zdánlivě zcela paradoxního: Jsou ještě jiné orgány v lidském organismu, které jsou také takovými kusy další lebky, která bude vytvořena teprve ještě v pozdější době. Orgány, které jsou teď zcela malinké vůči ostatnímu organismu, to jsou česky. Česky to dotáhly jen k těmto malým plochám. Jsou až dosud jen náznaky něčeho, co udělá v jiném směru člověka duchovní orgánem. Učíme se vykládat lidský organismus, když například – je to jen vytržený příklad – se učíme si říkat: Máš vlastně tři lebky; jedna je obstojně vytvořena, je uzavřena do všech stran; druhá je dosud jen ve dvou kusech, lopatkách; třetí lebka se skládá zcela jen z česek. Obě poslední, lopatky a česky, dají se myšlením doplnit, kulovitě zaokrouhlit na to, co jsou teprve z části. Pak dostaneme tři mozky. Málo vytvořeno v našem vnějším člověku je to, co bude jednou náš druhý mozek. Teď se ukazuje vnějškově, pak to bude vnitřní mozek. Děláte-li dneska gesta svýma rukama, připravujete pozdější myšlenky, myšlenky,

které pak budou brát tak reálně pochody elementárního světa, tak jako teď berete myšlenkami své hlavy pochody fyzického světa. Jakkoli to zní zvláště a paradoxně: co je mimo čěšky, tedy holeně, nohy, jsou naprosto nedokonalé orgány, které souvisejí s přitažlivostí země. Čěšky se připravují v souvislosti s tím, co přijímají dnes duchovně ze země, jednou, až nebudou už existovat jako fyzické orgány, stanou se duchovními orgány a budou uvádět do duchovních světů, až bude země proměněna v pozdější venušský stav. Proto musí dnešní fyzická postava nejprve odpadnout a být nahrazena něčím jiným. Vidíte, že vězí hodně v okultním pozorování světa. To nejdůležitější totiž co si osvojíme, není, že víme, že je ta a ta kniha, a že se říká to a to o vyšších světech. – To není to nejdůležitější. To si musíme přirozeně také osvojit, protože jen tím se dostaneme k tomu nejdůležitějšímu. Nejdůležitější však je jistý druh nálady, jisté duševní rozpoložení, kterým se naučíme postavit se novým způsobem vůči světu a brát věci jinak, než jsme je brali před tím. Důležité je to, že se necháme připravit tím, co tu čteme v niterné pohyblivosti myšlenkového tkaní, v prožívání myšlenek jako takových, abychom se tak jinak dívali na všechno, co je dáno fyzicky ve světě. Věci ve své fyzické formě totiž nejsou vůbec takové, jaké jsou opravdu, ať to zní sebestarodárněji. Naše lopatka není jen lopatkou, jak ji vnějškově vidíte; to je mája, to je klamné. Lopatka se nám doplní, když se dáme do toho, abychom ji chápali jako obširnější orgán.

Vidíme-li klečícího člověka, tak můžeme nabýt pozvolna dojmu: Je naprosto špatné tyto čěšky, jak tu leží, pozorovat jen jako malé části, to je úplně špatné. Člověk, který se modlí v kleče, se připravuje žít ve sféře, jež ho jednou bude obklopot, až se jeho čěšky rozšíří do mocného zaoblení, jehož jsou nejprve jen malé části. Modlící se člověk nám ukazuje už ve své formě to, co se jednou lidé mají stát, až bude země ve stavu Venuše.

Tak se pozvolna učíme číst ve fyzickém světě. Nepohlížíme jen na klečícího člověka, nebo na jiné gesto člověka. Učíme se poznávat, jak to, co vidíme na člověku, co se nám bezprostředně naskýtá, přestože je to skutečnost, může být falešné a nepravdivé. Učíme se v písmenech, co vesmír nechce vyjádřit ve svém současném bytí, ale ve svém vývoji. Tak se pomalu učíme rozluštit, vyložit, podstatné přečíst a zachytit to, co svět opravdu je a čeho fyzický svět už není jako popsany list, který leží před námi a na který nejen civíme, ale musíme se učit číst, jinak nevíme, co na něm je. Stejně tak málo víme o světě, jen když se na něj díváme s tím, co dává fyzický vněm, a neuvědomujeme si, že jej musíme rozřešit a do něho proniknout, stejně tak jako na popsany list nejen nezíráme, ale musíme jej číst, abychom porozuměli smyslu.

Když si uvědomíme neustále více, že svět je kniha, kterou pro nás napsaly, abychom v ní četli, pak se staneme teprve v plném smyslu slova zcela lidmi. A v podstatě nemá naše stavba, kterou jsme zde vybudovali, ve své formě a konfiguraci být ničím jiným než jednou z věcí, které když je obklopíme, mohou vyvolat takové intimní duševní nálady a duševní rozpoložení, které nás uschopní číst svět, slyšet tajemství světa. Proto musela být stavba taková, jaká je, aby vyburcovala to, co je v našem nitru, alespoň jistý kousíček.

Je dobře, moji milí přátelé, když si někdy při meditaci uděláme představu o tom, jakou úlohu může mít duchovní věda ve světě vůči tomu, co teď už je ve světě, co se z něho musí vyvinout, jak se má vžít do toho, co se má dějinami dále vyvíjet. Kdyby se dal nalézt mezi našimi přáteli v Anthroposofické společnosti právě ten kruh, který je nesen živým vědomím, že něco takového musí být vývoji lidstva vetkáno a vpleteno.

Chtěl bych mít přednášky, jak byly tyto, abych nejen sdělil pravdy, ale abych podnítil takový cit v duších.



## Pátá přednáška

Dornach, 7. října 1914

Moji milí přátelé! Začneme dnešní večer četbou několika veršů z pozůstalosti našeho milého přítele Christiana Morgensterna, tedy ještě nečtených, a k tomu se připojí ještě nějaké verše ve svazku naposled vydaného. Pak bude následovat hudební výstup a na to si předvedeme před svými očima obrazy naší stavby; nato bude následovat opět hudební číslo. A pro ty přátele, kteří tu potom ještě zůstanou, uvedu na konec několik úvah, do nichž zapojíme krátký odkaz na podstatu naší eurytmie, z toho důvodu, že několik přátel zvláště ze Švýcarska, vyslovilo přání slyšet něco o podstatě eurytmie.

Moji milí přátelé! Na jedné straně se nám jeví jako svatá povinnost, stále znovu a znovu se chápat příležitosti si uvést před naši duši básně Christiana Morgensterna – zvláště ty, které mu tolik ležely na duši v poslední době jeho fyzického života, v nich byl tak vroucně s námi spojen, na druhé straně zároveň jako něco, co je opravdu niterně spojeno s celou podstatou a celým způsobem našeho duchovně-vědeckého proudu v současnosti. Vždyť se dá bez dalšího říci, že způsob Christiana Morgensterna, jak se vžít do toho, co duchovní věda chce zvěstovat světu, se také opravdu stal ve spirituálním smyslu požehnáním pro naše hnutí, které je teprve na počátku svého vývoje.

Většina zde shromážděných přátel vědí ovšem z různých cyklů a jednotlivých přednášek, které jsem měl tu a tam v posledních měsících, že k mým nejvýznamnějším okultním zážitkům poslední dob patří společné bytí s Christianem Morgensternem po jeho smrti. A nezadržel jsem právě s tím zážitkem, který je tak významným v souvislosti s Christianem

Morgensternem pro požehnání, které našemu hnutí plyne z duchovních světů: že se z našeho hnutí mohl najít básník, který svou duši s tímto hnutím tak vnitřně spojil, že do jisté míry patří k prvkům jeho nynější bytosti v duchovních světech ono vesmírné tableau, které – prostředky právě duchovního světa, a zároveň jako součást Christiana Morgensterna – zjevuje pravdu toho, co tu máme poznat a učit. Ano moji milí přátelé, to je něco mimořádného významného, to je něco co může nesmírným způsobem vzbudit důvěru k vnitřní pravdě, ale i k vnitřnímu popudu našeho hnutí. Víme, že s vlastní bytostí Christiana Morgensterna je teď spojeno něco, jako splývání spirituálního kosmického veškerenstva. Tak jak ve velkém tablu malíře, opravdového malíře, vidíme na fyzické úrovni splynulá mnohá tajemství fyzického světa, tak je v duchovním světě – poněvadž tu nemá člověk jen odevzdávat svoje schopnosti k tomu, co poskytuje, ale svou celou bytost, tak je celá bytost Christiana Morgensterna spojena s tímto, řekl bych kosmickým obrazem, v němž teď žije. A k nejotřesnějším zážitkům, které můžeme mít, patří, když člověk vidí, že teprve teď žije v duchovním světě, svou pravou bytostí. K nejotřesnějším zážitkům patří, když vidíme, jak tato lidská bytost žila zde ve fyzickém světě uzavřena v četných překážkách, a jak teď – s možností to tušit, prožít pro ty, kdož tohoto člověka milují – se může volně vyvíjet v duchovním světě. Je otřesné, jak takovou bytost můžeme plně poznat teprve tehdy, kdy ji v jejím významu pochopíme po smrti.

Tak Christian Morgenstern po své smrti se mi jeví jako duchovní vůdce mnoha lidí, kteří v krátkce uplynulých dobách duchovního vývoje lidstva vystoupili do duchovních světů, kteří tím doznají vesmírnou podporu, že byli ve fyzickém světě v jistém smyslu vybaveni vnitřními touhami po duchovních světech a přece je nemohli najít. Vznášeli tuto touhu vzhůru. Mluvili jsme o těchto touhách v den položení základního kamene, opírajíce se o určitou osobnost: Hermana Grimma. Ukázal jsem, jak byl blízko zachycení duchovního světa, a ten přece jen nemohl najít.

Pro něj a mnoho jiných znamená velkou pomoc, že – vyjádřeno lidskými slovy – že teď mohou být přesvědčeni o tom, co hledali a nemohli najít: být přesvědčeni tím, že to mají před sebou v duši Christiana Morgensterna. Nikoli jako by to jinak nemohli najít v duchovním světě; ale je něco jiného to mít před sebou. Je to nesmírné požehnání z toho, že Christian Morgenstern se spojil s duchem našeho hnutí, a tak měl možnost jej vynést vzhůru, takže bytost Anthroposofie mohou vidět v duchovním světě ti, kdož toužili něco takového poznat.

Právě ve styku s Christianem Morgensternem po jeho smrti jsem musel často zvážit dvě skutečnosti. Jedna se napojuje na velkého představitele moderního duchovního života na Goetha. Vždyť všichni známe Goetha jako básníka „Fausta“, jako jednoho z nejopravdovějších básníků všech dob, poněvadž to, co vylíčil ve „Faustovi“, probojoval a protrpěl ve vlastní duši. Vždyť všichni víte, že druhý díl „Fausta“ končí vystoupením Fausta do duchovních světů. To měl Goethe vylíčit, ale v Goethově době tu nebyla možnost najít obrazy, které odpovídají pravdě, jak dnes musí být viděna. A v jistém vztahu dělá tragický dojem, když čtete rozhovor Goetha s Eckermannem, v němž mluví o potížích, které měl, když se dal do dokončení druhého dílu „Fausta“ a měl znázornit tento výstup Fausta do vyšších světů. Tu říká: „Ostatně přiznáte, že závěr, kde se jde se zabráněnou duší vzhůru, bylo velmi obtížné udělat, a že bych se u tak nadsmyslových věcí, které se dají stěží tušit, mohl velmi snadno ztratit v nejednosti, kdybych byl nedal svým básnickým úmyslům výraznými křesťansko-církevními postavami a představami blahodárně omezující formu a pevnost.“

Víme, že Goethe musel sáhnout po těchto překonaných křesťansko-církevních formách, že musel odít přechod duše do duchovního světa do těchto forem. Víme však také, že v něm žila touha po tom, co se dnes pokoušíme přinést do nových forem, do forem, které jsou přiměřené naší

době. Tu má nekonečný význam, že naše hnutí hned na počátku našlo básníka, jako je Christian Morgenstern, který byl s to vše, co toto hnutím mohlo dát, přenést bezprostředně do osobních pocitů, které nám z jeho pozůstalých básní zaznívají vstříc tak nádherně mile. Že mu bylo možno přijmout do osobního tak bezprostředně, tak živelně hned na začátku našeho hnutí, to má nesmírný význam, protože Christian Morgenstern povznesl všechno osobní do nadosobní oblasti, která souvisí s východisky našeho hnutí. Že něco takového je možné, to souvisí opravdu s důvěrou, kterou lze mít v našem hnutí.

Druhá skutečnost, kterou v těchto dnech musíme stále připomínat, je tato: Jednou v jedné berlínské přednášce jsem upozornil na to, že jsem měl rozhovor s Hermanem Grimmem, který byl tak blízko všem touhám, které vedou k porozumění nadsmyslových světů podle našeho způsobu. V tomto rozhovoru jsem se pokusil dotknout se těchto věcí. Měl pro to jen odmítavý postoj, vůbec to nechtěl připustit. Bylo něco hluboce otřesného vidět toto zvláštní chování právě Hermana Grimma k formě duchovního života, pravlastní pro naši dobu, Hermana Grimma, kterého bych rád nazval: Goethův pověřený místodržící pro druhou polovinu 19. století. Veškerá úsilí našeho hnutí směřují k tomu, aby se takoví duchové, kteří jsou teď v duchovním světě, odkázali na to, co jim může říci Christian Morgenstern.

Vidíte tedy, jak se pokoušíme to, co pociťujeme jako své spojení, jako svůj vztah, jako svou lásku ke Christianu Morgensternovi, pozvednout do nadosobních sfér. Pokusil jsem se Vám to několika stavy naznačit.

Budete-li citem sledovat, co Vám teď má být předvedeno, tak budete slovy Christiana Morgensterna ještě jiným způsobem pociťovat, čím je a ještě bude pro celé naše hnutí. Zvláště na jednom místě se budeme s ohledem na události těchto dnů cítit hluboce dotčeni v srdci. I když Christian Morgenstern samozřejmě, když psal tu báseň, mínil zcela

jinou válku, než je ta, kterou musíme dneska prožívat, tak přece vzhledem k událostem dnešních dnů jde hluboce k srdci, co právě tato malá báseň obsahuje.

Tak teď dříve než budu pokračovat v těchto úvahách, si nejprve vyslechneme z básní z pozůstalosti našeho milého přítele Christiana Morgensterna.

Recitace paní Marie Steinerové-von Sivers „Z básní Christiana Morgensterna z pozůstalosti.“ Není zachyceno, které básně se přednášely, ale určitě mezi nimi byly tyto obě:

*Anthroposofie*

*Oh světe, – ty ubohý člověče,*

*Který nevíš,*

*Co se děje*

*Uprostřed Tebe.*

*Pravá velikost této zmatené doby*

*Je zde lidsky živě prožitá,*

*Kus nejvznešenějších dějin*

*Od nás odplývá – a my jsme sniví.*

*Ó velký světe, ty ubohý člověče malý –*

*Který (opět jednou – o ty zasněný!)*

*Neví, netuší! Co se v něm rodí.*

(1911)

*Já*

*Přihlížím, jak se starý svět*

*Ve mně zvedá a stále znovu se pře*

*A jak nový přesné jemně klouže,*

*Tak střídavě se temní a jasní.*

*Přiblížím. Jak asi válka skončí?*

*Spadne kaluž koně k nám*

*A ranní jas se nad ním rozední?*

*Já přiblížím sám sobě. Snad to přivolá vítězství.*

(1909)

Hudba. Předvedení obrazů stavby Goetheana. Hudba.

Moji milí přátelé! Možná, že jste už z ledačeho, co zde a i na jiných místech bylo řečeno v oblasti duchovní vědy – i v úvodních slovech o našem milém příteli Christianu Morgensternovi - vyrozuměli, že mi záleží na tom, abychom brali všechno své úsilí, tedy i to, co se na naše úsilí napojuje, jako celek, jako něco jednoduchého, a že mi záleží zvláště na tom, aby tento celek, který má být začleněn do vývoje lidstva jako impuls k nové duchovní kultuře, se opravdu napojil na touhy, na naděje, na očekávání duchovní kultury bezprostředně uplynulé doby. Pokusil jsem se to zdůraznit obzvláště zde při slavnosti na paměť položení základního

kamene naší stavby. Tedy naše duchovní věda a její úsilí, vedle jiného i to, co bylo právě předvedeno před Vašima očima jako obrazy naší stavby, a konečně to, co se má jako eurytmie vžít do naší kulturní souvislosti, by se mělo považovat za jednotný celek, ale také za něco, co není celkem jen pro sebe, ale nespojuje se na něco, co se očekávalo. A když jsem se před tím pokusil načrtnout pár slovy času od Goetha až ke Christianu Morgensternovi přes Hermana Grimma, tak by to mělo být jen dvojnásobným příkladem toho, jak je na jedné straně opravdu dán ve vývoji lidstva podnět k tomu, že se smí věřit s hlubším optimismem na pokrok ve vývoji lidstva, na druhé straně, ale i k tomu, že do vývoje lidstva neustále zasahují duchovní impulsy. Pokusil jsem se předvést Vám před Vaše duše, jak Goethe na konci svého „Fausta“ musel vylicít Faustův vzestup do duchovních světů starými křesťansko-katolickými formami, a upozornil jsem na to, jak v básníku Christianu Morgensternovi se k nám dostal někdo, kdo započal razit duchovní život nadsmyslové světy do nových forem, jak je to nutné pro člověka současnosti. Z mnohých básní z pozůstalosti, z četných těchto slov, asi opět postřehujete, jak se může básnictví spojit, nejrůzněji se spojit s tím, co námi míněný duchovní život chce: aby se našel nový duchovní vztah mezi životem člověka na fyzické úrovni a jeho napojením na duchovní světy a jak zasahují duchovní faktory do vývoje lidstva. Pokusil jsem se to objasnit tím, že jsem se odvážil vyslovit, co smí být vysloveno mezi pravými anthroposofy: že Herman Grimm, který smí být nazván pověřený místodržící Goethův ve druhé polovině 19. století, jaksí to, co nemohl najít na zemi ve fyzickém těle, smí teď najít v pohledu na to, co Christian Morgenstern už teď byl s to vynést do duchovních světů. Tu vidíme spolupůsobení duchovna s postupem lidstva.

A copak nehledáme, moji milí přátelé, vším tím, co je vysloveno v naší stavbě, novou formu staré krásy? Krása totiž znamená ještě mnohem více, než se obvykle s touto ideou, s tímto pojmem spojuje. Musíme si

jen ujasnit, jak rozličně utvářen je pokrok lidstva, když si uvědomíme, co to má znamenat, že v nějakém období, jako je naše, mají vystoupit nové formy krásy, nové formy celé lidské duševní nálady. Musí dojít k tomu, že z impulsů duchovní vědy, jak ji nazýváme, se vyvine něco, co znamená pokrok vůči dřívějšímu, co ještě jde na to, co sám Goethe ve „Faustovi“ mohl chtít. Musíme v něco takového doufat. Vždyť přece Goethe nemohl, když pocítil touhu se zahloubat do krásy, udělat nic jiného, než jet do Říma, aby v duši dodatečně prožil řeckou krásu. Vždyť přece v podstatě celé 19. století nemohlo nic jiného dělat, než jít do Říma, aby dodatečně prožilo řeckou krásu. Ale přišlo období, kdy se nemusí jen jít do Říma, zahloubat se jen do klasických řeckých forem krásy, ale kdy se musí vejít do duchovních světů, aby se z duchovních světů našly nové formy krásy. A důležitost se musí přikládat tomu, že uplynulé období jaksi dychtilo po takovém přiblížení epochy duchovního prožívání. Více než to tuší současnost, vyjadřuje se to právě v takovém duchu, jako byl Herman Grimm, tento místodržící Goethův ve druhé polovině 19. století. Nikoli, aby se něco řeklo o Hermanu Grimmovi, ale aby se ukázalo na jeho příkladu, co se očekává od duchovního života naší současnosti, chtěl bych tento článek, Hermana Grimma, začlenit do vývoje lidstva, jak proběhl od Goetha až k nám, kdož se smíme považovat jako skutečné, žijící a usilující v tom, co v podstatě chtěl i Goethe v samém nitru svého srdce, v samém nitru své duše. Mnohočlenný a jen hlubší úvaze přistupuje způsob, jak pokračuje duchovní život ve vývoji lidstva. Víte, že uvádím osobní zážitky, jen když tu je k tomu podnět. Musím teď mnohokrát, když zavedu myšlenky na vývoj lidstva, připomenout starý pokus, který jsem udělal jako zcela mladý člověk. Tento spis byl druhý, který byl ode mne vůbec vytištěn. Tenkrát jsem se pokusil - dětinsky samozřejmě, neboť jsem byl teprve 13 nebo 14 roků starý – ujasnit si onen pokrok toho, co jsou Shakespearovské postavy, k tomu, co je Goethův Faust. Shakespearem bylo něco vytvářeno, co muselo být vytvořeno právě v jeho období, v



člověku jen mohly být vylíčeny jako lidské typy takovým způsobem, že způsob, jak jsou vylíčeny, ukazuje bezprostředně rozvoj jejich vnitřních duchovních sil. Pokrok v Goethově „Faustu“ spočívá v tom, že tam Goethe nepostavil jednotlivé postavy jako jednotlivé typy – jako Hamlet, Lear, Macbeth a tak dále u Shakespeara –, ale Fausta jako člověka naší doby. Fausta můžeme postavit do básnického díla jen jednou; to, co měl Shakespeare podat, mohlo být postaveno před lidmi v mnoha lidských typech. Musíme vzít na zřetel mnohočlenitost lidského duchovního života ve vývoji tak, že v každém období se musí stát právě to, co se vyjadřuje jako charakteristické tohoto období.

A když se dnes snažíme tak opravdu najít duševní náladu, tak opravdu hlubokých začlenění lidské duše na vyšší hierarchie, tak je to skutečně – tak, jak se s tím setkáváme v duchovní vědě – v jistém smyslu naplnění očekávání, očekávání, která tu byla ve vývoji lidstva tak, že se může říci: Právě takoví reprezentativní vůdcové jako Herman Grimm vyjadřovali svým způsobem nejhlubší touhu o něčem, na co čekali a co musí být podáváno tak, jak dneska líčíme vyšší hierarchie a jejich vztah k člověku. Hledte, nejlouběji, tak opravdu oduševněle, dalo by se říci z duševního jádra, to mohl vyjádřit takový duch jako Herman Grimm. A právě na něm se neustále ukazuje, ať otevřeme jeho knihy kdekoli, jak je s jeho osobností spojeno očekávání duchovní vědy, které však, když se s ní povrchně setkal, nemohl rozumět. Muselo právě teprve něco takového nastat, jako to tu bylo po smrti Christiana Morgensterna.

Sešel jsem se jednou s Hermanem Grimmem u příležitosti jeho knihy v archivu Goetha a Schillera ve Výmaru. Tu mluvil o tom, jak si představuje vývoj lidstva, že mu dějiny nejsou vypočítávání toho, co je obyčejné jako dějiny zaznamenáno; pro něj jsou dějiny vývoj duchovních sil. Ale on se mohl povznést jen k tomu, že je nazval dějinami práce fantazie lidí. Nemohlo mu vysvitnout, že ve vývoji lidstva jsou imaginace,

kteří nevědomě vplývají do lidstva a přecházejí v lidskou činnost, že jsou v dějinách inspirace a intuice. Bylo mu to „prací fantazie národů“. Nemohl se dostat k tomu, aby čistě vnější, skutečné, což nazýval „prací fantazie národů“, odloučil od toho, co se musí nabízet v lidském duchu, chce-li najít výstup z fyzického světa do duchovního. Opravdu se porozumí teprve později, co pro 19. století znamenalo, když Herman Grimm řekl: Jak nás může to, jak dějiny prodali Julia Caesara, zvláště zajímat? Julius Caesar – míní Herman Grimm – mě zajímá více, jak je vylíčen Shakespearem. To je pravdivější, historičtější než všechno, co je vylíčeno v dějinném popisu. – Neustále poukazoval na to, jak rád čte Tacita z toho důvodu, protože toto byl člověk, který dovedl z duše oživovat a v duchovno proměňovat, co měl líčit. Z takových představ pak vznikla taková nádherná myšlenka jako ta, kterou Herman Grimm napsal v devadesátých letech a která je v jeho knize o Homérovi, myšlenka, která tu je opravdu jako očekávání toho, co má přijít jako zvěst o hierarchiích: „Lidé jako celistvost se uznávají jako podrobeni v oblacích sídlícímu neviditelnému soudnímu dvoru, před nimi nesmět existovat pokládali za neštěstí a jehož soudnímu řízení se snažili přizpůsobit své vnitřní rozepře.“

Nádherný obraz v oblasti Trůnícího soudního dvora, o němž národy vědí, že jsou pod nimi. Což v tom nežije veškerá touha po hierarchiích, po poznání toho, čím jsou hierarchie pro lidstvo?

Tak v novějším duchovním vývoji vystali duchové, kteří ve své dějinném pojetí měli něco takového, jako jakousi proměnlivost, takže zde stojí takoví duchové jako před bránou toho, co chce duchovní věda. Správnou představu o tom, že k vývoji světa něco opravdu přišlo tím, že Herman Grimm, tak jak to udělal, mluvil o Michelangelovi, o Raffaelovi, o Tacitovi, Shakespearovi, Voltairovi a o Homérovi, že se lidstvo naučí teprve duchovní vědou a pocítí bytostní vývoj ve světě i v srdci. A jestliže si vzpomínáte, co řekl Herman Grimm o Kristu, tak tu máte opět něco jako

očekávání toho, co říká o Kristu duchovní věda. Tak máte opět ukázkou toho, na čem mi opravdu velmi záleží, když se zabýváme vstupem duchovní vědy do dnešního života: vylíčit, jak duchovní věda přichází jako splnění mnohého, co bylo očekáváno. Roku 1895 vyšla kniha, kde se mluví o „V oblacích trůnícím soudním dvoru“. Tu se člověk opravdu cítí v niterném napojení na to, co tu bylo, když se pak může mluvit o posloupnosti hierarchií; tu je obraz přesazen do duchovna, které reprodukuje vnitřní pravdu věci.

A dokonce této vnitřní schopnosti proměny se už ukázaly náznaky. Tak jak totiž Herman Grimm například mluvil o Michelangelovi, Raffaelovi, o Homérovi, Tacitovi, Shakespearovi, o Voltairovi právě v době německo-francouzské války v roce 1870, způsob jak v padesátých letech minulého století věděl oživit spisy Emersonovy, nám ukazuje něco o schopnosti proměny, k níž usiluje prvá část lidstva a která teď může najít naplnění v duchovní vědě. A duchovní věda musí dát právě to, co se může stát pro každého člověka tím nejosobnějším, takže lidské cítění se stane tím největším, tím nejdalekosáhlejším, ale za to i tím nejintenzivnějším.

Mohlo by se opravdu říci: Právě na takovém reprezentativním duchu se jal Herman Grimm - myslím, že mohu uvádět stále více do souvislosti působení našeho přítele Christiana Morgensterna - ukazovat úsilí o duchovno a je důležité tyto skutečnosti neopominout. Herman Grimm byl čtyřleté dítě, když Goethe zemřel, a zemřel třiasedmdesátiletý 16. června 1901 v Berlíně. Druhou polovinou 19. století prožíval tak, že se musel ukázat jaksi ve své osobnosti spojen se vším tím, co jako impulsy krásy vyplynulo z Goetha do lidstva.

Nádherným způsobem vidíme právě v Hermanu Grimmovi tento sklon lidstva k duchovnu, toto vytváření orgánu pro porozumění duchovna. A já, právě když si pomyslím na kulturní hodnotu naší eurytmie – ano, snad to mohu říci, musím myslet na vnější chování v životě

Hermana Grimma. Musím stále znovu vidět, jak u Hermana Grimma ve vnějším chování bylo všechno jedno, a nebyla tam disharmonie, která se vyskytuje obzvláště v materialistickém životě, kde se vůbec nevidí, kde duchovno přechází do tělesného. Člověk by vyletěl z kůže, když vidí všechny ty moderní sportovní události, jako například fotbal a tak dále, jak člověka mechanizuje a nedávají mu nic z toho, co je v něm duchovního, i když to sebevíce domýšlí. Všechno, o co se tu usiluje, je výsměch duchovnu, i když je to dobře myšleno. Naproti tomu se jeví postava jako Herman Grimm, u něhož je všechno vnější v souladu s duševnem, jako něco jednotného: sám způsob, jak chodil, že vždycky nosil cylindr, patří k celku jeho osobnosti, způsob, jak pohyboval rukama, způsob, jak mluvil, způsob, jak se zdržoval v Bolzanu, když psal svou knihu o Homérovi, jak jen svou knihu o Homérovi mohl psát, když v Bolzanu čekal na jaro. Vždy tak krásně souhlasný, jak píše svou knihu o Homérovi, jak v krátkých dnech vychází ven a v Bolzanu si v parku prohlížel nádhernou sochu Waltera von der Vogebroeidl, jak musí až do chování líčit, jak musí líčit nádherný mramor, který přichází z lomů v blízkosti Bolzana, a jak musí přičlenit všechno, co vytváří, všechno, co činí k duchovnímu životu, v němž žije.

Hodně toho se odvažuji posuzovat, poněvadž jsem sám byl nějakou dobu v blízkosti pracoviště německého duchovního života. Byl jsem od 1897 do 1899 ve Výmaru na Goethově pracovišti, s nímž byl spojen i Herman Grimm. Právě tu se mohlo cítit, jak byl Goethe králem duchovního života a Herman Grimm jeho duchovními mocnostmi pověřený místodržící. U Hermana Grimma se mohlo cítit, jak všechno, co tu navazovalo na Goetha, se pokoušel nasadit do duchovní harmonie gest. Jeho úsilím bylo brát Goetha duchovně. Jeho úsilím vlastně bylo zemřelého, ale v jeho impulsech dále žijícího Goetha uznat jako chápajícího a žijícího v duchovním životě, v němž se člověk sám cítí. Byl to začátek toho, jak dneska cítíme, že zemřelí jsou s námi vnitřně spojeni a že s námi žijí jen jaksí v jiné formě, než kdy prošli branou smrti.

Bylo tu úsilí shrnout všechny jednotlivé báze, všechny jednohlavé okamžiky života do jednoho chování, jedním neduchovním chováním.

Věřím naprosto jistě, moji milí přátelé, že už tenkrát mě možná mnohé zavedlo k tomu, co je třeba vykonat v duchovní vědě, ale nikoli k tomu, co skrývá naše eurytmie, kdybych byl právě tenkrát nestál tak blízko tomuto duchovnímu životu, kdybych se byl spolu nedíval, že – způsobem, jak to tenkrát mohlo být – tu byla snaha přivolat něco, co je duchovní a opravdu se zároveň vyžívá ve vnějším světě, co ve vnějším světě tu opravdu je. Přirozeně, to je všechno velkou karmickou souvislostí, žádná náhoda. Je to něco jako vnitřní eurytmie ve způsobu, jak chtěl Herman Grimm brát život: tak, jak měl nádhernou schopnost proměny, aby jako zcela mladý člověk vzal Emersona do německé kultury tak, jak nebyl pojat do žádné jiné země, jak upozornil na to, že se Emerson má více číst, protože představuje nejlepší stránku amerikanismu, jako nechal povstat Voltaira, Michelangela, Raffaela, a také Goetha, o němž měl své nádherné přednášky na počátku sedmdesátých let na berlínské univerzitě. Učencům se toho na těchto přednáškách mnoho nedalo. Ale každé myšlence, v každém slově, v každé větě těchto přednášek žije Goethe. Je tu opět, je tu svým vlastním duchem. A Herman Grimm chtěl svou knihou „Goethe“ dát něco životu kolem sebe. Byla to jedinečná událost, že Goethe, který byl od 1832 fyzicky mrtvý, který byl skoro zapomenut, ožil opět v sedmdesátých letech právě Hermanem Grimmem.

Avšak protože jsem mluvil o jednotném chování, chtěl bych přece poukázat na to, jak se Herman Grimm stále snažil vidět všechny věci ve velké souvislosti, jak byl s to v tomto ohledu se opravdu stát jednou měřítkem všem těm, kdož hledají přechod od duchovního života 19. století k duchovnímu životu anthroposofie. Goethe je pro lidstvo něčím všeobecným – Herman Grimm upozorňuje v „Příspěvcích k dějinám kultury“, jak se Goethe stal hned pozemsky všeobecným, když vstoupil

branou smrti do duchovního světa. Herman Grimm cituje krásné místo z přednášky Carlyho z roku 1838: „Když v některém období vystoupí muž jako Goethe, ať je to v kterémkoli období: jeho zjev je to největší, co se v jeho průběhu může udát. Je středem. Z něho vychází veškerý duchovní vliv. U něho to musí znamenat jako u Shakespeara: Dříve než přišel, nebyl tu nikdo jako on. Nebyl jako Shakespeare, ale v obou vládl tentýž jas, tentýž duch snášlivosti, tatáž hloubka lidské podstaty.“

Takovými slovy je současně poukázáno na univerzálnost toho, co vniká do všech lidských vztahů, co znovu ukazuje básníka, který nám duchovního hrdinu nenechává se objevit tak, že trůní jen v oblacích, ale tak, že opravdu zasahuje do duchovních poměrů. Tak v celém vědomí Hermana Grimma o Goethovi bylo dáno něco, co bylo opravdu vhodné brát Goethova ducha tak všeobecně, že se mu Goethe mohl jevit jako duchovní císař, císař duchovního života. A jiným způsobem, moji milí přátelé, než je člověk jinak ve světě zvyklý, vyslovuje se u někoho takového jako Herman Grimm svobodná osobnost, celé svobodné vládnutí osobnosti, sebejistota. Může se opravdu říci: V Hermanu Grimmovi žije něco, co ho nechalo brát vnější poměry, jak je nutno je brát, avšak na druhé straně to nechalo spočívat na tom, co měl v sobě jako svůj duchovní život; a všechny světové poměry posuzoval podle jistoty tohoto duchovního života.

Tak nastává okamžik, kdy, dalo by se říci, se mohl Herman Grimm dostat k tomu, že uviděl nejvyšší okamžik v tom, kde mocnář vnějšího světa se klaní duchovnímu císaři. Je to také chování tohoto světa nevyslovitelného významu. Víím, že hodně lidí se nad tím pozastavilo, ale věci se musí brát ve své hlubší souvislosti. Hodně lidí se zarazilo nad tím, že Herman Grimm uvádí událost, která se přihodila na Štědrý večer 1876. Ale tato událost je proto příznačná, protože vede k bodu, kde v novější době tu je člověk, který pocituje jako přirozené, když mocnář vnějšího

světa vzdává úctu duchovnímu císaři. Tak se mi jeví nesmírně charakteristické pro vnější duchovní život, když Herman Grimm ve svých „Příspěvcích k německým kulturním dějinám“ vypráví, jak na Štědrý večer 1876 byl u něho odevzdán tento dopis německého císaře Viléma I.

„Prohlídka Vaší knihy „Goethe“, jejíž jste mi předložil jeden exemplář 20. minulého měsíce, mi poskytla velmi dobré dojmy. Podařilo se Vám citlivě připojit ke světlému obrazu velkého básníka ještě četný životně teplý rys a získat nová hlediska pro porozumění vztahů mezi vnějšími pochody jeho života a jeho díla. Tím, že jsem se přesvědčil, že bezprostředně před vánočními svátky ctitelům básníka darovaný duchaplný dar bude uznán jako cenné obohacení goethovské literatury, děkuji Vám přátelsky za požitek, který jsem já osobně načerpal z knihy. Berlín, 24. prosince 1876, Vilém I.“

Krásná slova říká Herman Grimm v dodatku k přijetí tohoto dopisu, neboť duch, jako Herman Grimm se těšil ze vztahu mezi duchovním a světským životem. A v tomto světle viděl také Goetha a jeho dobu, snažil se vzepnout k tomu, co uniká mnohým lidem. A tak se mohlo stát, že Herman Grimm, v napojení na tento dopis, podal podivuhodné líčení splynutí duchovního života s životem vnějšího světa 19. století. Říká: „Z Výmaru“ – Výmar totiž byl pro Hermana Grimma první hlavní město německého duchovního života; já to vím a mám z toho radost – „Z Výmaru byly tak pevně taženy základní čáry duchovního dalšího vývoje Německa, že Goethovy názory zůstaly přirozeným měřítkem. A když v touze po národních politických potřebách vedle něho vystoupil Shakespeare, byl tento jako jen přirozená provincie goethovské říše. Schlegel totiž Shakespeara přeložil jaksí v Goethově pověření do Goethovy němčiny, a Goethe a Shakespeare se spojili jakoby k společné působící moci“ a tak dále.

A tak následují krásná slova: „A tak bral císař Goetha. Goethe byl pro svou dobu nejen velkým básníkem, velkým myslitelem, ale s jeho osobou se spojoval lesk historické knížecí výše. Připomínám závěr horního psaní, kde císař připomíná osobní požitky, který měl z knihy. V čem ten spočíval? Stěží v něčem, co by přišlo k dobru její literární hodnotě. Nevěděl bych, že by kdy císař se zmínil v rozhovoru o Goethovi, ale dal si z knihy předčítat, jak mi bylo vyprávěno. Spatřuji v tom činnost citu u něho, který nemůže být označen jen zájmem o Goetha. Goethe byl jen odešlá moc, která měla nárok na účast německého císaře. Něco takového jako jsou držitelé nejvyššího italského řádu Cousius du Roi“.

Jak umí Herman Grimm ukázat, jak duchovní život všechno zachvacuje, a on sám je takový reprezentativní duch. Říká dále „Nevzpomínalo se na jeho vítězství, na jeho politické úspěchy, ale na to, co v císaři bylo mírumilovné, jak v úsudku národů dokonce u válečnických knížat a mocnářů nakonec dostává nejvíce světla, co udělali pro pokojný vývoj. Jako u Bedřicha Velikého a Napoleona převažuje obdivuhodné pozorování jejich organizátorské činnosti pozorování jejich válečnických činů.“

Tak vidíme se stavět duchovní život nové doby do jednotného chování s tím, co je to druhé, vnější život. Herman Grimm věděl, že žije v dobách očekávání: Krásně to vyslovuje těmito slovy:

„Goethovo období začíná zanikat se stoletím, kterému dává jméno. Pro zašlé se už nenadchneme jen pouze, protože to zašlo. Ať se dneska kope a hledá se sebevíce prostředky, ať nálezy badatelů o starověku mluví sebedůrazněji o důležitosti nejnovějších objevů: Goethův pohled už nespočívá na tom, čím byl vyhrabaný mramor dříve proměňován v ducha. A chybí i publikum, které věřilo v tajemnou hodnotu myšlenek dřímajících v těchto nálezech.“ – „Goethovo období je pryč! Avšak sám Goethe? Znal po něm pojmenované století všechny goethovské myšlenky? Zde se



ptáme s novou historickou skutečností.“ – „Paprsky ještě živícího Goetha osvětlily německou zemi, když skončila válka proti Napoleonovi I. A osvobozený národ se začal zařizovat ve vlastním domě, v dobré víře, jako kdyby musel vítězný duch vystačit i pro to. Pokud žili ti, kdož se tenkrát ještě spoluúčastnili, vládla nedotknutelná důvěra v sílu vyšší duchovní práce. Léta ponížení, která následovala po osvobozeneckých válkách, tím nemohla otrást. Ještě byl tento duch ve směrodatných kruzích živý, když jsem měl před dvaceti roky své přednášky o Goethovi. Avšak už měli tenkrát přesilu ti, kdož už od věd v tradičním smyslu neočekávali nic prospěšného. Věda, tak jak my staří bereme ten pojem, spočívala na neomezeném uznání toho, co bylo dochováno v řecké a latinské řeči.“ A tak dále.

Teď se přechází k tomu, že se stále více vidí, jak se blíží období a očekávání, které nachází v Hermanu Grimmovi posledního reprezentativního ducha.

Dvacáté století možná objeví, co věděl předem Goethe a co ono jednou dosáhne pro sebe a dokonce to, o co se ještě snaží. Budou označena místa jeho děl, kde to je vysloveno. Stále více se budou rozšiřovat období, které dělí po sobě následující generace od Goetha. Co však dělá jedno století více nebo méně pro poměr dále se vyvíjejícího lidstva – Homérovi nebo Shakespearovi?

Jejich síla proniknout do duší stále přibývá. S nimi bude jednou Goethe jako souhvězdí doprovázet lidstvo.

Mohlo by se říci, že v tomto muži usiluje všechno o ducha, o zduchovnění. Tak očekávání – a učí nás důvěře, pravé důvěře, opravdové důvěře, že nedáváme něco, co vzniklo z vnější libovůle, ale to, co lidstvo potřebuje, co očekávalo. To je něco nesmírně důležitého. A už v tomto

očekávání žije to, co je i univerzálnost duchovní vědy. Proto mohu ještě jednou poukázat na to, co Herman Grimm říká ve své knize o Homérovi:

„Lidé jako celek se uznávají být podrobeni nějakému jakoby v oblacích trůnícímu neviditelnému soudnímu dvoru, před nímž nesmět existovat pokládají za štěstí, a snaží se přizpůsobit jeho soudnímu postupu své rozepře. S úzkostlivou snahou zde hledají své právo. Jak směšní Francouzi usilují postavit jako mravní požadavek válku proti Německu, kterou zamýšlejí, jejíž uznání požadují od druhých národů, dokonce i od Němců samých. Mám pocit, jako kdyby bylo Homérovým cílem brát boj národů u Tróji tak, jako kdyby toto v nejvzdálenější minulosti ležící hnutí se kdysi rozšířilo na množství národů, jejichž mravní vědomí bylo společné a v němž se bojovalo o vedoucí postavení. V tom se podobají našemu období. Nikoli vnější náhodná moc nebo náhodná ochrana božských mocností, ale oprávnění, které zaručuje charakter, rozhodují v Iliadě.“ – Krásné místo, nádherné místo!

„Solidarita mravních přesvědčení všech lidí dnes nás všechny spojuje církví. Hledáme vášnivěji, než kdy jindy viditelný výraz tohoto společenství. Všechno opravdu vážné úsilí zástupců zná jen tento jediný cíl. Oddělení národů už zde neexistuje. Cítíme, že vůči etickému světovému názoru nevládne žádný národní rozdíl. My všichni bychom se obětovali pro svou vlast; avšak toužit po okamžiku nebo jej přivodit, kdyby se to mohlo stát válkou, tomu jsme velmi vzdáleni. Ujištění, že zachování míru je největším přáním nás všech, není žádná lež. Boj na zemi a lidem zalíbení, nás proniká.“ To říká Herman Grimm ve středu Evropy v roce 1895.

Moji milí přátelé! Lidstvo už usilovalo o to, uvést život v soulad s duchovními světy, usilovalo o to, najít společenství, jako je naše. A byly snahy, které se uměly správným způsobem postavit ke všem národům země a k míru lidstva, které uměly dát výraz smýšlení, kterému chtěl také Homér podle názoru Hermana Grimma pro řecké národy: že je jim mír

milejší než válka. A tak mělo lidstvo jednou poznat u tolika lidí, co žilo jako s duší spojené smýšlení, co jsem líčil u Hermana Grimma, jak byla snaha dodat život dokonalý a jak překvapivě proto přišlo vypuknutí této války, která takovému smýšlení nebyla opravdu blízka.

A splněním očekávání má také být, když – řekl bych – výsledky našeho duchovního hnutí mají být čerpány z celku našeho duchovního života. Tak je tomu s naší eurytmií, nesmí být zaměněna s nějakou z materialistického období vzešlou tělesnou, sportovní, cvičební nebo taneční snahou, ale která je spíše vyňata z našeho duchovního úsilí, aby lidé se mohli dovědět právě i v této sféře nejbezprostředněji, v nejniternějším prožití, jak působí duch. Již jsem z různých stran ukázal, jak se došlo k této eurytmii. Byla tu snaha, dát lidstvu něco, co, řekl bych, i ve vnějším smyslu už ukazuje i ducha vývoje. To se mohlo, jen když jsme si ujasnili to, že v bezprostředním životě žijeme i ve světě forem a že postup vpřed je pronikání do světa pohybu. Svět forem ovládá naše fyzické tělo, svět pohybu ovládá naše éterické tělo. Musí být nalezeny pohyby, které jsou vzorem éternému tělu. Člověk musí být uveden k tomu, aby v gestech, pohybech fyzického těla vyjádřil to, co je éternému tělu přirozené. Asi jste v posledních přednáškách o „Okultním čtení a okultním slyšení“ viděli, že ve vesmíru, v kosmickém vývoji je něco v pravidelném pohybu. To se přenáší na lidské éterné tělo. Naše materialistická kultura současnosti, z níž se duchové jako Herman Grimm toužili dostat, vedla k tomu, že člověk nemá vůbec žádné porozumění pro to, že se člověk může ve vnějších formách pohybovat správně jen tehdy, když při tom nemá tak „nemotorné“ – promiňte ten triviální výraz – pohyby jako při sportu, při moderním cvičení nebo při hraní fotbalu, ale když v sobě sledujete pohyby, které jsou přirozeným způsobem vrozeny jako éternému tělu, když začne vnášet pohyby éterického těla do pohybů fyzického těla, když éterné tělo žije dále v pohybech fyzického těla. O to se pokoušíme v eurytmii. Vyjde najevo, že člověk je ve svých pohybech

opravdu mezičlánkem mezi vesmírnými písmeny a tím, co my sami používáme v lidských hlavách a písmenech ve svých básních.

Zcela určitě vznikne v této eurytmii nové umění. Toto umění je pro každého člověka. A chtěli bychom, aby lidstvo bylo uchváčeno porozuměním pro toto umění, takže je opravdu provozovaly děti, počínaje nejmenšími, kde se už dostavila ona nejvnitřnější radost z něho, až do největších dětí, i k takovým sedmdesátiletým, osmdesátiletým a devadesátiletým. Je vždycky dobře, když se člověk naučí chápat, jak převážet do fyzických pohybů, co je éternému tělu přirozené a vrozeno. Je jako samozřejmé v duchovním životě, že to, co se dá říci básníky, může najít novou interpretaci v oněch pohybech, které přináší naše eurytmie.

V eurytmii se současně vyjadřuje pedagogický, umělecký a hygienický princip. Pedagogický potud, že člověk vyrůstá s eurytmií, že když od prvních dětských let dělal pohyby ve smyslu eurytmie, pak prováděl se svým tělem pohyby, které působí tak, že řekl bych, se božové cítí být opravdu spojení se zemí. Proto to je tak pravý prostředek na vytváření spojení mezi božsky duchovními hierarchiemi a vyrůstajícím dítětem. Pro okultistu je naprosto jasné, že materialistická kultura vyvolává strašný rozpor mezi tím, co je člověku vrozeno, a tím, co se často musí učit hlava a srdce. Nechci tím kritizovat, ale poukázat jen na jednu skutečnost. Dosud vlastně není na světě nic nepřirozenějšího, než že děti, které vyrůstají, se dnes musí přibližně od šestého, sedmého roku učit to, co se právě musí učit. Neříkám, že se to nemají učit, neboť samozřejmě se to musí učit, to nese vnější sociální nezbytnost sebou. Ale pro ty duše je to mnohdy tak, jako kdyby se přirozený vývoj lidského těla chtěl přivést tím, že se dětem v šestém, sedmém roce lámou ruce a nohy. Tak přibližně se to dělá, když se děti musí učit se písmena, neboť pro člověka je učení se číst a psát ta nejnepřirozenější zaměstnání, která vůbec jsou. Musí se k tomu nutit, ačkoliv existuje největší disharmonie mezi učením se čtení a

psaní a tím, kam chce duše. Je žalostné se na to dívat, ale je to nutnost; nemůžeme se před tím uzavírat. Ale bylo by značně chytřejší všechno ostatní v tomto stáří, než učit děti psát a číst. Dokonce kdyby jim bylo uloženo, dělat z prostého bláta na ulici figurky, tak by to bylo mnohem rozumnější. Můžeme dělat jen jedno. Můžeme se pokusit zakrnělá éterná těla – ta totiž zakrní v dnešních nezbytnostech – nechat se pohybovat v eurytmických pohybech fyzického těla, které chtějí bohové. To má eurytmie poskytovat v pedagogickém ohledu.

Když dnes mnoho lidí nařiká, že je bolí to nebo ono, aniž jim opravdu něco chybí, tak se tomu nelze divit, člověk se totiž už nepokouší, jak to dělali Řekové, zřídit soulad mezi vnějšími a vnitřními pohyby éterného těla. A když to přece jen činí, dělá něco velmi komického. Když si říká: U Řeků bylo velmi chytré, co dělali při olympijských hrách, tak to dělejme také, – pak je to opravdu velmi komické; neznamena to totiž nic jiného, než že by se například pětadvacetiletému člověku nelíbilo studovat na universitě, a on by raději dělal to, co dělá pět – nebo desetiletý chlapec. Prostě přejímat něco řeckého do naší doby, je to něco směšného, co se může dělat; je to prohřešek na důvěře ve vývoji lidstva. Máme-li se dneska pokoušet o to, co hledali Řekové svým způsobem v olympijských hrách, pak se musí vžít eurytmie do lidstva, pak se musí lidé pokusit ovlivnit zdraví těla z duše, že nenechají zakrnět éterné tělo, ale nechat dělat fyzické tělo pohyby žádané éterným tělem. To je hygienická stránka eurytmie.

Umělecký význam eurytmie už jednou lidem vysvitne, když se uzná, jak se má člověk celou svou bytostí ponořit do uměleckého, jak je člověk nejen tvůrcem toho a onoho, ale jak se člověk musí stát uměleckým prostředkem; to se stane tím, že umělecké vykonává svým vlastním tělem. A to činí eurytmie.

Eurytmie není nic libovolného, co by třeba vzniklo z „tajného smýšlení“ jako ostatní snahy současnosti. Táže se: Které pohyby jsou pro člověka současnosti s ohledem na jeho éterné tělo nejlepší v pedagogickém a hygienickém ohledu, které pohyby vedou nejlépe k porozumění pravé uměleckosti a nejlépe staví člověka do plného opravdového života? Proto věřím, že tato eurytmie se stane populární v našich kruzích, že bude brána jako to, co může hodně, hodně pomoci. Tak se vaše děti nemohou zajisté učit bezprostředně anthroposofii, ale mohou provozovat eurytmii a budou stačit na život, jemuž jdou vstříc zcela jiným způsobem, než když eurytmii neprovozují.

Moji milí přátelé! Už jsem mluvil v mnohém ohledu o vztahu velké kruhové stavby venku k malé, o vztahu toho, co je ve velkém prostoru stavby, k tomu, co je uvnitř v malém prostoru. Teď by se mohl někdo zeptat: Jak vyplývají tvary malého prostoru z tvarů velkého prostoru? Odpověď zní: Nechtě se někdo pokusí podle eurytmických zákonů nechat tancovat tvary velkého prostoru stavby, pak z toho vzniknou tvary malého prostoru stavby. Nechtě si představí, že nějaký člověk spojuje ve svých eurytmických pohybech všechno to, co je vyjádřeno ve velké kruhové stavbě a vtancuje do malého prostoru, a kdyby odtud vyzařovalo, co tancuje, tak by z toho bylo samo od sebe dvanáctero sloupů a kopule malého prostoru.

A pak doufám, že ve stavbě bude ještě něco eurytmicky tancovat: slovo! To bude mít dobrou akustiku. Krátce eurytmie se dá definovat jako na naplnění toho, co lidské éterné tělo vyžaduje podle svých přirozených zákonů od člověka. Proto je v této eurytmii dáno něco, co patří k našemu duchovnímu životu a co je myšleno u své celistvosti.

Snad přijmete to, co jsem tím chtěl říci, a budete to považovat jako odpověď na otázku, která nám byla položena právě švýcarskými přáteli. To, co jsem tak definoval, můžete pak poznat řádnými kurzy.

# Jak se dostane bytí do myšlenkového světa?

## První přednáška

Dornach, 12. prosince 1914

Moji milí přátelé! Před nějakým časem jsme zde mluvili aspoň v různých náznacích o tom, co se nazývá okultní čtení a okultní slyšení, a v těchto dnešních i zítřejších úvahách naváží právě na tyto úvahy, neboť se mi pak podaří v souvislosti s tím vyvinout i některé důležité ideje naší stavby.

Když pohlédneme dnes na zevní vědecké pozorování, pokud směřuje k duševnímu životu, pak nacházíme v tomto zevním vědeckém pozorování mnohou nesnáz, jakmile se jen chceme nějak dostat přes příslušné pojmy k poněkud uspokojivému přehledu. Mezi mnoha nesnázemi je jistě nijak nemalá ta, která vyplyne, když máme v zevní vědě na zřeteli pozorování lidské paměti.

Musel bych sice uvést mnohé, kdybych chtěl mluvit o tom či onom, co je schopna říct zevní psychologie neboli duševní nauka o paměti člověka, ale i kdybych to chtěl všechno rozvádět, moc daleko by nás to nezavedlo. Chtěl bych vás jen upozornit na to, v čem vězí obtíž této zevní vědy, když jde o pochopení paměti a jejích zvláštností.

Jak víte, lidská paměť se nám představuje tak, že něco jako představy, pojmy, ideje, které jsme v některé době přijali, můžeme si později opět vyvolat do vědomí. Je tedy před námi duševní skutečnost, že například dnes něco vnímáme, máme určitý zážitek a po nějakém čase, abychom stáli před stejnou skutečností, která ten vjem nebo zážitek

vyvolala, můžeme si, jak se říká, z nitra představu té skutečnosti, toho zážitku zase oživit.

Zdá se, jakoby lidská duše všechno, co z venku přijímá, jaksí v sobě uchovala. Asi takto: Když se seznámíme s nějakým člověkem, máme z něho dojem, tento dojem si přetvoříme v představu a pak tento představovaný obraz uchováváme v podvědomí, a když je třeba, zase jej odtud vyvoláme.

Mělo by pak být zřejmé, že naše duše, pokud vyvíjí sílu paměti, je takovou, řekněme, skříň, do níž vkládáme všechny představy a zážitky, v ni se dají uchovávat, a když je jich zapotřebí, můžeme je z ní vyjmout a vyvolat do vědomí. Zde dole v této duševní skříni by tedy byly uchovány všechny možné duševní zážitky a mohly by se odtud zase vyvolat.

Čteme-li dnes knihy pojednávající o paměti, vskutku máme dojem, že často ti autoři věří, jakoby duše opravdu byla takovou úschovnou pro všechny možné zážitky. Jen si představte, že byste chodili se svou duší a vlekli byste s sebou nějakou skříň pro dojmy svých zážitků ... musí se bez dalšího přiznat, že tu máme jistou nesnáz. Byla snaha tuto nesnáz různými vědeckými pojmy překlenout, ale něco zvlášť uspokojivého z toho nevyšlo. Z této nesnáze se člověk dostane až tehdy, když si osvojí hlubší náhled na členění lidské bytosti v tělo fyzické, tělo éterické, tělo astrální a Já. Neboť toto éterické tělo člověka se skutečně musí studovat, když si chceme zjednat opravdové poznání lidské bytosti, a rovněž tělo astrální se neméně musí studovat k tomuto účelu.

Vyjděme jednou z toho, abychom si aspoň v přirovnání utvořili určitý druh představy, čím vlastně toto astrální tělo člověka je. Je pravdou, že v obyčejném bdělém životě se člověk ve svém astrálním těle neprožívá, právě tak, jako se neprožívá v těle éterickém. Člověk se od probuzení až k usnutí prožívá ve svém Já a všechny zážitky jsou tohoto Já; v astrálním těle



se člověk neprožívá. Toto astrální tělo je totiž v základě vzato nekonečně moudřejší (už jsem to jinde zdůraznil), mnohem moudřejší než člověk se svým Já. Umí mnohem víc, než co umí lidské Já. Toto astrální tělo skutečně umí číst, co jsem vám v náznacích líčil jako okultní písmo. Umí okultní písmo číst, skutečně číst!

Mezi mnoha jinými představami, jimiž se může vyvolat pochopení astrálního těla, je možné mít také tu, že toto tělo je čtenářem okultního písma a naproti tomu tělo éterické – zase mezi různými vlastnostmi, které má – je něčím jako tabule na psaní, do níž se neustále světovými ději okultní písmo zapisuje.

Když žijeme (a my přece žijeme vždy, za bdění i ve spánku, mezi zrozením a smrtí a od smrti až k novému zrození) dějí se v univerzu, v kosmu, neustálé procesy, odehrávají se události. V kosmu žijí bytosti. To vše se otiskuje, zapisuje se v éterickém těle. Éterické tělo člověka je vskutku správným snímkováním všeho kosmu. V kosmu není ničeho, co by se obrazně imaginativně v éterickém těle člověka neotisklo a (chceme-li použít toho výrazu) nezrcadlilo se; a co svět do éterického lidského těla zapisuje, to nepřetržitě čte lidské tělo astrální. Skutečně to probíhá v podvědomí člověka, že astrální lidské tělo v podvědomí čte, co svět zapisuje do lidského těla éterického.

Když nyní my sami ve svém vědomém bdělém denním životě přistoupíme k nějaké události nebo předmětu, který na nás dělá dojem, pak si tvoříme představu toho předmětu. Při tvoření té představy je nejprve zaměstnáno astrální tělo: to je ve vehementním pohybu, tvoříme-li si představu předmětu nebo představu dojmu z nějaké zevní události. Co takto tvoříme jako představu, co máme jako duševní zážitek, to se rovněž zapisuje do éterického těla člověka a zůstává to v éterickém těle zapsáno. Právě tak, jako svět se svými událostmi neustále zapisuje do našeho éterického těla, tak i my zapisujeme duševně do tohoto éterického těla, co

sami prožíváme. V něm to zůstává zapsané, a když si na něco vzpomínáme, děje se ve skutečnosti komplikovaný proces: co se zapsalo do našeho těla éterického, to čte naše tělo astrální, a výsledek tohoto čtení je proniknutí nahoru některé představy, pro niž snad zprvu vzpomínka dokonce chyběla.

Jak vidíte, paměť se vztahuje k určitému druhu čtení našeho astrálního těla v těle éterickém. A skutečně, jakmile toto víme, pak nás nenapadne ona prostoduchá představa, že je duše jakousi skříní k úschově toho, co jsme prožili, ale nahlédneme, že ve skutečnosti je několik málo návyků – říkám výslovně návyků (Gewohnheiten – lépe porozumíte tomu slovu ještě zítra), do nichž se astrální tělo vždy znovu vpraví, když něco prožilo, a které pak vtiskne do těla éterického. Jako má naše písmo málo hlásek, tak má naše astrální tělo málo, velice málo návyků. A jako my se svými hláskami, jejich seskupením v písmu, sdělujeme celé nekonečné množství toho, co si lidé vůbec chtějí říct o sobě a o světě, tak z mála návyků, jejich kombinacemi, vytváří to, co uchovává paměť.

Když víme, že jde o čtení, pak se už nebudeme domnívat, že se musí zapsat každá jednotlivost, nýbrž s tím málem návyků se to druhé kombinuje, a to se potom fixuje v těle éterickém. Tak jako můžeme, slyšíme-li nějaké nové slovo, fixovat toto nové slovo starými hláskami, tak můžeme těmi návyky astrálního těla fixovat v éterickém těle každý nový zážitek. To pochází z toho, že stejně jako naše tělo éterické tak i zejména naše tělo astrální jsou ve spojení s veškerým kosmem.

Nesmíme brát, co starší nauka moudrosti zvedla z kosmu, jen tak jednoduše, jako náhodně vyzvednuté, neboť to má hluboký význam a svou správnost. Když vezmeme 12 hvězdných obrazců (souhvězdí) takzvaného zvěrokruhu, pak můžeme říct, že naše astrální tělo je opravdu v živém spojení s těmito dvanácti hvězdnými obrazci neboli souhvězdími. Těchto dvanáct souhvězdí pro něho skutečně znamená dvanáct určitých

návyků, určitých způsobů, jak se pohybovat. A pak je naše astrální tělo také ve spojení se sedmi planetami, jak jsme to častěji probírali; ty v něm opět podmiňují určité návyky. Těmito návyky – říkám výslovně návyky – vzniklými v našem astrálním těle planetami slunečního systému, vzniká v astrálním těle něco podobného jako samohlásky: a návyky vyvolanými v něm vlivem zvěrokruhu, vzniká něco podobného jako souhlásky.

Chci tedy říct: předpokládejme, že naše astrální tělo je v některé chvíli svého života – a takové chvíle existují vždy, neboť vždy jsme ve spojení se světem – naše astrální tělo je, řekněme, ve spojení se silami, které k nám proudí ze souhvězdí skopce. Tím, že naše astrální tělo je ve spojení nebo pod zvláštním vlivem toho, co vyzařuje ze souhvězdí skopce, vyvíjí se v tomto astrálním těle možnost ve své zvláštní podobě se uzavřít, krásně se ohraničit; kdežto je-li astrální tělo více pod vlivem Vah, pak se v něm vyvine pohyb, který je nechává celému ostatnímu světu více otevřené.

Tak se pod vlivem každého souhvězdí vyvíjí tendence k určitému pohybu. Pod vlivem toho či onoho souhvězdí natáhne astrální tělo do výše zvláště svou horní část, pod vlivem některého jiného souhvězdí protáhne zvláště svou dolní část. Je to 12 různých druhů pohybů a zase 7 zvláštních návyků je pod vlivem planet. Pohyby pod vlivem planet jsou více vnitřní, kde se víc pohybují vnitřní části nebo se dostávají do vzájemného poměru. Tak má v podstatě naše astrální tělo vstřípeno kosmem  $12 + 7 = 19$  návyků.

Podobně jako my se svými znaky písma, se znaky pro samohlásky a souhlásky kombinacemi vyjádříme vše, co vytěžíme svou moudrostí na povrch, tak formuje naše astrální tělo kombinacemi těchto svých devatenácti návyků všechno, co má formovat, když třeba předstoupíme před člověka s určitým obličejem, který se na nás dívá dobrotivě nebo zle. Tak dělá naše astrální tělo určité pohyby, kombinované z těchto

devatenácti pohybů. To se pak zapisuje do těla éterického, a co je zde v éterickém těle zapsáno, to může astrální tělo později zase číst. A na tom se zakládá paměť! Jakmile totiž vyjdeme nad to, co poskytují smysly a na smysly vázaný rozum, přicházíme okamžitě ke vztahu člověka ke kosmu. Fyzické tělo ten vztah člověka ke kosmu jen skrývá.

Máme tedy neustále vnitřní čtení. A kdybychom mohli jít nazpět, i dějinně, ke vzniku písma, tak bychom shledali, že skutečně v nejstarších obrázkových písmech bylo lidmi napodobováno toto vnitřní čtení člověka. Tak tomu není, že by nějak náhodně vznikly znaky písma, nýbrž původní znaky souhlásek byly napodobeninami zvěrokruhu a původní znaky samohlásek byly napodobením obrazů planet. Zevní čtení nebylo ničím jiným, než v zevním světě napodobením toho, co měl člověk jako čtení vnitřní.

S tím souvisí smýšlení, které se chovalo ve starší době k tomu, čím bylo písařské umění. To se považovalo za něco nesmírně svatého, protože bylo vzato z kosmických tajemství. A ještě z egyptské kultury je známo, že opisovači, když udělali chybu, vystavovali se – za tehdejších trestních zákonů – podle velikosti chyby, kterou udělali, nejcitelnějším trestům, dokonce trestu smrti, když byla chyba dosti velká. Platilo za něco nekonečně vznešeného a posvátného napsat, co mohl člověk vědět ze svatých tajemství, neboť se ještě choval cit pro souvislost těchto písemných znaků a všech svatých tajemství lidské přirozenosti s božstvím.

To je právě důležité – když ponenáhlu do sebe přijímáme duchovní vědu – aby se opět získal pocit svatosti skryté stránky v lidské přirozenosti. Taková smýšlení jsou mnohem důležitější, než pouhé teoretické přijímání věcí. S tím ale také souvisí, že v okamžiku, kdy v průběhu vývoje lidstva přestává všechna souvislost s touto posvátností písma, můžeme také vycítit, že se vlastně, řekl bych, odehrálo v dějinách lidstva něco děsného.

VeźmĚte si z knihovny do ruky knihu jeřtĚ z ranĚho stĚedovĚku a pokuste se pĚnĚst do stavu, jak takov kniha vznikla: jak nĚkter mnich psal po lĚta, po desetilet v tĚto knize, jak na jednom jedinĚm písmenu maloval dlouhou, velmi dlouhou dobu. Tenkrát se vĚdĚlo, Źe psma je nĚcm, co je tĚeba mít za posvátnĚ. VĚdĚlo se, Źe psmem se ělovĚk nachází ve spojen s dobrými bohy a Źe co se svĚřovalo psmu, je jakmsi vynšenm do svĚta nĚcĚho, co pĚchz od dobrých bohů.

Ale jak víte, je znakem vývoje, Źe vřechno co pĚchz od bohů, mŹe být ve svĚtĚ ahrimansky a lucifersky pĚsunuto. V okamŹiku, kdyŹ vzniklo zcela obyěejnĚ knihtiskařskĚ umĚní – jeŹ se pak vyvinulo v to, z ěeho dnes ělovĚk hlavnĚ ěerp svou moudrost, tm Źe svou hlavu sklání nad papírem, na nĚmŹ jsou řerednĚ znaky, které jsou uŹ jenom opiěenm po starých písemných znacích a kter mu prozrazují, co nĚkdo myslel nebo taky nemyslel o svĚtĚ a jeho tajemstvích, tehdy bylo umĚní písma pĚsunuto. Tm skuteěnĚ vstoupilo písemnĚ sdĚlování do novĚho stádia, do stádia, kdy ztratilo vřechn nimbos posvátnosti, kdy nastoupilo – jak lze řici – ahrimanskĚ stádium psemnĚho sdĚlování. A jako star písemnĚ znaky jsou vynšenm skrytých tajemství – i kdyŹ napodobováním, ve smyslovĚm zobrazování – vynšenm skrytých tajemství do zevního svĚta, a jak tato tajemství odpovídají podstatĚ onĚch v dobrĚm smyslu postupujících bytostí duchovĚho svĚta, tak to, co dnes máme zvlřt jako tiřtĚnĚ písma – ale v řirřm smyslu to platí i o psmu psanĚm – je beze sporu ahrimanskĚho charakteru. A to pocítoval lid, kdyŹ toto umĚní knihtisku pĚpisoval temnm mocnostem, oznaěoval je za „ěernĚ umĚní“, ba dokonce jeho vynález pĚpisoval dblu.

Je v tom hlubř souvislost, kdyŹ vynález knihtiskařskĚho umĚní se dv do souvislosti s Faustem, jak Goethe dv do souvislosti s knihtiskařskm umĚním pvĚ to, co Faust proŹiv jako urěitou fázi svĚho Źivota. KdyŹ pĚřlo umĚní knihtisku, nastoupila ahrimansk epocha

sdělování. Víme již, že právem se musíme odnaučit křížovat se takřka před vším, co se nazývá ahrimanství; ale taky víme, že věci musíme nazývat pravým jménem a rozumět jim. Jako duchovní vědci nesmíme náležet k těm, kdo říkají: knihtiskařství umění je ahrimanské, musíme je tedy vyhladit. To neuděláme, to nám samozřejmě nenapadne, neboť chápeme, že ahrimanství je ve světovém vývoji nutné, že patří k pokroku světa; ale musíme také vidět věci, jaké jsou. Nebudeme dávat věcem jiný smysl, abychom je ve světě přehodnotili tak, že si pak přece jen smíme dovolit žít ve světě bez Lucifera a Ahrimana. Je příjemnější nevědět něco takového, že vlastně z každé dnešní knihy na nás zírá Ahriman; ale nutné je pro ty, kteří spatřují svět v jeho pravém světle, aby tento stav vydrželi a nepřeváděli jej v něco jiného. Učit se rozumět světu – to je úkolem těch, kteří se budou stále více a více cítit přitahováni k duchovní vědě.

V naší době vidíme zevní přírodní vědu, která by nejraději všechno přeměnila v určitý druh mechanického pohybu nejmenších hmotných částic. Častěji jsem mluvil o tomto světovém obraze, který z našeho světa dělá přírodní věda. V něm se nám říká: Ach, co jsou barvy, červená, žlutá, zelená, fialová, modrá – nic nejsou ve skutečnosti než kmitáním! Barva je pouze něco, co je vyvoláno okem. Z tolika a tolika milionů kmitů éteru vyplyne červeň, z tak velkého množství kmitů je žluť, z tolika a tolika kmitů je modř, z tolika a tolika kmitů vyplyne barva fialová. A dalo by se říci, že moderní pozorovatel světa má tendenci, aby všechno, co ve světě svými smysly vnímá, ze světového obrazu vymazal a na místo toho si dosadil materiální víření. Jedním z posledních velkých duchů, kteří se právě v odvětví nauky o barvách vzepřeli proti tomu, co se může nazvat vířivým tancem nehmotnějších částic, je Goethe. A poněvadž moderní svět stále víc přistupoval k tomuto materialistickému pojetí, k tomuto zhasnutí všeho, co jako rozmanitý svět je kolem nás, proto se nemohlo pochopit, co chtěl Goethe ve své nauce o barvách vlastně říct.

Duchovní věda učiní na tomto místě zase určitý pořádek a Goethova nauka o barvách bude moci přijít k pravému uplatnění stejnou měrou, jak pronikne lidi duchovní věda. Neboť Goethovi to nepochybně připadalo jako nějaký druh malého šílenství – říkám malého šílenství, při jeho neobyčejném pohledu by možná řekl šílenství velkého – myslet si místo svět zaplavujících barev, že tyto barvy nejsou ničím víc než tím, co vyvolává oko jako víření kmitů z kmitajícího kosmu.

Tento kmitající kosmos – označoval jsem jej často za fantastiku novější přírodní vědy – ten pro Goetha prostě neexistoval, pro něho patřil k jednomu ze svodů Mefistofela. Neboť Goethe byl se svými bdělými smysly v této celé plnosti barev a barevné záplavy ve světě také skutečně bděle oddán a v proudění barev žil. Jevilo by se mu jako nejdivočejší šedá teorie, kdyby místo tohoto proudícího moře barev měl dosadit úděsné kmity moderní fyziky. Čím to bylo? Protože Goethe – to slovo se musí brát v nejhlubším smyslu – měl zdravou, všestranně rozvinutou, zdravou lidskou náuru, povahu, a touto zdravou lidskou povahou měl snahu stavět se k světu do správného poměru. Taková zdravá povaha (řeknu teď něco zdánlivě velice triviálního, ale triviální to není, nýbrž je v tom významná moudrost), taková povaha, jakou byl Goethe, zdravě také spí. Jistě – triviální pravda! Ale zdravé spát znamená pro duchovního badatele vlastně velmi mnoho. Ve spánku je člověk mimo své fyzické a éterické tělo, nachází se ve svém Já a ve svém těle astrálním. Tehdy je skutečně v zážitcích, které přivádějí astrální tělo do souvislosti například s celým hvězdným kosmem. Co se může uplatňovat jako vlivy obrazů zvěrokruhu a planet, to vše se rozsvěcuje v astrálním těle. Jako člověk v bdělém stavu žije se zevním světem, tak ve stavu spánku žije člověk se světem hvězd.

Ale jak všichni víte: člověk nějak mnoho z toho života se světem hvězd neví, a je důležité pochopit, proč člověk nic neví o tomto spolužití se světem hvězd. Proč vlastně z toho nic neví?

Nemůžeme například pozorovat krajinu, když je ponořena do mlhy. Mlha se táhne tou krajinou a její části, řeky, kopce, roviny a tak dále se nám neukazují, když jsou prostoupeny mlhou. Tak i člověk je prostoupený mlhou, duševní mlhou, když spí. V čem záleží tato duševní mlha? Je to mlha žádostí, je složena ze žádostí, a tyto žádosti se tvoří touhou po fyzickém těle. Když je člověk z fyzického a éterického těla venku – tedy v době od usnutí až k probuzení – je neustále žádostivý po fyzickém těle; chtěl by zpět k svému fyzickému tělu. Síly kosmu ho vytáhnou z fyzického těla ven, a teprve když tyto síly ho zase propustí, vklouzne opět do fyzického těla zpět při probuzení: pak je jeho žádostivost po fyzickém těle ukojena.

U člověka, jako je Goethe, u toho je zdravý spánek proto, že žádostivost po fyzickém těle je menší než u některého jiného člověka, a proto jsou vlivy z kosmu větší než u jiných lidí po čas spánku. Můžete si docela dobře takového člověka, jako je Goethe, představit tak, že je vnímavější pro vlivy kosmu během spánku – a to je jeho zdravý spánek. Žádost po fyzickém těle je sice zde, ale zdravější než u jiných lidí. A proč je zdravější? Protože je Goethe tak oddán zdravým způsobem dojmům zevního světa po čas bdění, že se například nepustil do toho, aby něco namísto barev dosazoval, ale pozoroval barvy samotné v jejich skutečnosti, v jejich šťavnaté realitě. Je rozdíl, když takový člověk jako Goethe – jakkoliv je naplněn veškerou moudrostí – kráčí přírodou a vidí něco zeleného zeleně, něco fialového fialově, a vidí poměr zeleně k barvě fialové nebo žluté a tak dále, kdo tedy nahlíží obsahovost bezprostředně jako barvu, anebo když nějaký suchý teoretik jde po poli a nevidí barvy, ale spekuluje o tom, kolik bilionů nebo milionů kmitů odpovídá zeleni nebo žluti nebo červení.

Proč tento jde světem jako vyprahlý teoretik? Protože se neoddává světu barev, ale je příliš silně oddán svému fyzickému tělu, i když je to



především jeho fyzický mozek. Všechna šedá teorie pramení z příliš silného oddávání se fyzickému tělu za denního bdění. Všechny ty materialistické teorie bychom dnes neměli, kdyby lidé nebyli tak silně oddáni fyzickému tělu. Čím více se člověk totiž za bdělého života nesobecky oddává obsahu světa, tím více má možnost být zase oddán vlivům mimozemského kosmu za spánku, a o tom přinést zdravý pozdější účinek tohoto dojmu zase zpět do denního života. Pak nebude jako ten vyprahlý fyzik předpokládat za mořem barev víření atomů, ale bude tušit ducha, elementární duchovost, skutečné působení duchů.

Takže vědět, moji milí přátelé, že za dojmy smyslů je živý duchový svět, to je pozdější účinek zdravého spánku. Neboť když za denního bdění nemůže člověk být nesobecky oddán tomu, co se venku ve světě vlní a proudí, ale činí si o tom děsivé teorie, jež jsou vlastně fantastikou, pak se mu dostává do spánku silnějšího, mocnějšího popudu po fyzickém těle a zatemní si nejen vědomí pro dojmy po čas spánku, ale sníží vedle vědomí také intenzitu, sílu těchto dojmů samých.

S tím skutečné souvisí, že čím živěji uchopí duchovní věda lidský duševní život, tím víc opět lidí uchopí i takové prozíravé věci, jako Goethova fyzika proti šedým teoriím, které teď tropí svou neplechu ve vědeckém vývoji lidstva.

Přijetí duchovní vědy v lidstvu souvisí tedy s mnohým. Bude znamenat něco nesmírného vskutku něco obrovského, bude-li všeobecné vědomí jednou proniknuto pravdou: V noci jsi jako člověk duchovním způsobem v mimozemském univerzu a v denním životě ses vnořil do svého těla fyzického a éterického. Spolu s tímto věděním člověk vycítí a bude se učit pocíťovat mnohé věci.

Tak například – když teď přejdu k něčemu, řekl bych, více duševnímu – budeme se muset učit, že co označujeme jako život s

duchem národa, s národní duší, k níž se v užším smyslu počítáme, to existuje s ponořením se do fyzického a éterického těla člověka. Takže společný život s národní duší probíhá od probuzení až do usnutí; a čím národní duše je, co vyvíjí ze sil a činností, to se vlévá více jako rasovost do těla fyzického, a více jako národnost do těla éterického; vlévá se to do schrán, do nichž vstupujeme při probuzení. Pak jsme se svou národní duší vlastně v neustálé výměně sil. A všeobecně lidská věda, která nemá co činit s konfiguracemi a diferenciacemi vyvolanými v lidstvu národními dušemi, taková věda se musí získat z té části lidské přirozenosti, jež se může učinit svobodnou, nezávislou na tělesnosti, jak je na ní nezávislý člověk ve spánku. Tato věda, protože je získaná těmi články lidské přirozenosti, které jsou nezávislé na fyzickém těle, je zcela nutně všeobecně lidská.

Kdyby se překládalo, že někdo, kdo skutečně může nahlédnout do duchového světa a získat o něm vědění, že by mohl být poután národnostními předsudky, pak by se prostě nebral náležitě zřetel na tajemství iniciace. Neboť právě tak, jako v dříve uvedených případech je život ve spánku zcela jiný než za bdění, jak ale přesto má obojí k sobě vzájemný vztah, tak je tomu také vzhledem k poměru člověka k národní duši, k přirozenosti a národnímu rázu.

Od usnutí do probuzení není tedy člověk spolu se silami přicházejícími přímo z jeho národní duše, neboť ty se mohou posílat jedině do těla fyzického a éterického. Takže kdo to přivedl k vědomému vnitřnímu prožívání svého Já a svého astrálního těla, když se dovídá, když prožívá, co má potom formovat v duchovní vědu, ten je mimo své fyzické a éterické tělo. V prožívání je z těla fyzického a éterického venku.

Přesto však není mimo svět. Zatímco totiž, když vklouzne do svého fyzického těla, a tím také do svého těla éterického, je pospolu s duchem svého národa, tak když potom z fyzického a éterického těla vyklouzne,

jako tomu při spaní nebo v iniciaci, pak je sice mimo vlastní národní duši, ale není mimo taneční rej národních duší vůbec, neboť to jsou duchové bytosti. A když je člověk v duchovém světě, je vlastně jen mimo jednu jedinou národní duši, jež má určitý význam pro přítomnost: totiž mimo národní duši svou vlastní, mimo tu, která působí do fyzického a éterického těla. Tím, že člověk je nebo se dostává při bdění do její společnosti, ztrácí o ni zájem při spaní a za iniciace: a ukazuje se ta zvláštní skutečnost, že ve spánku je člověk vlastně pospolu se všemi ostatními národními dušemi, jenom ne se svou vlastní.

Když si tedy představíte taneční rej současných národních duší, tak člověk, když je ve fyzickém těle a při bdění to tělo vnímá, pak je spolu s vlastní národní duší, ale když se nachází ve stavu spánku nebo iniciace, tehdy je spolu se všemi ostatními národními dušemi, ale ne se svou vlastní. To je objektivní pravda.

Nyní si můžete představit, jak by bylo nesmyslné, kdyby někdo, kdo vědomě může být spolu s druhými národními dušemi, tyto národní duše zneuznával, kdyby k nim choval sympatie nebo antipatie! Bylo by to, jakoby je nechtěl uznat tyto národní duše. Jen kdo nepokračuje v iniciaci, pro toho může mít jakýsi smysl vyvíjet sympatie a antipatie k národním duším, neboť ten ovšem neví, že v prospané polovině svého života je skutečně spolu s těmi druhými národními dušemi. Ale je tu jistý rozdíl. Zatímco v bdělém životě je člověk spojen takřka s jedinou národní duší, je v životě spánku spojen s těmi druhými, ale ne s působením vycházejícím z jedné, nýbrž se společnou působností těch druhých, takřka s tím, co spolupůsobením provádějí jako taneční rej, v harmonii s ostatními.



Takže si můžete přímo představit život s jedinou národní duší a život s těmi druhými národními dušemi. S tou jednou je život ve bdění, s těmi druhými je život ve spánku. Po čas spánku nebo iniciace je člověk pospolu se společným působením druhých národních duší. Být spolu jedině se svou vlastní národní duší člověk nemůže, nechce-li neustále bdít. Je mu to zcela nemožné, neboť pak by musel bdít nepřetržitě.

Rozdíl je právě v tom, že v bdělém stavu si člověk vyměňuje se svou vlastní národní duší síly, ale ve stavu spánku si je vyměňuje nikoliv se svou vlastní národní duší, nýbrž se všemi, s rejem těch druhých národních duší. Je však prostředek, aby byl člověk jaksi připoután k jedné národní duši ve spánku a více byl ovlivňován silou, vycházející z této jedné národní duše a ne z celku ostatních národních duší. Pak je ve spánku takřka připoután k této jedné národní duši, – a tím prostředkem je to, aby v bdělém stavu tuto národní duši obzvlášť nenáviděl. Národní duše, kterou člověk za bdělého stavu obzvlášť nenávidí, ta ho vytrhne z reje druhých národních duší a připoutá ho ke svým zvláštnostem.

Smím-li se vyjádřit triviálně, moji milí přátelé, pak se musí říci (je to řečeno triviálně, ale v tomto případě mi nebudete ten triviální výraz zazlívat) – v bdělém stavu správně nenávidět některou národní duši znamená pro člověka: odsoudit se k tomu, že s touto národní duší musí spát! To je vskutku okultní pravda, i když otřesná, u níž se opravdu není

čemu smát. To se musí mít na zřeteli, chceme-li z určité strany získat také pochopení toho, jak musí duchovní věda šířením ve světě vproutit smýšlení lidí, jak musí proniknout všechny pocity a celé cítění.

Co mám říct o poměru člověka k národní duši, to jsem úmyslně formuloval tak, že jste se smáli. To jsem musel, neboť velmi často má člověk jako okultista snahu přenést se přes něco nejotřesnějšího, nejtragičtějšího tak, aby to neřekl v celé tragické tíži, protože by to člověka zdrtilo; pomůže tedy člověku nepojímat to jako něco otřesného, tragického, ale brát to jako každou jinou vědeckou představu.

Přesto se však nesmí nechat bez povšimnutí, že nám duchovní věda opravdu důkladně ukazuje, jak dalece máme svět brát jako iluzi. Neboť jakmile vnikneme do duchovní vědy s nejhlubší vážností, začíná to s ní být, abych tak řekl, velice vážné, skutečně hluboce vážné je to s ní i se vším, čím má lidem být.

Dá se říct, že dnes má většina lidí ještě něco proti duchovní vědě, protože nemohou se svým rozumem nahlédnout, co vlastně má duchovní věda z člověka udělat. Lidé nechápou v duchovní vědě její základní nerv. Ale nejen to, že jej rozumem nemohou pochopit, ještě v tom vězí něco mnohem hlubšího. Když vnikneme hlouběji do pokladů moudrosti, pak jsou takové, že kladou požadavky také na naše city a naši vůli, že nám ukazují člověka ve světle, jak sami sebe obvykle mít nechceme. Nejen rozum se raději obrací k iluzi, než ke skutečnosti, ale i vůle. Je nepohodlné, smím-li opět mluvit triviálně, vysokou měrou je nepohodlné žít s hlubšími poklady moudrosti duchovní vědy, protože život musí pod vlivem této duchovní vědy přijmout jinou tvář. V okamžiku, kdy víme, co to znamená, když tu stojí proti sobě na jevišti života, Capesius a Strader ve svých duchovních postavách a hovoří spolu slova, vpravdě však tato slova způsobují v nejelementárnějších silách světa bouři a hřmot, v tom okamžiku, kdy už víme, co se děje ve světě, v kosmu prožívá-li člověk to,

či ono ve své duši, pak se ukazuje celá plná vážnost duchovní vědy, a tu teprve nahlédneme, jak lidé chtějí žít v iluzi nejen rozumem, ale i svou vůlí chtějí v iluzi vlastně žít.

Stačí jen, když vyvineme tu či onu sympatii nebo antipatii, a to, co zde děláme, stane se pak příčinou toho, že jako spící nebo zemřelá lidská bytost jsme unášeni do oblasti té či oné kosmické bytosti a tam to či ono způsobujeme. Neboť svým společným pohybem s tou nebo onou kosmickou bytostí se zase odehrávají kosmické události.

Takovými slovy by se měl vyvolat pocit toho, jak duchovní věda skutečně nechce mluvit jen k lidskému rozumu, nýbrž by chtěla uchopit celého člověka, celou duši, protože život lidí je dnes ve stádiu, o němž znamení doby zřetelně ukazují, jak se tento život musí uchopit, má-li jít dál s onou vlnou, která v sobě uzavírá duchovní tajemství a člověka nenechává pouze v iluzi, ale vede ho do pravé skutečnosti. To jsou věci, které musíme pozorovat, moji milí přátelé, chceme-li se dostat k hlubšímu pochopení našeho duchovně-vědeckého chtění. A dál promluvíme o takových věcech zítra a zase vyústíme v něco, co souvisí se základní myšlenkou naší stavby.

## Druhá přednáška

Dornach, 13. prosince 1914

Včera jsem připomenul, že mnohé bude záviset od toho, jak alespoň hlavní pojmy, hlavní představy duchovně-vědeckého poznání se včlení do všeobecné duchovní kultury. Pokusil jsem se včera uvést některé příklady, jak by se snad mohlo myslet, že myšlenkový způsob lidí přijme, skutečně správně přijme nejpodstatnější představy o fyzickém těle, o těle

éterickém, astrálním a lidském Já, a tyto představy učiní skutečně plodnými pro nejrůznější oblasti života a vědy. Dnes chci ukázat na jiný příklad.

Co rozeznáváme jako fyzické tělo, éterické tělo, astrální tělo a Já, to jsou články lidské duše, mohli bychom také říct, lidského duševního života, které – ovšem v mnohem vyšší oblasti – se mají k sobě navzájem asi tak, řekl bych, jako v nižší oblasti jednotlivé barevné odstíny naší škály barev. A stejně málo, jako může existovat skutečné poznání vnitřní podstaty světla a jeho vnitřních vztahů k ostatnímu světu bez představy tohoto členění v barevné odstíny, právě tak málo může existovat skutečné poznání duše bez představ toho, jak se k sobě mají takové duševní články jako lidské Já, astrální tělo, éterické tělo a tělo fyzické. Ale jako nejsou jednotlivé barvy jen prostě vedle sebe, ale přecházejí jedna do druhé, takže nemůže vždy přesně určit v barevné škále, kde jedna nuance přestává a kde druhá začíná, tak je tomu také s těmito duševními články: přecházejí jeden do druhého a vlastně jen náš rozum je od sebe odděluje, jak to obvykle děláme. A tak je důležité například jednou přihlédnout k přechodu Já a těla astrálního.

Co nazýváme Já člověka, to skutečně přechází do těla astrálního, jako třeba červený odstín barevného spektra přechází do nuance oranžové. Musíme si jen při tom jednou připomenut, o čem vlastně mluvíme, když mluvíme o Já člověka. Mluvíme o Já člověka a při tom nám přirozeně musí být úplně jasné, že vlastní bytost tohoto Já je mimo všechno to, co můžeme pozorovat jako fyzické lidské tělo. Já se prožívá právě jen ve vnitřních zážitcích. Jak známo, éterické tělo a astrální tělo se přece bezprostředně vůbec neprožívá, nýbrž prožívá se fyzické tělo zevním nazíráním a Já ve svých rozmanitých zážitcích způsobem vnitřním. Pro zážitky na fyzické úrovni tomu naprosto tak je a mezi těmito dvěma je pak tělo astrální a tělo éterické; obě tato těla náleží takovým skutečnostem

dění, které člověk na fyzické úrovni bezprostředně neprožívá. Bez předcházejícího esoterního školení se nemůže přímo zvenku vidět ani tělo éterické a ani se nemůže prožívat tělo astrální, které obsahuje vše, co se často nazývá jako souhrn podvědomého nebo nevědomého duševního prožívání.

Já se včleňuje do nejrůznějších zážitků vědomí. A teď si vybereme jeden takový zážitek vědomí, lépe řečeno druh vědomí. Vědomý život je velice rozmanitý, ale my chceme, jak se řeklo, vybrat z toho velice jednoduchý, elementární druh zážitku, druh a způsob zážitku chuťového.

Jako prožívá toto Já zážitky zrakové, sluchové, čichové i zážitky představ, tak prožívá také zážitky chuťové, především chuťové zážitky v onom střídavém styku se zevním fyzickým světem – myslím chuťové zážitky docela obyčejné, ne ty, jež se označují jako „umělecké“ – tedy jen ty, související s vyživováním.

To, co prožíváme, máme-li pocit chutě, je zážitek našeho Já, pokud tento chuťový zážitek právě probíhá pro nás vědomě. Když tedy dáváme pokrm do svých úst a máme chuťový zážitek, tak tento chuťový zážitek je prožíváním našeho Já. Různé prožívání chutě je právě různým prožíváním našeho Já. Nyní můžeme právě na chuťových zážitcích zajímavým způsobem studovat takřka přechod od toho Já do těla astrálního, od vědomých zážitků k zážitkům podvědomým.

Není těžké konstatovat, že chuťové zážitky jaksi odumírají, dalo by se říct, když pokrm prošel určitou cestou. Pak chuťové zážitky pro vědomý život odumírají, ale to je pouze zdánlivé. Ve skutečnosti přechází, řečeno v hrubém smyslu, chuťový zážitek úst do chuťového zážitku celého organismu a celý organismus je v podstatě pronikán chuťovými zážitky během vnikání potravy do našeho těla, během trávení a tak dále, a to, co



vědomě chutnáme, je pouze malá část onoho všeobecného chutnání, které prožívá naše celé tělo.

Nejen nervová ústrojí našich úst ochutnávají, nýbrž ochutnává celá naše zažívací trubice, a při přechodu potravin do organismu, do krve a tak dále, chutná celý organismus zase to, co mu připravili zažívací orgány. Mohlo by se říci, že chuťovými pocity je pronikán celý organismus. A tento organismus, moji milí přátelé, ten je tak prostupován a prožíván chuťovými pocity, že se může mluvit o diferencovaném ochutnávání; může se mluvit o chuti orgánů: každý orgán má svůj určitý, specifický zážitek chuti; žaludek má svůj určitý zážitek chuti, játra, plíce, srdce mají své zvláštní chuťové zážitky. Všeobecné chutnání se diferencují v chutnání orgánů.

Zde vidíme, jak sféra zážitků Já se ponořuje do sféry zážitků astrálních. Neboť tyto diferencované chutě orgánů jsou podvědomé, nedostávají se člověku do vědomí a přesto jsou nekonečně významné. Vždyť na normálním vývoji těchto orgánových chutí spočívá vůbec normální vývoj lidského života, a stárnutí záleží zčásti v tom, že se astrální tělo pozvolna v návyku chutnání otupuje.

Dobře mi rozumějte! Astrální tělo se v návyku chutnání otupuje – slovo „návyk“ je však použito v tom smyslu, jak jsem je použil včera – ponenáhlu se tedy otupuje. Když se však už nekoná dráždění éterického těla a tím také těla fyzického, nacházející výraz v tom, že něco chutná, pak už vůbec není možnost, aby astrální tělo pronikalo chuťovými zážitky tělo éterické a životními událostmi tělo fyzické. Že se astrální tělo otupuje vzhledem k chutnání, na tom spočívá velký kus toho, co nazýváme stárnutí, a že jednotlivý lidský orgán ztrácí svěží schopnost chutnání – to jest, není přiměřeně prostoupený svým astrálním tělem –, z toho vznikají nemoci orgánů.

Pomyslete, že za tohoto předpokladu vyplývají určité perspektivy. Za prvé, perspektiva skutečně nutná ve způsobu pedagogicko-hygienickém: nepodceňovat závažnost toho, mít dobře vyvinutý chuťový instinkt. Při jedné příležitosti, kdy jsem mluvil o výchově dítěte, jsem to pro naše přátele už jednou rozebíral. Je důležité nahlédnout, že při jídle se má vyvinout živý vztah k různým potravinám, že to pro člověka do jisté míry není jedno, zda jí salát nebo špenát, ale že v tom salátu a špenátu má mít živý poměr k diferencování rostlinného světa. Neboť co prožívá v chutnání salátu nebo špenátu, to jsou živé vztahy makrokosmu k mikrokosmu; a tyto živé vztahy pokračují v podvědomí v těle astrálním, které prochází všemi orgány. A ti, kdo se například stávají vegetariány, naprosto by s tím neměli spojovat falešnou askezi, kdyby snad své vegetariánství vynakládali k co největšímu otupování přátelského poměru k životu přírody, ale měli by vytvářet právě to, aby vychutnávali jemné rozdíly jednotlivých druhů potravy, což je obzvláště možné vegetariánovi, neboť ten se dostává do situace – nebude-li se tomu slovu špatně rozumět, řekl bych – vychutnávat ony jemně rafinované rozdíly mezi jednotlivými rostlinami a tím, co se z nich připravuje jako jídlo, – kdežto není-li člověk ve vegetariánem, má přirozeně u masitých pokrmů rozdíly hrubší. Když se totiž v tomto směru otupuje, pak nám skutečně hrozí, že toto otupení ve vědomé části chuťových zážitků pokračuje do jejich astrálních částí, do podvědomé části těchto zážitků. Tím však podvazujeme živé vlivy, vycházející z astrálního těla, na dolní články svého organismu. A nepříjemný je pohled, moji milí přátelé, když přijdeme do vegetariánské restaurace a vidíme, jak lidé hromadí na talíři kopce všech možných míchanic potravin a cpou to do úst bez pochopení, a při tom ještě předstírají být obzvláště povzneseni nad to, co má obyčejný člověk i ve vztahu k chuťovým zážitkům jako přátelský poměr ke svému přírodnímu okolí.

To je tím jedním. Když bude jednou pochopení zevního prožívání vzhledem k jídlu proniknuto porozuměním astrálnímu tělu a způsobu jeho působení, pak skutečně vyplyne zdravá hygiena jídla, a tu budeme potřebovat, protože ono nevědomé instinktivní vyživování se lidskému rodu ponenáhlu ztratí a musí se nahradit vědomým poměrem ke kosmickému okolí. Ale na druhé straně vysvítá také ještě jedna perspektiva a ta záleží v tom, že skutečně existuje určitý vztah mezi celým rostlinným světem rozestřeným venku po Zemi a lidským organismem, mikrokosmem. A tento vztah se vyjadřuje ve specifickém chutnání některého orgánu. Je skutečně pravdou a žádným symbolem mnou vysloveným, když řeknu, že některá rostlina, jež venku roste, chutná jen zcela určitému orgánu člověka, kdežto jiným orgánům nechutná; silou této rostliny se dává podněcovat jen určitý orgán. Budou-li se jednou tyto vztahy studovat, pak budou mít lidé něco velmi důležitého!

Při různých příležitostech jsem vám řekl: rostlina se sice skládá, máme-li před sebou její formu, z těla fyzického a k němu patřícího těla éterického, ale když se vyvíjí směrem nahoru, vystrkuje takřka své květy do okolní astrality, a když pohlédneme na záhon rostlin, nacházíme přes rostliny rozestřenou astralitu, která k těm rostlinám patří. Ne každá rostlina má své zvláštní astrální tělo, ale přesto je tomu tak, že všeobecná astralita – rozestřená nad povrchem Země, jako je fyzicky rozetřený vzduch – ta se specifikuje. Co se z astrálního těla Země jaksí snáší dolů k některému, řekněme, zvláštnímu květu lilie, má jinou tvářnost než to, co se sklání k některému květu jetele. Zde se všeobecná astralita specifikuje.



Tato spřízněnost, která je mezi celou pozemskou astralitou a celým rozestřeným kobercem rostlin, tento vztah je také vnitřně mezi lidským tělem a jeho orgány. Také v tomto směru je člověk naprosto mikrokosmem; jen může nastat nezdravý poměr mezi astrálním tělem lidským a jeho jednotlivými orgány, a jednotlivé orgány svůj živý chuťový pocit ztratí, otupí se a podobně. Avšak ten poměr, který je mezi všeobecnou astralitou Země a veškerou rostlinou pokrývkou, ten je v podstatě zdravým – říkám v podstatě –, a když se vyhledají vztahy mezi jednotlivými rostlinami a lidskými orgány, pak se rovněž najde možnost přiváděním látek jednotlivých rostlin zase ty orgány podnítit a z nitra je učinit zdravými. Neboť když se látky určité rostliny přivedou do lidského organismu, tak spolu s tím se přivádí spřízněnost, kterou má rostlina s všeobecnou astralitou Země. Když tedy tato spřízněnost je pro lidský organismus otupení, pak i v astrálním těle lidském se zase povzbudí, když se síly dotyčné rostliny přivedou do lidského organismu.

Z toho vidíte možnost stanovení rostlinného systému, který jistým způsobem odpovídá lidské organizaci a představuje racionální systém léčivých prostředků pro určitá onemocnění orgánů. Vystoupí se tím nad empirické, čistě zkoušející hledání; a bylo by možné skutečně zcela

paralyzováním lidských orgánových sil silami světa rostlinného vystupovat k racionalizaci rostlinné terapie.

Všechna tato hlediska vylpynou způsobem neobyčejně plodným, když se člověk skutečně chce dát do toho, aby anthroposofii nebo duchovní vědu učinil plodnou pro život. A představte si jen těch několik příkladů, jež mohou být poskytnuty a částečně byly dány včera a dnes, co za obdivuhodně podněcující úkol pro život přítomnosti člověku vlastně vyrůstají z duchovního poznání! Bylo by si jen přát, aby lidstvo v nejbližší budoucnosti nebylo příliš lenivé věnovat se ve větším rozsahu pronikání vědy tím, co takto může dát v jednotlivostech věda duchovní.

Je jistě nekonečně důležité, aby se současně sdělovaly lidstvu centrální poznatky duchovní vědy, neboť kdyby se tyto centrální poznatky nesdělovaly, pak by chyběla základna pro další jejich výstavbu. Ale místo toho, aby se tyto centrální poznatky přijímali mnoha lidmi tak, že ti jsou stále znovu v pokušení nejrůznějším novým, literárně špatným opakováním něčeho, co už tu jednou je, vždy znovu přece říkat totéž, měla by se jednou obrátit pozornost k tomu, aby se propracovaly jednotlivé kapitoly těchto centrálních poznatků a tyto duchovně-vědecké poznatky skutečně uvedly do vědy a do života. Zmiňuji se o tom proto, že v našem hnutí je skutečně mnoho lidí a mezi nimi jednotlivci zvláště vynikající, kteří shledávají pohodlnějším vždy znovu a znovu opakovat, co tu máme v literatuře před sebou, místo dát se do toho, aby zavedli duchovně-vědecké poznání do oborů jim zvláště blízkých.

Když se to uváží, pak se to člověku takřka nuancuje, co je stále zdůrazňováno, že totiž duchovní věda se musí stát pronikající smýšlením lidského života. Prožíváme-li v naší době tak bolestným způsobem, jak lidské myšlení a lidské usuzování i lidské konání vedlo až k bodu, který vyžaduje nekonečné oběti, ale na druhé straně zase ukazuje, jak lidské usuzování a lidské pociťování se jistou měrou dostaly do slepé uličky – pak

by se to mělo brát jako znamení doby, že je pro lidstvo nutné nové oživení duševních sil. Mělo by se spatřovat jako hlavní věc, že nově oživit duševnost je teď nezbytné.

Méně vytyčovat ty nebo ony programové body, jak to bylo oblíbené v době bezprostředně předcházející naší smutné epoše, jako mnohem víc živě se dát uchopit duchovně-vědeckým poznáním, to bude moci přivodit důstojnější epochu z těchto chaotických událostí naší přítomnosti.

Čím méně se bude věřit, že v nějaké reálné oblasti evropského lidstva to snad už existuje, co je teď třeba obhajovat, čím méně se něčemu takovému bude věřit a čím více se bude věřit tomu, že máme očekávat, doufat v budoucnost novou – v budoucnost duchovnějších názorů – tím víc přijdeme na to, co je správné.

Že vždy zde bylo tušící vědomí toho, co musí dnes duchovní věda přivést k jasnému vědomí, toho jsme se často dotkli právě i zde a na tomto místě, a dokonce jsme to opatřili zevními doklady. Vždy opětovaně se musí člověku připomínat, jak duchovní věda je v jistém smyslu sice něčím radikálně novým v naší době, ale přece v celku nového duchovního života byla dobře připravená, takže všude, kde je čilý duchovní život, vystupovaly předtuchy nejen duchovně-vědeckých poznatků, ale i předtuchy jejich pronikavého významu.

Pohledte, další příklad! Jeden evropský duch se pokusil jednou zamyslet nad tím, které vlivy na jeho vnitřní život se staly obzvlášť významnými. Tento evropský duch, který tedy přemýšlel, jaké vlivy se na jeho vnitřní život staly obzvlášť významnými, připomněl pak tři poměrně novější, relativně novější duchy, kteří měli na jeho život velký vliv. Zmiňuje se o Emersonovi, v těchto přednáškách vám také z určitého hlediska charakterizovaném, pak se zmiňuje o Rttysbroekovi, německém mystiku, a Novalisovi. Tito tři duchové měli na tohoto evropského ducha zvláštní vliv

– jak sám vysvětluje. A nyní má snahu, tento evropský duch, získat měřítko pro to, co bude muset vtáhnout do duchovního života lidí, má-li tento duchovní život skutečně zakusit nutné nové oplodnění, a tu říká tento duch něco nejvýš pozoruhodného. Říká: Obrátíme-li pohled například na Shakespeara nebo Vergilia nebo Sofokla, pak ovšem shledáme, že tu neznázorňují lidské konflikty, ale nakonec, míní dotyčný duch, co to vlastně jsou za konflikty, jež se odehrávají v Hamletovi, nebo v Ofélii, nebo v Antigoně a Ismené, jaké jsou to konflikty? Jistě, pro bytosti, které jsou nazývány lidmi, jsou to konflikty nejvýš významuplné, ale, jak míní dotyčný myslitel, kdyby sestoupil nějaký duch z jiné planety, tedy ze zcela jiných zážitků z některé jiné planety, kde jsou zážitky úplně jiného druhu, nemohl by se nějak zvlášť zajímat o to, co se odehrává kolem Ofélie nebo Wallensteina nebo Marie Stuartovny. To může zajímat pozemšťany, ale kdyby přišel nějaký duch z jiné planety, požadoval by, aby mu lidé vyprávěli něco, co nezajímá jen pozemšťany, ale co zajímá bytosti právě v širším okruhu kosmu náležející. A takových duší, které mají co říci, aby i k Zemi sestupující duch mohl z toho něco mít, těch je velice málo, míní dotyčný myslitel.

A k těmto duším počítá zmíněný myslitel i básníka Novalise. Novalisovi duševní zážitky shledává tak jemné, tak vyjmuty z toho, co jinak jen může lidi zajímat pro časnost, tak postaveny do toho, co ve věčnosti žije a tká také pro vývoj Země, že o takového ducha, jako je Novalis, by se musela zajímat i bytost, která sestoupila z jiné planety. Chtěl bych vám přečíst slova od něho, když Novalise poznal nebo poznal to, co Novalis měl sdělit jako své duševní zážitky. Říká velmi krásná slova, tak krásná, že bych rád přečetl, co tento myslitel právě v tomto směru u svých zážitků s Novalisem sděluje:

„Kdyby ale bylo třeba jiných důkazů“, říká dotyčný myslitel v návaznosti na to, co on sám prožil na Novalisovi a o němž tedy míní, že by to mohlo zajímat i duchy jiných planet:

„Kdyby ale bylo třeba jiných důkazů, vedla by ho (totiž lidská duše) k těm, jejichž díla dojmají téměř k mlčení. Otevřela by bránu k oblastem, kde ji někteří milují pro ni samu, aniž by se starali o malá gesta jejího těla. Spolu by vystupovali na osamělá vysoko položená místa, kde je vědomí o stupeň zvýšeno a kde všichni, kdož jsou sami sobě neklidem, zbožně putují okolo obrovského prstence, který spojuje svět zdání s našimi světy vyššími. Šla by s ní až k nejzazší hranici člověka, neboť člověk začíná právě tam, kde se chce zdát, jakoby končil, a jeho podstatné a nevyčerpatelné články se najdou jen v neviditelně, kde je nutné, aby sám sobě neustále naslouchal. Jen na těchto výšinách jsou myšlenky, jež si může duše přiznávat, a ideje s ní spřízněné a stejně vládnoucí jako ona sama ... (K tomu všemu přivádí Novalis.)

Tam lidstvo nějaký okamžik vládlo a tyto slabě ozářené vrcholy jsou asi jedinými světly vypovídajícími o Zemi v duchových dálkách vesmíru. Jejich opětná zrcadlení nesou zajisté zabarvení naší duše. Cítíme, že vášně ducha a citové mysli by se měly rovnat v očích cizí inteligence malým vesnickým svárům, ale tito lidé, o nichž mluvím, opustili ve svých dílech malou vesnici vášní a řekli věci, které by mohli zajímat i někoho, kdo není z obce pozemšťanů...”

To jsou opravdu krásná, nádherná slova! Ten myslitel věří, že je prožil na Novalisovi. Krásná, nádherná slova, charakterizující, jak lidstvo musí skutečně přijít k tomu, co se bezprostředně přičleňuje k věčnosti, co nás vede nad pouhé pozemské zážitky do prožívání kosmu. Slova, která jsem vám předčítal, řekl o Novalisovi Maurice Maeterlinck – ovšem už před nějakým časem, ne v posledních měsících!



Ale z toho vidíte, že všude je u těch, kteří umějí myslet – v časech, kdy umějí myslet – pravdivé, pravé vědomí o cestě do duchového světa, po níž musí vývoj lidstva skutečně jít.

Jiný příklad bych vám chtěl uvést. V duchovní vědě dnes mluvíme zcela vědomě o tom, jak se iniciací může dosáhnout sebezprožívání v Já a těle astrálním, odděleně od těla fyzického a éterického, vědomé sebezprožívání, jaké se nevědomě děje ve spánku. Tím však současně má duchovní věda možnost podat nutná vysvětlení zážitku smrti; neboť co duchovní vědec prožívá mimo tělo v pohlížení na tělo fyzické a éterické, to je zcela totéž, co prožívá duše po smrti, když zpětně pohlíží na své fyzické tělo a na osudy těla éterického. Takže duchovní vědec mluví zvláštním způsobem o nazírání do světového procesu rozplývání fyzického těla, do světového procesu rozplývání těla éterického ze stanoviska, které duše získává, když prošla branou smrti. Pro pokračující vývoj celého lidského vědomí, celého lidského vědomí, celého lidského duchovně-kulturního života, to znamená něco nesmírného, že takové představy mohou do tohoto duchovně-kulturního života přecházet, kdy lidé vždy víc a více se budou dostávat k vědění, že projde-li duše branou smrti, spatří ve zpětném pohledu uplynulý život a to, co se děje s tělem, tak jako teď zpětně pohlíží na své dřívější zážitky v obyčejném životě ve svých příhodách mezi narozením a smrtí.

Když to jednou přejde do krve – abychom použili tohoto triviálního výrazu – že po smrti se pohlíží nazpět na zážitky v těle, jako teď se zpětně pohlíží na prožívání dřívějších časů mezi narozením a smrtí, když to bude něčím samozřejmým, že se bude tak zpětně pohlížet, pak se dosáhne něčeho ohromného. A z různých věcí, jež jsem s vámi prohodil, moji milí přátelé, budete moci nahlédnout, jak je nezbytné, aby se dosáhlo takového vědomí pro všechno lidstvo, pokud možno brzy. A nyní se jednou podívejme, zda takové představy, které teď tak plně vědomě, řekl

bych, v jasných obrysech jsou dány již v elementární „Theosofii“, zda takové představy, přihlížíme-li k plně tušenému pochopení, byly lidskému rodu vždy tak úplně cizí, ještě než vystoupila duchovní věda.

Pohledte, když měl Fichte některé řeči, v nichž zamýšlel přetvořit způsob výchovy svého národa – jak to vyvolal Pestalozzi, jen univerzálněji – tehdy řekl Fichte: „Je jistě mnoho lidí, kteří nemohou jít spolu s představou, že takovými myšlenkami se může lidský rod jistou měrou nově oživit. Takoví lidé ulpívají na tom starém, co si umějí představit“, mínil Fichte. A pak hledal přirovnání, aby to správně a jasně vyjádřil, čemu se ti lidé naučili a na čem lpí. O přirovnání usiloval Fichte, a toto přirovnání je velice pozoruhodné. Přečtu vám to.

„Tato doba“, říká Fichte a míní všechny lidi v té době, kteří si nemohou představit, že ze starého by mohlo vzniknout něco nového, „ta doba se mi jeví jako stín, který stojí mrtvolou, z níž jej právě vyhnalo množství nemocí, a nařiká a svůj pohled není s to odtrhnout od této dřív tak milované schrány a zoufale hledá všechny prostředky, aby se zase dostal do zamořeného příbytku. Sice oživující vánky druhého světa, do něhož odcházející doba vstoupila, už ji do sebe přijaly a teplým dechem lásky ji obklopují, už ji radostně pozdravují tajemné hlasy sester a vítají, v jejím nitru se to už hýbe a šíří do všech směrů, aby vyvinula onu krásnou podobu, k níž má vyrůstat, ale ona ještě nemá cit pro tyto hlasy, nebo kdyby měla, rozplývá se v bolesti nad svou ztrátou, s níž se zároveň domnívá, že ztratila samu sebe.“

Nepřipadá to, moji milí přátelé, jakoby někdo, přicházející právě z duchovní vědy, převzal přirovnání takového pohledu na mrtvolu po smrti právě z této duchovní vědy? Tak mluvil Fichte roku 1808! Z toho vidíme, jak všechno směřuje k duchovní vědě a jak v nejlepších myslích vystupuje tato duchovní věda jako tušení, ale – jak ukazuje tento příklad – jako takové tušení, které se vyjadřuje v určitých formách. Podle toho, co jste

zvyklí ode mě slyšet a zejména jak jste to zvyklí slyšet, porozumíte, jak jsou taková slova míněna. Nemohl by se však vynořit zcela určitý pocit, určitý pocit, určitý cit v duších lidí, když něco takového čtu jak řečeno roku 1808 z duší těch, kteří to berou s lidskou kulturou vážně? Nemohlo by zde vystoupit docela určité cítění? Nemohly si tyto duše říci: Když zde byla taková tušení, neměly jsme se vlastně takových tušení přidržovat a dávno už být v duchovně-vědeckém poznání o něco dál? A potom by snad mohly takové duše přijít k pocitu: Stydíme se! Kdyby se jen v co nejvíce duších takové pocity vynořili, pak by to bylo velké štěstí pro vývoj duchovního života lidstva. Ale myslím, že mnohé duše budou ještě dlouho volit pohodlnou cestu, a co se jim líbí například v takových řečech, jaké měl Fichte, to přijmou a takové věci přejdou. A když budou na to upozorněni, řeknou: Inu velkým duchům je už dovoleno, aby někdy byli také v jistém směru ztřeštěni, a pak dělají taková přirovnání, jež nejsou brána ze žádné skutečnosti.

Celý život bude moci být tím prostoupen, co duchovní věda svými představami podnítl jako pocity v lidských duších. A vskutku k žádnému jinému cíli, než co nejdůrazněji ukázat, jak se může život proniknout duchovně-vědeckými představami, vznikla vlastně naše stavba a bude obsahovat všechny ty jednotlivosti, které do sebe pojme.

U této stavby se nemá hřešit proti naivnímu životu a pocíťování člověka. Tohoto hříchu se podle svého mínění nedopouštějí u sebe nebo u druhých ti, kteří neustále zdůrazňují, že umělecké tvoření musí probíhat co nejvíc nevědomě. Vpravdě je to jen pohodlnější, když umělecké tvoření probíhá nevědomě, nežli když je pozvednuto k vědění. Neboť vědění, když je to vědění o kosmu, je právě tak naivní, jako to primitivní nevědomé, co se často v životě staví z lidské pohodlnosti jako něco v umění nutného v oněch frázích, jak jsem je právě uvedl.

Připomenete-li si jednou, co si můžete vyvodit jako konsekvenci z mnohých rozmluv, pak získáte také dojem, že z duchovní vědy víme, že se tento člověk nevytvořil na způsob, jaký dokládá jednostranně dnešní přírodní věda, ale že tento člověk potřeboval k tomu, aby se stal tím, čím se potom stal, tím čím se potom stal, vývoj saturnský, sluneční, měsíční, a pak dosavadní vývoj zemský. A víme, máme-li na zřeteli jednotlivé části také zevní fyzické postavy člověka, že na ní pracovali po dlouhé věky celé generace bytostí vyšších hierarchií, že jejich činnost byla tak specifikovaná, jak jsme to v saturnském, slunečním, měsíčním a zemském vývoji popisovali.

Víme, že co se dnes v člověku jeví jako hotová část, například hlava, to muselo nejprve projít vývojem slunečním, měsíčním a celým dosavadním vývojem zemským, aby se to stalo tím, čím je to dnes; že se to muselo přeměňovat a přeformovat, že to bylo přítomné nejprve za vývoje slunečního, že to zase vystoupilo za vývoje měsíčního a bylo přeformováno a že to bylo opět přeformováno za vývoje Země. A když se pak uváží, jak by se měl člověk vlastně studovat, přijde se k tomu, že se nejprve celá komplikovanost této lidské organizace a její souvislost s mikrokosmem pociťuje a potom pozvolna také poznává. Dnes chci jen něco naznačit, co se příště rozvede přesněji. Chci to naznačit proto, že nás to povede k závěrečné myšlence. Jak jsem řekl, později to dále rozvedu.

Například máme na našem organismu články, které v jejich konfiguraci ještě dnes nesou na sobě velmi zřetelně původní podněty starého vývoje saturnského, ale byly mnohokrát přetvořeny, takže v jejich dnešní podobě je nelze bez studia kroniky Akaša beze všeho poznat.

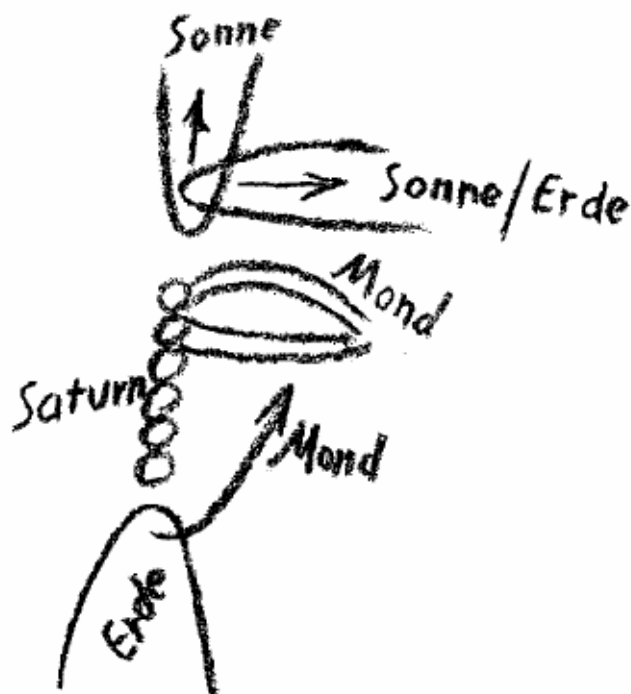
Tak byly nejprve založeny za starého saturnského vývoje kosti uzavírající míchu ještě v živlu tepla, a při dalším vyvíjení se stále přetvářely. Ty kosti pak, jež se přisadily jako žebra, byly přičleněny v době vývoje

měsíčního, a jsou tedy přetvořeny méně, protože jejich první nasazení je v minulosti méně vzdálené. Jiné orgány byly nasazeny nejprve směrem nahoru za slunečního vývoje a pak přetvořeny. Co dnes označujeme jako lidskou hlavu, bylo založeno za vývoje slunečního a potom mnohokrát přetvořeno. Kdyby zůstalo jen při tom, co člověku vzhledem k jeho hlavě dal sluneční vývoj, pak by musel člověk nosit svoji hlavu, jak ji nosit nemůže, totiž tak, že by vždy směřovala nahoru. Proto za vývoje Země nastal vlivem Slunce obrat o 90 stupňů, takže to, co by muselo směřovat nahoru, teď směřuje takto. Místo abychom tedy sluneční šipku pro zemský vývoj kreslili tak, musíme ji teď kreslit pro zemský vývoj takto. Patří to k normálnímu vývoji, jímž prošla lidská postava pod vlivem kosmu, že postavení hlavy z jejího směřování nahoru bylo nasměrováno dopředu, pootočeno dopředu.

Duchové, kteří zůstali pozadu v měsíčním vývoji, přinesli s sebou pro člověka snahu, když ho pronikají a prostupují, aby mířil hlavou nahoru. Lidé se sklonem nosit nesympatickým způsobem nos nahoru, jak se říká, ti jsou sváděni právě těmito luciferskými duchy. To má své reálné pozadí, je to skutečná fyziognomicko-kosmická pravda a je naprosto správné, říká-li se, když má někdo nos nahoru, že mu sedí za krkem Lucifer! Proto bude pro život nekonečně užitečné tyto kosmické vztahy znát – opravdu znát.

Když máme na zřeteli lidské končetiny paže, nohy – pak máme v nohách co činit s končetinami patřícími přímo Zemi, zcela přiřazenými k vývoji Země, paže jsou však ve svém normálním vývoji takové, že kdyby člověk sledoval pouze vývoj Země, mohl by paže sklonit jen dolů. Pokud je může zvednout i nahoru, obrací je libovolně k vývoji měsíčnímu, to jest, dává jim zvednutím luciferský charakter. Kdo má jemný cit, pocituje proto každý pohyb paže provedený tak, že se paže zvedá dopředu a nahoru jako něco s luciferským charakterem. Mějme to před očima a myslíme si teď, že člověk současně sklání hlavu a zvedne paži, ale tyto oba pohyby

udrží v jednom lidském gestu: člověk skloní hlavu, zvedne paži, a toto sklonění hlavy je vzepření se proti luciferské činnosti hlavy. Zvednutím paže se dostává do paže luciferskost; ale nyní je takové, že necháme-li vjet do paže Lucifera a skloněnou hlavu čelem opřenou o paži, vysvobozujeme Luciferskou sílu, proudící tou paží, silou Kristovou, která se v hlavě staví na odpor: současně prožíváme Lucifera v paži skrze Krista v hlavě.



Chcete-li nakreslit, moji milí přátelé, ve správném gestu lidskou postavu, hlavu opřenou o paži: pak to máte vyjádřeno v gestu. Člověk zobrazuje gesto, které vyjadřuje, že Lucifer je vysvobozený Kristem! A když k tomu připojíte snad ještě ohnutí v kolenou, pak máte to gesto zostřené.

Pozvedněte obě paže nahoru a potlačte sílu zvedání, jak se to děje při sepnutí rukou – tedy paže zvednuté se sepjatýma rukama – a teď se pokuste se sepjatýma rukama – proti této lucifersky nahoru proudící síle,

když jste ji jaksi nechali ochabnout sepnutím rukou – vést proti ní sílu Kristovu!

Lidská gesta se stávají výrazem pro celý život světa, pro duchový život světa. Jak prohloubeným se může stát uspořádání lidské postavy v umění tímto věděním o tajemství kosmu, to se musí pociťovat, moji milí přátelé! Ale i to si můžete říci: Co se stalo, když takové luciferské uspořádání hlavy nahoru bylo – slunečním vlivem na Zemi – obráceno dopředu, a člověk s hlavou dopředu obrácenou stojí na Zemi? Člověk se tím stal pozemskou bytostí! Něco, co není pozemskou bytostí, to tedy nemůže mít v lidském smyslu nohy, chodidla. Svou hlavu – a tím také obličej – nemá člověk ze Země, nýbrž z kosmu; ale ve své formě to vzniká tím, že se to obrací k Zemi. Máme-li tedy na zřeteli jiné genie, jiné duchy, je, nemožné udělat je s lidskýma nohama. Ty genie, kteří zemskému bytí nenáleží, dělat s lidskýma nohama, je prostě nesprávné, je vskutku něčím falešným. To však je možné z duchovně-vědeckého poznání skutečně nahlédnout. A těchto pocitů, přicházejících z duchovně-vědeckého poznání, má dbát naše umění při naší stavbě.

Vidíte tedy, že tím skutečně může být dán nový podnět v uměleckém tvoření. A když nebude už duchovní věda pojímána jako šedá teorie, ale jako něco, co do člověka vstupuje jako pocit a cítění, pak se nahlédne, že může působit plodně na všechny snahy lidského kulturního vývoje. Malý začátek se má tímto učinit v naší stavbě.

### Třetí přednáška

Dornach, 19. prosince 1914

Dnes chceme pokračovat úvahou, která snad zdánlivě vypadává ze sledu úvah, jimiž jsme se zde zabývali, která nám však přesto bude užitečná k pochopení celku.

Je pradávnu otázkou, jak může člověk dostat do svého vědění do svého ideového světa, co skutečně je venku ve světě. Pro nás není tato otázka tak palčivá, jak by měla být pro lidi stojící mimo náš duchovně-vědecký proud, neboť víme, že je možnost životem se pozvednout do duchových světů a proniknutím do nich získat jistotu pravdivého jsoucná, jistotu skutečnosti za skutečností zevní, která je před námi na fyzickém plánu.

Avšak obecné lidstvo se bude moci vzchopit k tomuto hledisku takřka mimotělesného poznávání teprve počínaje přítomností do budoucna a ještě dlouho bude mít nekonečně velký význam otázka: „Jak lze do vědění, do ideového světa dostat jsoucnost, skutečnost?“ Pro nás je důležité, abychom o této otázce věděli něco rozhodujícího, neboť se musíme pokusit dorozumět s těmi, kteří jsou ještě poněkud mimo nebo i silně mimo naše duchovní hnutí.

Musíme být schopni podat vysvětlení zásad a otázek pocitovaných těmi, kdo se ještě tomuto duchovnímu hnutí nepřiblížili, pokud tito lidé něco slyšeli z výsledků duchovního bádání. Otázka, kterou míním, je přímo tou nejhlubší, nejtragičtější otázkou, jakou si lidstvo dosud dávalo. Neboť jakkoliv mnoho se filosoficky a vědecky zkoumalo, nakonec přesto vystupuje naznačená otázka z citového rozpoložení a citovou náladou člověka.

Člověk – uchopme jednou tu věc z tohoto hlediska – procitne ráno ze světa, který mu musí zůstat neznámý a záhadný, nevnikne-li do duchovní vědy, a o světě, do něhož probuzením vstupuje, dělá si své myšlenky. Do těchto myšlenek si chce potom zjednat to, co se může



nazvat světovým názorem. Jenže kdo skutečně pocitově celou svou duši přistoupí k těmto věcem, ten pocítí něco ze slabosti myšlenkového, představového života. Pocítí, že je ve svém nitru odsouzen žít kolem podstaty dějů zevního světa v představách, dělat si takové představy; a zjišťuje zase, že tyto představy jsou přece jenom představami, že nejsou dost silné, aby do sebe vstřebaly pravdivé jsoucno.

Zvláště tehdy pocítí člověk tuto slabost života představ, když se rozpomene na představy vzpomínek. Z uplynulých životných epoch vyzvedáme na povrch, co jsme prožívali ve skutečnosti a v zážitcích. Vyzvedáme to tím, že si to až později, snad po dlouhém čase, představujeme. Vždy si u toho musíme neustále říkat: Ano, máme ten zážitek, ale jen v představě, a představa nemá takovou vnitřní moc, aby nově vykouzila tu skutečnost.

To je tím jedním, co tak řádně cítíme, jak je člověk se svým životem představ jaksi bezmocný vzhledem k plnokrevné, obsažné skutečnosti. Tím druhým je, když vstoupíme do světa tvořivé fantazie. V tomto světě tvořivé fantazie si můžeme vyvolat před duši útvary něčeho krásného, uspokojivějšího; a můžeme cítit, jak s tím, co si tu ve své fantazii jaksi kouzlíme, nejsme s to nějak vniknout do skutečného jsoucna.

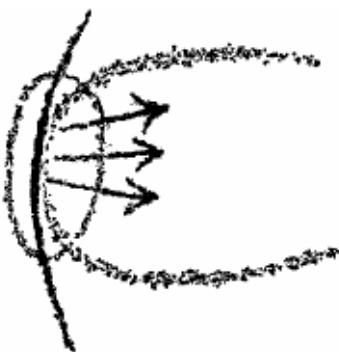
Z těchto pocitů, které je možno mít v takovém světě fantazijních obrazů, vycházejí lidé smýšlející více materialisticky. Ti říkají: Když si děláte představy o vyšším duchovém světě, o Bohu a světě ducha, co vám zaručuje, že tyto představy, které si děláte, jsou něčím jiným, než útvar fantazie? Co vám jen zaručuje, že s těmito myšlenkami, i když vám zjednáávají sebehlubší oblažení, pronikáte do světa správné skutečnosti?

Co je základem pocitů vzhledem k této bezmocnosti představování a tvoření idejí, to vedlo k tisíciletému filosofickému zápolení v otázce: „Jak

může člověk se svými pojmy, se svými představami vniknout do nějaké skutečnosti?”

Je dosti filosofických směrů, i když odhlédneme od nejkrajnějšího skepticismu, které věří, že uspokojivá odpověď na tuto otázku, uspokojivé řešení této záhady lidského myšlenkově-citového života se dosud nenašlo. Jistě. Lidé mohou přecházet kolem těchto světových záhad, kolem této otázky, v určité myšlenkové pohodlnosti. Ale i ten, kdo nevědomě přechází kolem, a tak žije dál, přesto pocítí, že toto cosi neuspokojivého působí jako vlnobítí v jeho astrálním těle a volává jisté nálady před světem, mohou se vyskytnout nálady melancholie, zaháněné obvykle cynismem. Ale k opravdovému uspokojení ve vnitřním duševním životě, k harmonii duše určitě takové přecházení kolem světové záhady vést nemůže. Pro nás je zde nutnost, abychom se k těmto světovým záhadám rovněž blížili tak, jak se musíme blížit k velmi mnohému. Je nám nezbytné pohlédnout jednou do podstaty lidské přirozenosti a tázat se, odkud tato záhada přichází, proč tu je. Že se to může pocítovat nekonečně tragicky, ukázali někteří filosofové, kteří – přímo ze zoufalství nad řešením této záhady – mluvili o božstvu, které lidstvo zavádí do chaosu světových jevů a lidskou přirozenost založili tak, aby se k uspokojivému pojetí světa nemohla dostat.

Připomeňme si nyní něco, o čem se častěji mluvilo v té či oné souvislosti, co nám však při stanovisku k těmto světovým záhadám může být užitečné. Často se mluvilo o tom, čím je vlastně náš myšlenkový, smyslový a představový život. Řekl jsem, že je to v podstatě jistý druh zrcadlení. Že máme co činit s tím, co nyní chci zde schematicky naznačit, to jsem zde už jednou obzvláště podrobně rozebíral.



Mimo tohoto fyzického člověka žije takřka v nekonečných světových událostech to, co je vlastní duševně-duchovou bytostí člověka a v bdělém denním životě vzařuje tato duchovně-duševní bytost do bytosti tělesně-duševní. Tím vzniká zrcadlení, a toto zrcadlení je vlastně tím, co pociťujeme jako obsah svého bdělého denního života. Skutečně, naše tělo je jako zrcadlo, a jako nevidíme zrcadlo, ale to, co se v zrcadle odzrcadluje, tak v podstatě vzato nevidíme, co se děje v těle, když člověk v tomto těle bdí, nýbrž vidíme to, co se v něm ze zevního fyzického světa zrcadlí.

Ale pokud jsme v tomto bdělém denním vědomí, pak vlastně také naše Já, tedy to, co jsme jako duševní bytost, je v tomto světě zrcadlených obrazů. Neboť svět kolem nás je mája (iluze), je souhrnem zrcadlených obrazů. Naše bdící Já je v nich, v tom souhrnu zrcadlených obrazů, a my nejsme v podstatě vzato jako bytosti na fyzickém plánu rovněž ničím jiným, než zrcadleným obrazem mezi zrcadlenými obrazy.

#### *Fyzické lidské tělo duchovně-duševní bytost člověka*

Jen si to jednou ujasněme. Vždyť co zůstane, pokud na fyzické úrovni, když celý život představ zhasneme? Potom se zhasne i toto Já. Když se nic nezrcadlí – jako je tomu v bezesném spánku – pak je zhasnuto také Já. A když procitneme a máme před sebou svět zrcadlených obrazů, tak je v tomto světě zrcadlených obrazů také naše Já: takže žijeme na

fyzické úrovni, nemůžeme mít ani ze sebe samých nic jiného, než zrcadlený obraz.

Jdeme světem jako bytost fyzické úrovně a nemáme ze sebe nikdy před sebou něco jiného, než zrcadlený obraz. Žijeme ve světě; ale pokud si sebe uvědomujeme, nemáme před sebou živou skutečnost, nýbrž zrcadlení této skutečnosti. Žijeme jako zrcadlený obraz mezi zrcadlenými obrazy, a co se učíme poznávat duchovní vědou – že žijeme jako zrcadlený obraz mezi zrcadlenými obrazy, jako mája mezi částmi velké máji (iluze) – to cítí člověk, když pociťuje bezmocnost všeho duševního prožívání oproti plnokrevné skutečnosti. Člověk si v obyčejném životě neříká: jsem zrcadlený obraz mezi zrcadlenými obrazy, ale pociťuje to a pociťuje to právě tehdy, když vpravdě cítí: Jak mohu s tímto zrcadlovým obrazem dosáhnout plnokrevného bytí?

Ujasněme si jednou, co tu před námi je. Myslete si, že máte zrcadlíci stěnu, ale nevidíte, že co je rozetřeno v prostoru, to se na této stěně zrcadlí: chtěli byste vstoupit do tohoto zrcadla a tam zrcadlíci se stůl uchopit jako stůl skutečný, ale nemohl byste to, neboť na zrcadlíci se stůl, který v tom vidíte, nemůžete položit žádné talíře ani mísu s polévkou! Jako je nemožné položit na zrcadlený stůl talíře a mísu s polévkou, tak je nemožné z toho, co člověk prožívá mezi narozením, a smrtí v bdělém stavu na fyzické úrovni řekněme odvodit podstatu nesmrtelnosti duše. Neboť nesmrtelnou je skutečná duše, nikoliv její zrcadlový obraz. Uvažte jen úplně jasně: člověk touží poznat, co se mu stále skrývá a co, když žije na fyzickém plánu, neustále mu ukazuje zrcadlený obraz. Filozofové všech dob se namáhali ze zrcadlových obrazů odvodit skutečnost, dokázat nesmrtelnost; podrobovali se úkolu vynést ze zrcadla stůl, postavit jej do jídelny, aby na něj dali talíře a mísy.

Projdeme-li filosofie, které nejsou oplodněny duchovní vědou, jeví se nám jako takovéto marné namáhání. V podstatě vzato, pokusíte-li se

probrat mou knihu „Záhady filosofie“, najdete v ní vyprávění o zápase, který se od začátku filosofického zápolení lidstva takřka namáhal dostat ven ze zrcadla stůl, aby se na něj položily talíře a mísy.

Proto se nyní muselo, kdy už takové duchovně-vědecké hnutí máme, připojit k této knize podle toho, co má dát duchovní věda, závěrečnou kapitolu, která ukazuje, že co tu bylo předtím, musí se doplnit touto duchovní vědou, která nemá co činit se zrcadlenými obrazy, ale se skutečnostmi. Teď byste mohli říci: Pak je ta kniha jistě taková, kterou nepotřebujeme číst! K čemu se máme zabývat marným zápasem lidstva? Proč bychom vůbec měli brát ohled na filosofii, když ta se přece zabývá jen zbytečnou lidskou námahou? Jenže takovou ta věc přece jen není, takovou skutečně není! Co my děláme, když se zahloubáme do tohoto, z určitého hlediska ovšem marného zápolení, to je přesto něčím nekonečně významným, něčím, co se nemůže ničím jiným nahradit. Pro poznání nesmrtelnosti povahy duše, pro poznání duchového světa i božské podstaty jistě zůstane filosofie povždy neplodnou, ale nezůstane neplodnou a pro rozvíjení určitých lidských sil, pro vyvíjení určitých lidských schopností.

Právě proto, že filosofie jako taková neprokazuje způsobilost dosáhnout jmenovaných věcí, že zůstává jaksí tupá k těmto věcem, tím více zvětšuje síly lidské duše. A i když nemůže zprostředkovat poznatky, přece jen připravuje duši – tím, že má soustředěný myšlenkový život – aby duše byla způsobilá proniknout výš do duchového světa. K čemu se dopracujeme, co ve filosofii získáváme, to nás pozvedá do duchového světa a pozvedá nás to tam ještě víc než cokoliv jiného. Právě tím, že se neztrácejí síly k nabytí reálných poznatků, jsou všechny síly vynaloženy k zvyšování lidských schopností. Musíme si však vzít právě z tohoto pozorování to, že prožívání na fyzické úrovni, protože je to prožívání v obrazech, má v sobě něco neskutečného, nereálného, a že vžíváme-li se

do filosofického světa, prožíváme vlastně duševně-duchovně něco neskutečného. Ale má to vůbec nějaký smysl, má to význam, že něco duševně-duchovního prožíváme na fyzické úrovni jako neskutečné? Můžeme v tom najít moudrost světového řádu? Takovou otázku si musíme položit. A k zodpovězení této otázky si musíme uvést před duši některé poznatky duchovní vědy.

Když meditací nebo koncentrací, zkrátka zesílením duševně-duchovního prožívání, se lidé dostanou trochu dál, pak to přechází do duševního prožívání, které je bdělým spánkem, do života v duchovém světě. A první zkušeností, kterou člověk učiní, když je ve výchozím bodě iniciace, se stává zkušenost, již si žáci obvykle příliš málo všimají: že člověk prožívá okamžiky, kdy jakoby zatřpytnutím, jako snivě, pronikne do jeho vědomí duchový svět (- ví to vlastně až potom), kdy si musí říct: teď jsi prožil něco z duchového světa.

Kdyby člověk ve spánku neztratil své vědomí, byl by po celou tu dobu v tomto duchovém světě. Je skutečně po celou tu dobu v prožívání a tkaní objektivního života myšlenek. Kdo dbá pokynů ve spise „Jak dosáhneme poznání vyšších světů“, přijde poměrně brzy na to, že při probuzení ví: Vynořuješ se, jako bys plaval pod hladinou moře, a teď by ses vynořil do vzduchu; vynořuješ se, jako bys svým duševním prožíváním tkal ve světě samých myšlenek. A zde tomu je, jako bys zachytil poslední útržky této zkušenosti při probuzení. – To může učinit velký dojem, přestože se to okamžitě ztratí a většinou je obtížné vůbec to udržet v paměti. Ale pro toho, kdo se chce dostat dál, bylo by důležité právě takové okamžiky probuzení zachytit, neboť zde vzniká vědomí: před probuzením bys ve svém astrálním těle uvnitř tkajícího objektivního světa myšlenek, a když ses vnořil do svého těla fyzického, tu vystupuješ nahoru, zde to v duši zajiskří, narazíš na svou fyzickou tělesnost, která ti zpětně

zrcadlí, cos celou noc prožíval. – Toto vědomí může vzniknout a má se mu věnovat pozornost a je důležité, aby vzniklo.

Má-li člověk toto vědomí, pak začíná vědět, proč je obtížné tyto myšlenky, prožívané ve spánku a rovněž za iniciace, skutečně dostat do fyzického světa, do fyzického myšlení; neboť se svými myšlenkami žijeme mimo své tělo úplně jinak, než v těle.

Abychom si to vysvětlili, přihlédneme jednou k okamžiku probuzení a k probuzenému životu. Když se probudíme, vnoříme se tedy se svou duchovně-duševní bytostí do své fyzické tělesnosti. Že zde žijeme v myšlenkách, to už není nic divného, neboť celou noc po čas spánku jsme žili v myšlenkovém tkaní. Co se ale děje, je toto: Zvenku se noříte dolů do fyzického těla (-chci to líčit jen ve vztahu k hlavě); pokud v tom těle dosud nejste, ale ještě jste venku, tu jste v úžasném světě žijících myšlenek, tam kde rozvíjejí svou činnost duchové nejbližší vyšší hierarchie.



Než jste se probudili, byli jste se svým duševně-duchovním prožíváním ve světě andělů, archandělů, archai a tak dále. Právě tak, jako jste ve fyzickém světě mezi zvířaty, rostlinami a minerály, jste po čas spánku ve světě vyšších hierarchií. A toto prodlévání v tom světě, tato práce vyšších hierarchií na vaší duševní bytosti, to se právě děje se silami myšlenkovými, jež zde vládou. A teď se vnoříte dolů do těla fyzického: když se noříte do fyzického těla, soustředíte myšlenky tím, že jsou poutány k oné malé části prostoru uzavíraného vaší hlavou. Tehdy musíte

úplně soustředěně stáhnout dohromady, co je rozšířeno venku. Co tím vznikne je to, že myšlenkový život, systém myšlenek vtáhne, vnoří se do systému nervů; skrze smysly se to tam zasune. Co zde nastává?

Skutečně nastane to, že myšlenkovým životem je ustavičně uchopována fyzická substance, nejprve substance těla éterického a pak i substance fyzická. A vskutku, když myšlenku vtlačíte do tělesnosti, působí v jistém smyslu umrtvením: když uchopíte myšlenku ve svém fyzickém těle, umrtvíte vlastně něco ve svém nervovém systému. „Umrtvení“ je k tomu dokonce správné slovo.

Něco teď myslíme – a po nějakém čase se na to rozpomeneme. Něco jsme mysleli: co se tehdy v nás odehrávalo? Kolik jsme měli myšlenek, tolik je tu nyní nervových mrtvol! Co zůstává, to jsou ve skutečnosti samé mrtvoly. Takže když večer usínáme, musíme ponechat své fyzické tělo samo sobě, aby ty myšlenkové mrtvoly, které jsme během dne stvořili, mohlo zase odstranit, – tedy ponechat samo sobě, aby tyto myšlenkové mrtvoly zase odstranilo.

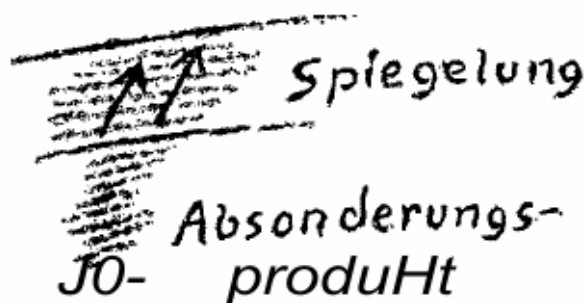
Musí tyto myšlenkové mrtvoly zde být? Ano, ty zde být musí, neboť tyto myšlenkové mrtvoly jsou vlastně otisky myšlení, a kdybychom nemohli tvořit tyto mrtvoly myšlenek, pak bychom ve dne mohli vědomě pojmout myšlenku právě tak málo, jako ji můžeme pojmout v noci. V noci jsme v myšlenkovém tkaní uvnitř duchového světa, zde nám není k dispozici žádné fyzické tělo, do něhož bychom mohli vtisknout myšlenkové mrtvoly. Myšlenka hned odchází pryč a rozplyne se v celku života myšlenek. To je ten rozdíl, že za dne můžeme myšlenku udržet ve fyzickém těle: zde myšlenkový život ztvrdne, a toto ztvrdnutí způsobuje, že můžeme mít myšlenkou život ve vědomí.

To je přesnější proces. Ale je takového druhu, že na něm můžeme ukázat, jak materialismus vlastně tápe vedle. Materialismus věří, že v tom,



co zde uvnitř probíhá jako mrtvolný proces, by měl hledat příčinu myšlení. Ale co se tu děje jako mrtvolný proces, to je ve skutečnosti proces vylučování myšlení, a nervy jsou zde k tomu, aby činnost myšlení mohla v nich tento vylučovací proces produkovat. Fyzická psychologie zkoumá to, co myšlení zanechává, co nemůže potřebovat, co vylučuje. Tím se však s bdělým vědomím zase tvoří něco, co se může nazvat odumírání myšlení ve fyzickém těle. Myšlenkové síly, které člověk vyvíjí, jsou použity k tomu, aby takřka vyráběly kopie, otisky sebe samých. Tehdy jdou ty síly do těchto otisků, zatímco v noci nejdou do takových otisků; zde žijeme ve všeobecném moři duchového bytí. Ale protože z toho nemůžeme vytvářet žádné otisky v normálním životě bez iniciace, rozplývají se myšlenky také hned v tomto všeobecném moři. Když je chceme ráno pojmout, pak jsou právě rozplynuté – nemůže je udržet ani vzpomínka.

Když tedy ten proces chápeme úplně přesně, můžeme říci: Vyvíjí se nějaký myšlenkový proces. Když vnikne do našeho těla, vyrábí v nervech zmíněné produkty odlučování, ale dříve než tyto odlučované produkty vyrobí, zrcadlí se. Když přechází do těla a do tělesnosti činnosti, nejprve se zrcadlí; vyvoláním této činnosti je zrcadlení.



Představte si, že se okem díváte na nějaký předmět – nebo slyšíte uchem nějaký hluk nebo souznění tónů. To souznění tónů vchází do ucha, ve sluchových nervech vzniká proces: právě ono odlučování mrtvol. A to, co slyšíte, je proto zpětně odražený tón vlastně vnitřní echo (ozvěna).

Tímto způsobem jsme ve svém každodenním prožívání zcela ve světě zrcadlených obrazů a naše vlastní bytí je do tohoto světa zrcadlených obrazů vetkáno. Neboť své pravé bytí bychom uchopili, kdybychom sebe cítili mimo své tělo plovoucí v duchovém bytí, kdybychom cítili: Teď tě uchopuje jeden z andělů, v něm nyní tkáš, rozléváš se v říši andělů, přecházíš do říše archandělů, do říše prasil a tak dále. Zde bychom se cítili nesení do říší vyšších bytostí. Cítili bychom: jako je pravdou poznání, že dění ve světě nesou tyto bytosti od jednoho věku k druhému, tak spolu nesou od věku k věku i nás. To ale člověk v obyčejném životě nevnímá. Vnoří se do fyzického těla a prožívání původní bytosti v pravdivém bytí za života ve fyzickém těle odumírá; zůstává jen svět zrcadlených obrazů.

Můžeme tedy hluboko posvítit do procesu poznání a bylo by si jen přát, aby vědomí povahy tohoto poznávacího procesu bylo skutečně tímto věkem uchopeno. Neboť toto poznání světa jako souhrnu zrcadlených obrazů a poznání toho, že původní bytí se nachází za tím, to je už vystupování k tomu, k čemu se má lidstvo duchovní vědou skutečně dovést. Nemůžeme tedy říct více ani méně než toto: člověk vstupuje na fyzickou úroveň, a když na tuto úroveň vstoupí, je skutečně ze světa reality přesazen do světa ireality, do světa pouhých obrazů. Že se nacházíme uvnitř světa obrazů, když na fyzické úrovni poznáváme myšlením a představováním, celou tuto tíhu poznání musíme pociťovat.

Můžeme tedy říci: Duchové bytosti, když nás vydali fyzickému plánu, vyjmuly nás ven ze světa skutečné reality a přesadily do světa ireality. A přímo to poznáváme nejprve jako skutečnost duchovní světové souvislosti, i když ještě ne světového plánu. Jako skutečnost světového plánu to poznáváme teprve, když se otážeme: „Jsme-li bytostmi reálného světa, proč jsme vsazeni jako bytosti fyzického plánu do světa ireálných obrazů? Proč?“ Předpokládejme, že by tomu tak nebylo, předpokládejme, že

bychom byli přesazeni na fyzickou úroveň tak, že bychom neměli obrazy, ale realitu. Co by to vlastně znamenalo? Znamenalo by to: zde stojíme jako vnímající oproti fyzickému světu; například slyšíme souvislost tónů, účinek této souvislosti tónů jde do našeho ucha, do našich sluchových nervů a způsobuje v našem mozku změnu. Kdybychom se oddali pouhým dějům ve sluchových nervech, neměli bychom představu: pak tedy bychom měli realitu, nikoliv pouze obrazy.

Tak to ale není: my jsme skutečně vyvrženi ze světa reality a přesazeni do světa obrazů, do světa ireality. Kdybychom byli ve světě reality, ve světě skutečnosti, pak bychom nikdy nemohli dospět k možnosti, abychom světu dali realitu sami; neboť tomu, co prožíváme jako realitu, nemůžeme realitu teprve dávat. Předmět, který zvenku беру do ruky, je něčím, co mám ve svém vnímání, není jenom obrazem, ten předmět je něčím. Tak málo, jako mohu posunout stolem, který spatřuji v zrcadle, právě tak málo mohu něco reálného začít se světem, který je mi dán jen v obrazech. Ale když jde o to, abychom my sami tvořili reality, pak je právě správné, že žijeme ve světě obrazů, neboť pak ty obrazy nemají sice realitu, ale můžeme jim realitu propůjčit. Děláme to?

Ano, my to děláme. V jedné oblasti svého života to děláme a to tehdy, když jednáme morálně. V okamžiku, kdy prochvívají naším duševním životem morální podněty, v tom okamžiku vytváříme do světa něco, co by zde bez nás nebylo. Když si svět představujeme, máme jen obrazy; když jednáme morálně, stavíme do světa pravé reality. S naší moralitou bychom nic nepořídili ve světě, který by sám o sobě před nás předstupoval jako skutečný. Neboť zde bychom s tím, co chceme morálně dělat, všude na svět narazili.

Zvířata například prožívají svět úplně jinak než člověk, ne jako svět obrazů, ale jako svět skutečných realit, proto také nemohou zvířata vyvíjet nějakou morálku. Člověk může morálku vyvíjet proto, že do světa, který

jinak je pouze světem zrcadlených obrazů, může vnášet i morální podněty. Co člověk dává proudit do světa jako morálním podnětům, to proudí do tohoto světa jako od něho vycházející skutečnost. Bohové nás vysadili ven na fyzickou pláň a naše duševní prožívání učinili světem ireality, abychom byli s to do této ireality vnést jako realitu morální podněty. Zde máte tvoření z ničeho, kdy jsou právě jen takovými obrazy, nejsou tedy ničím.

Budeme-li ještě jednou pozorovat spícího člověka, můžeme říci: Pokud je tento spící člověk mimo své tělo fyzické a tělo éterické, vyžívá se ze svého myšlenkového světa, do něhož jsou vetkány bytosti vyšších hierarchií. Ale ještě něco prostupuje prouděním tento svět. Co to je? Bytosti vyšších hierarchií nejsou jen myšlenkovými bytostmi, ale bytostmi reálnými, majícími substanci, – a to, co mají jako substanci, to neprožíváme ve svých myšlenkách, nýbrž ve vůli, v té vůli, již vládne láska. V naší vůli! A když vnášíme morální podněty do světa, který je pro nás jen světem obrazů, přinášíme dolů do našeho světa substanci vyšších bytosti. Co konáme skutečně z morálních podnětů, to není ničím jiným než tím, že přinášíme dolů do našeho světa substanci bytostí vyšších hierarchií.

Naše myšlenky – když se svou duchovně-duševní bytostí žijeme po probuzení ve fyzickém těle – ty se zrcadlí v určité části našeho těla: tvoří se nános produktů myšlenkového života v systému nervů. Ale podstata morálních podnětů – které vlastně přicházejí tedy z podstaty vyšších hierarchií – ta vchází do celého našeho těla, proniká celou naší bytostí, celou naší organizací a ne pouze systémem nervů; takže člověka si můžeme do jisté míry představit jako dvojnost; jako jeho nervový systém – a k tomu se připojuje celý ostatní fyzický člověk, do něhož proudí to, co se vyžívá v jeho podnětech morálních.

My však přicházíme ze světa duchových skutečností, když se noříme do svého těla. Když se takto dostaneme ven z myšlenkových světů, trpětí

se to ve zpětném zrcadlení zde uvnitř v nervovém systému, zpětně se třpytí myšlenkové mrtvolky. Ve svém obyčejném životě toto třpytění nevnímáme; v nás žijí myšlenky, které v nás nejsou duchovými bytostmi, nýbrž jsou jistým druhem čtení myšlenkových mrtvol. Ale že se tyto myšlenky zrcadlí jako něco živého, to má ve světovém řádu svůj velký význam. Když před námi stojí člověk a my na toho člověka pohlížíme a uvědomujeme si, že vnímá, myslí – pak to, co je v jeho nitru jako myšlenkové tkáni, vchází do jeho nervového systému, zrcadlí se ve všech vjemech, v tónech a barvách. Co se teď stane s tímto duchovým světlem, které do něho vstupuje? Pohleďte, tu přicházejí cherubíni, shromažďují toto světlo a použijí je k dalšímu pořádání světa: my všichni ve světovém řádu jsme vystaveni ze světla. A když myslíme, vnímáme a máme představy, jsme ve světovém řádu světlem cherubínů. Když žijeme zde, vidíme, jak svítí světla fyzického světa. Tak pro cherubíny jsme světly světů duchových: když myslíme, vyzařuje z nás světlo myšlenkové, a to osvětluje svět, v němž žijí cherubíni.

Když vnikneme do svého těla ze světa substancí vyšších hierarchií, těch substancí, z nichž se rodí morální podněty, jež vnikají do celé naší organizace, dějí se naše podněty vůle, naše činy. Všechno, co děláme, děje se tím, že jsou v nás činné tyto podněty vůle. Zde se neděje pouze to, co zevně se námi ve světě odehrává, nýbrž pokud je to jednání morální, shromažďují toto morální jednání serafové. Toto morální jednání je zřídlem tepla pro celý světový řád. Vlivem lidí, jednajících nemorálně, serafové mrznou, to jest, nedostává se jim tepla, jímž by mohli vyhřívat celý kosmický svět. Vlivem morálního jednání dosahují serafové sil, jimiž je kosmický světový řád tak podporován, jako fyzickým teplem světový řád fyzický.

Jak vidíte, velmi reálným se stává světový názor, který nám dává duchovní věda. Přináší nám do vědomí: Když myslíš, máš představy, pak jsi

rozsvícené světlo cherubínů. Když jednáš, když něco děláš, rozvíjíš vůli, pak jsi zdrojem tepla, zdrojem ohně serafů. Kráčíme světem s vědomím, že v něm nejsme jen jako neužiteční budiž ničemové, nýbrž stojíme ve světovém řádu k užitku celého tohoto pořádku, jako máme taky možnost být ve světě zdrojem temnoty. Neboť chceme-li být tupí a hloupí a nemyslíci, pak rozmnožujeme temnotu a následek toho je, že cherubíni nemají světlo; když jsme nemorální, pak v celém světovém řádu rozmnožujeme chlad a serafové nemají teplo.

Takové pouhé teorie nám duchovní věda nedává, jak to může dělat věda zevní, když není praktickou vědou a nevede ke správnému použití. Duchovní věda nám dává něco, čím se teprve učíme vědět, co jsme jako člověk v celém řádu světa. Co potom z této duchovní vědy následuje, to je něčím podstatným, důležitým. Je to zvýšený pocit zodpovědnosti k lidskému bytí. Cítíme, jaké máme úkoly ve vztahu ke kosmu, když jsme člověkem; cítíme, že člověkem můžeme ve správném smyslu být, a člověkem můžeme ve správném smyslu nebýt, že něco svého můžeme dát ve světovém řádu k temnotě a chladu, nebo ke světlu a teplu.

Chtěli bychom právě s tímto praktickým cílem, s tímto životně praktickým cílem vnést duchovní vědu do světa; aby uchopila srdce. Neboť můžeme být jisti, že potom bude duchovní věda skutečně s to zrodit nový stav duše, a tím vůbec zcela novou formu lidského prožívání na Zemi a dále pak ve vesmíru, protože tato duchovní věda nejen dodává vědění, nýbrž je zdrojem pravdivých, pravých životních sil.

Tak rádi bychom chtěli, aby se to opravdu hluboce pojímalo těmi, kdo dnes cítí nutkání k duchovní vědě! Neboť až příliš často se ještě tato duchovní věda bere jako něco zevního, až příliš ještě tak, že jako i jiné vědění má uspokojovat zvědavost nebo řekněme vědychtivost. Ale vážnost musí růst, s níž se duchovní věda staví do života. Co dnešní doba tolik potřebuje, je toto: ne pouhou víru v duchový svět, ale možnost stavět

se k duchovému světu tak, aby se duše skutečně k duchovému světu přiklonila. A jako dítě saje z mateřských prsů potravu, tak saje tato lidská duše z toho, co ji duchovní věda může otevřít: životní substanci pro novou formu pozemského života, pozemskosti, uvědomování se v duchovém světě.

Až poměr člověka k duchovní vědě bude pronikán tímto kouzelným dechem citu a pociťování, pak teprve se této duchovní vědě porozumí v jejím pravdivém, nejnaternějším životním jádru. Nezbytné však bude, aby se zakořenila zvláště mezi těmi, kteří se podílí na společném díle duchovně-vědeckého usilování.

Čím však jiným má být tato naše stavba než tím, na čem se podílíme – zvláště ti, kdo na ní pracují – podílíme se jako na něčem společném, na splynutí myšlení probuzeného duchovní vědou! To je tím nesmírně důležitým a významuplným. Bude-li ta stavba postavená v tomto smýšlení, pak nebude jen touto suchou stavbou se svými formami, ale bude něčím, co září ven daleko do světa; bude tím, co v láskyplném tvoření, v pravém společně činném tvoření postavili sem ti, kdo na ní působili. Co tito nechali do ní vproudit, co takřka v té stavbě zanechali – byť to byla nejnepatrnější činnost a kdyby měla tato činnost sebevolnější souvislost s touto stavbou – když je v lásce zaměřena k tomu, čím má ta stavba být, podle toho, co do ní proudí jako lidské smýšlení, jež chce vzejít v kosmickém řádu, pak bude tato stavba něčím, co není pouze mrtvé, nýbrž bude něčím živým, skutečně něčím živým.

To je tajemství našich myšlenkových mrtvol: že je můžeme během určité doby vždy znovu oživovat. A tu druhou stránku, stránku vzpomínání, tu jsem rozebíral posledně: co myšlenky v nás zplodily jako myšlenkové mrtvoly a co ve své formě zůstává zpět, jako zůstávají zpět lidské mrtvoly na Zemi, to se může pozdějšími duševními silami zase

oživit. A když se vynoří vzpomínka, potom co je jen myšlenkovou mrtvolou, to na nějakou chvíli v nás opět živě zazáří.

Pracujme na tom, aby naše stavba byla v lidském řádu něčím podobným: aby ti, kdo se přijdou na ni podívat, byli nevědomky přesazeni do sféry lásky, s níž se na té stavbě pracovalo! Neboť ta potom nebude pouhou souvislostí mrtvých forem, ale něčím co v pohledu bude oživeno, jako myšlenkové mrtvoly ve vzpomínce. A pak to bude pro celou budoucnost takové, že jak na té stavbě pracujeme, tak se tato stane něčím, co vždy znovu může být oživováno těmi, kteří k ní přistupují.

Dáme-li této myšlence působit na svou duši, získáme k naší stavbě živý vztah, takový živý vztah, který lidstvo skutečně potřebuje ve svém životě z přítomnosti do budoucna. Neboť mnohé nebude smět zůstat mrtvolou, nýbrž bude muset žít, ale žít bude moci jen tím, že povstane novodobé smýšlení, jež bude muset být výsledkem duchovní vědy a duchovního poznání.

## Čtvrtá přednáška

Dornach, 20. prosince 1914

Různými úvahami poslední doby, které zde byly stanoveny, jsem se pokusil vám zprostředkovat méně jednotlivé pojmy a představy, ale mnohem víc charakterizovat určitý způsob postavení k světu. Totiž vždy znovu a znovu se musí brát na zřetel, že tím nejdůležitějším vzhledem k výsledku, který se má duchovní vědou dostavit, nejsou pojmy a představy, ale celý stav duše, celá duševní nálada, již si bude moci člověk budoucnosti osvojit z našeho zemského vývoje duchovní vědou.



Řekl bych, že dnes ulpívá skoro na všech, kteří vstupují do duchovní vědy, ještě něco ze starých smýšlení, starých duševních nálad. A ještě v zesílené míře je tomu tak zvláště tím, že teprve před poměrně krátkou dobou – před třemi, čtyřmi až pěti stoletími – byla v moderní duši vyvolána jistá duševní nálada.

Byla vyvolána v pátrání po rozřešení přírodních jevů tato duševní nálada, a označil bych ji jako vycházející z takzvaného vědeckého pozorování přírody, na což se pohlíží v nejširších kruzích ještě jako na pozorování jediné vědecky platné. Víme přece, že být proniknut vědeckými pojmy a představami jako základnou světového názoru je dnes případ zatím jen u malé části pozemského lidstva. Ale v podstatě vzato, stará se moderní školní výchova o to, aby se mnohem méně než věda prudce rozšiřovalo toto vědecké smýšlení, a poněvadž vědecký tento druh duševní nálady se ujal teprve před tak krátkou dobou, je tedy přirozeně i duchovně-vědeckému ladění světa těžké postavit se do toho, co tu je teprve krátkou dobu a co se u většiny lidí musí v evoluci nejprve vyvinout jako přechodné stadium.

Toto vědecké ladění světového názoru vede pozvolna úplně nutně k určitému druhu materialismu. Neboť takové světonázorové ladění nemůže jinak než být jednostranné tím, co se může nazvat lidskými zážitky hlavy, a také směřuje k tomu, aby se pokud možno vše ze zmíněných světonázorových představ vyloučilo, co neodpovídá ladění lidské hlavy, co se nezískalo myšlením, experimentem nebo pozorováním pomocí vzpomínání a myšlení.

Toto světonázorové ladění uchovalo svou jednostrannost také v nazírání na člověka a se zřetelem k mnohému, co z podnětů zde vtáhlo do lidské duše, můžeme cítit, jak bude obtížné duševní náladě vůči světu obsáhlejší, z celého člověka opět vycházející, rozvíjet se pomocí duchovní vědy.

Když se dostane někomu do ruky, kdo tak velmi stojí na vědeckém světovém názoru, taková kniha jakou je „Tajná věda“, bude spatřovat v jejím obsahu druh šíleného nesmyslu, protože jeho jednostranné mozkové ladění nemůže přirozeně z této knihy vyzískat žádné zvláštní tóny.

Nyní se ukazuje právě na jednom jevu (ovšem na mnoha jevech, ale na jednom úplně nápadně) něco jako protiklad, jako radikální protiklad duchovně-vědeckého ladění k světonázorovému ladění přírodní vědy v omezeném smyslu. Tento jeden bod bych nejprve rád zdůraznil.

Když studujeme duchovně-vědecky člověka, ukazuje se nám při delším zpětném postupování do pradávných, zašlých časů – do měsíčního vývoje planetárního bytí, jak říkáme – že sledujeme-li postupně takto člověka, pak to, co právě pro pozemský vývoj člověka připadá tomuto člověku tak významné, to vlastně ve starém měsíčním vývoji ještě nebylo. V tomto starém měsíčním vývoji bylo z dnešního člověka v podstatě, říkám v podstatě – něco, co více méně souvisí právě s dnešním vývojem lidského mozku. A to, co má člověk mimo svoji hlavu a co k ní především patří, co tedy má jako svou ostatní tělesnost, je v podstatě zemským produktem, je organizací Země.

Zase říkám, v podstatě; mohlo by se totiž také říci: když sledujeme člověka nazpět až k starému vývoji měsíčnímu, vidíme ponenáhlu, čím dál jdeme zpět, jak se jeho zevní okončetiny, jimiž je dnes pozemským člověkem, cvrkávají, a co zůstává, je jeho hlava, která byla pozemským vývojem přetvořena, ale v podstatě zůstává, vrátíme-li se k měsíčnímu vývoji. Přesněji jsem to jednou rozváděl v přednáškách o „Okulní fyziologii“, o nichž doufám, že se jednou objeví; bylo to v pražském cyklu z roku 1911.

V podstatě tedy přijdeme na to, že člověk vyšel z toho, co je dnes stěsnáno, koncentrováno v organizaci jeho lebky; to ostatní se přičlenilo.

Toto nyní vezměte a srovnejte to s tím, k čemu se v tom až dodnes dostal jednostranný světový názor přírodovědecký. Jednostranným způsobem – samozřejmě je základem všech těchto věcí něco oprávněného – jednostranně vychází ten názor z toho, že říká: „Člověk se vyvíjel k své dnešní dokonalosti pozvolna z nižších stupňů zvířecích.“ Co však vidíme u nižších zvířecích stupňů? Vidíme u nich vyvinuté právě to, co se u člověka v zemském vývoji teprve připojilo k vývinu mozku a hlavy, – a právě to vidíme u zvířat zakrnělé, co obsahuje lidská hlava. U zvířat vidíme vyvinuté právě okončetiny, jež se u člověka připojily jako přívěsky; co však už člověk k tomu přinesl, to vidíme u zvířat ještě scvrknuté, zakrnělé. Ale jen to právě vidí přírodovědecký světový názor. Můžeme říct, že tento názor dává koni uzdu u ocasu. Takže co se u člověka teprve přičlenilo, to dělá tento názor východiskem, a co u člověka už bylo, nežli vůbec vlastnil takové orgány, jaké mají dnešní zvířata, to dělá zase něčím, co se mělo vyvinout ze samých těchto forem. Logicky nahlíženo neznamena to nic menšího, než tento závěr.

Pozoruje se dítě a potom otec a shledává se, že otec je větší než to dítě. Protože se podle logického závěru má za to, že to větší, když se vyvíjelo, mohlo vzniknout jen z menšího, tak se musel otec vyvinout ze svého dítěte a nikoliv naopak. Tak tomu vsutku je! Tak groteskně se bude jednou vyjímat jednostrannost přírodovědeckého způsobu myšlení před novým vědomím. Bude se vědět, že jednostranně pojímaná Darwinova teorie není logicky ničím jiným, než tvrzením, že dítě zrodilo svého otce.

Teď si můžete představit, jakých úsilí bude ještě zapotřebí, než se lidstvo přeorientuje k takovým věcem, které jsme teď naznačili. Co jen všechno k tomu patří, aby se skutečně naučilo něčemu jinému! Už to šťastně dotáhlo k založení světového názoru, který staví svět na hlavu, a nyní se zase ukazuje nutnost postavit svět opět na nohy. Jenže už po tři až čtyři staletí se tak velmi přivykalo považovat postoj na hlavě za správný.

Náleží to skutečně k našim úkolům, abychom si osvojovali nejen pouze teoretické představy toho nebo onoho, ale abychom si pro úkoly, které nám přísluší v duchovně-vědeckém hnutí, osvojovali city a pocity. Musí nám být jasné, že co pro nás musí vyplynout z duchovně-vědeckého pojmání světa, jak to se musí lišit od toho, co nás dnes venku všude obklopuje. Jinak vždy znovu a znovu upadneme v chybu, že tento radikální rozdíl nezpozorujeme a lehkovážně budeme chtít přistupovat na kompromisy, zatímco si musíme uvědomit, že nemůžeme jinak než nic neroubovat na dřívější světové názory, nýbrž z nové prvotní buňky svět nazírajícího života vyvíjet to, co nám jako správné z duchovní vědy může vždy víc a více přicházet na mysl.

Jen z tohoto vědomí se nám podaří dostat svou duši do naší úlohy, a musíme si zvyknout na to, že mnohé otázky vynořující se venku, mimo okruh duchovně-vědeckého nazírání, mohou se uchopit teprve tehdy, pak jsem to včera ukázal u jedné otázky, když se spolehne na to, co může v naší duši probudit duchovní věda.

Dovolte, abychom pozorovali ještě něco jiného, co nám může být blízké vzhledem k místu, kde jsme zbudovali naši stavbu. Už dřív jsem častěji zdůrazňoval, jak umění, věda a náboženství tři větve lidského duchovního života, které vznikly z jednoho kořene, když se vrátíme zpět – tak jsem často říkal – do doby pradávných mystérií, nenacházíme ještě konání těchto pramystérií takové, abychom mohli říct, že jsou uměním nebo náboženstvím nebo vědou, nýbrž jsou tím vším dohromady. Organicky spolu spojené v jednotu jsou věda, náboženství a umění v těchto pramystériích.

Co si dnes lidé pokoušejí zpřítomnit bezmocnými pojmy a představami, o nichž jsem včera mluvil, to spatřoval člověk v pramystériích v živém znázornění, v živém nazírání. Co může dnes jenom myslet, to vnímal. Jak se dnes díváme na umělecké dílo, tak v budoucnu přistupovat

k uměleckému dílu nebudeme. Nebudeme se zajímat o umělecké dílo tak, abychom je nejprve prohlédli a pak se domnívali, že v myšlenkách je teprve chápeme, nýbrž budeme je chápat bezprostředním spoluprožíváním v duši. Tak člověk – prožíváním toho, co spatřoval – v mystériích, do nichž byl zasvěcen, rozuměl tomu, co měl vědecky pochopit. Co takto mohl vědecky pochopit, co měl nazíráním chápat a chápáním nazírat, je současně krásné, jak to v zevních formách vystupuje, v tónech a slovech promlouvá: je to zároveň umění. Věda a umění jsou zajedno. Dnes už jen umění, které se oddělilo od toho co, nám má dávat věda, jen to nám dává ještě představu o tom, jak člověk v bezprostředním zevním sjednocení s objektem je s ním současně sjednocený vnitřně, a jenom ti, kteří chtějí vnášet do umění barbarství symbolismu, symbolizování, prohřešují se proti tomuto bezprostředně prožívanému chápání díla uměleckého. Neboť v okamžiku, kdy se začne s výkladem uměleckého díla, opouští se to, co se může nazvat jeho prožíváním. Je to vlastně skutečné barbarství, když se například s „Hamletem“ zachází tak, že jednotlivé osoby mají znamenat principy teosofického nazírání. Nerad bych se dožil toho, aby se tímto způsobem vykládaly jednotlivé formy naší stavby! Vždyť oč u toho jde, je bezprostřední chápání.

Tak bylo v pradávných mystériích vědecké prožívání světa zároveň uměleckým prožíváním světa, a současně bylo toto vědecké a umělecké prožívání světa náboženstvím světa. Neboť to, co se takto prožívalo v bezprostředně živém nazírání, v prožívaném chápání a v chápaném prožívání, to bylo tím, co se mohlo současně uctívat, k čemu mohl člověk pozvednout svou celou duši s náboženskou vroucností.

Náboženství, umění a věda byly zajedno a – chtěl bych teď použít náboženského výrazu – pro hříchem zděděnou lidskou slabost muselo nastoupit rozdělení ve vědu, umění a náboženství. Co bylo původně sjednoceno, muselo se rozštěpit tak, aby vznikl proud náboženský,

umělecký a vědecký. Co původně uchopovalo celou lidskou duši jako organismus utkaný vědeckým, náboženským a uměleckým obsahem, to se muselo rozdělit v jednotlivé duševní síly. Pro rozum, pro myšlení byla člověku podávána věda, aby ve vědě při prožívání světa myšlením, mohlo jeho chtění a cítění spát, odpočinout si.

Člověk zeslábl. Jednostranně, v myšlení, se snažil prožívat svět vědecky, a zase jednostranně se jej snažil prožívat umělecky, aby ty druhé síly mohly spát, a opět jednostranně z téhož důvodu se snažil prožívat svět nábožensky. Co člověk může zpracovat myšlenkově, nemohl by utvořit v takové dokonalosti, jak se to děje dnes, kdyby nevznikl jednostranný proud vědecký; čeho se dosáhlo umělecky, toho by nemohl dosáhnout, kdyby se neoddělilo umění; a náboženská vroucnost by nedosáhla té výše, jíž musela dosáhnout, kdyby se také ona neoddělila.

Ale s tímto rozdělením jsme se dostali do krize. Dospěli jsme ke krizi, a ta se vyslovuje zřetelně, velmi zřetelně se vyjadřuje. V čem?

Řekl bych, že právě v posledních staletích se muselo lidstvo dovídat stále víc, jak se vyjadřuje tato krize. Věda, umění a náboženství se natolik od sebe odloučily, že si už navzájem nerozumějí, nemohou už mít k sobě žádné vztahy. Pomalu pozorujeme, jak se „diplomatické vztahy“ mezi náboženstvím, vědou a uměním přerušují. Vidíme, jak jsou ještě takové vztahy, řekněme, ve vrcholné době italské renesance, kdy se ještě spřádá těsné pouto mezi náboženstvím a uměním v dílech Raffaela, Michelangela a Leonarda da Vinci. Ale čím více se blížíme novější době, tím více shledáváme, jak se ponenáhlu vytváří nedorozumění, vzájemné nepochopení mezi vědou, uměním a náboženstvím. Vidíme – a to je bohužel známé – jak mnohokrát v posledních staletích se náboženství stalo dokonce nepřítelem umění, jak se umění vyhazovalo, jak existují náboženské proudy, které hledají dosažení výše náboženského citu tím, že kostel činí co nejvíce střízlivými zbavenými umění. A dále vidíme, jak jiný

náboženský proud přišel k tomu, že obrazová díla ještě má, ale většinou taková, která už nejsou díly uměleckými, neboť co tak často ještě nacházíme v kostelech jako obrazy v posledních staletí, to v žádném případě není povoláno k probuzení estetického smyslu, ale k jeho důkladnému vyhlazení. A na druhé straně vidíme, jak se umění stále víc a více vzdalovalo své spojitosti s pojetím božsky-duchového bytí, jak vše přecházelo v naturalismus, jak stále víc se chtělo znázorňovat to, co má vzor v zevní přírodě.

Samozřejmě musí pak umění své – smím-li tak říct – „diplomatické vztahy“ k náboženství přerušit, když chce být uměním jen naturalistickým, neboť co musí uctívat náboženství, nemůže mít vzor v zevní přírodě. To je úplně samozřejmé. A jak málo může věda udržet své vztahy na pomalém přibližování tohoto přerušení vztahů také. Ovšem, blíží se to pomalu, jak je vidět!

Máme jednoho vynikajícího umělce v dřívějších staletích, který současně jako anatom a technik byl činný v různých oborech: Leonardo da Vinci.

Kdo probírá jeho vědecká díla, všude ještě cítí, jak jsou tato vědecká díla proniknuta uměleckým citem, smyslem. Ale je vidět, jak stále víc a více se v novější době tento smysl zamlžuje, jak se stává neuměleckým a jak se dnes zdánlivě věří, že velikost vědy záleží v tom být neumělecký. Stalo se přímo dogmatem, že Goethe je proto hrozným fyzikem, že umělecký smysl mu nedal stát se fyzikem řádným.

Zkrátka došlo mezi těmito třemi proudy k tomu, že si nerozumějí. To vyznačuje tu krizi. Neboť co pochází z jednoho kořene, když se rozdělí tak, že zde nejsou vzájemné vztahy, společné životní šťávy, pak nastala krize, pak musí jednostranný vývoj přivést tyto životní šťávy k vyprahnutí.

Vzhledem k nepochopení toho, co je více organismem, více spolu souvisejícím organismem v lidské přirozenosti, a co se v zevním vývoji rozděluje, jsme to přivedli v novější době vůbec ke krizovým stavům: vezíme v krizích. Taková krize se mohou označit tak, že řekneme: co muselo po nějakou dobu jít v zevním světě oddělenými cestami, u toho vyžaduje lidská přirozenost organické sjednocení. V mnoha oblastech života může člověk, neprochází-li tupě světovým vývojem, vnímat takové krizové stavy, a mnohé z toho, co nemůže zůstat v dnešním vývoji, bude pozorovat v jeho příčinách u těch krizí, a přijde k vysvětlení toho, co se má stát, když je schopen dělat si představy k jejich překonání.

Jedna krize se nám takřka naznačuje v nepochopení vědy, umění a náboženství. Jiná krize jde světem, málo pozorována, ale strašná ve své účinnosti, krize pocházející z nepochopení dvou proudů, jednoho, který kdysi dýchal světem v nekonečně hlubokých, do lidského srdce vrytých slovech:

Má říše není z tohoto světa, vy jste zdola, Já však shora jsem.

Kořen člověka je v duchovém světě. To druhé však, jez se vždy více musí rozvíjet ke krizovému stavu v postavení proti tomu, co je vyjádřeno ve slovech: „Má říše není z tohoto světa. Já jsem shora, vy však zdola jste“, je toto: „L'état c'est moi! Stát jsem já!“ Má říše, říše mého já, je zcela k tomuto světu vázána bytostí: toto je úplný protiklad věty nahoře, – správnost však je v syntéze obou vět.

Syntéza v univerzálně pojatém křesťanství je vyslovena takto: „Dejte císaři, co je císařovo, a Bohu, co je Božího.“ Ve správném křesťanství není žádného odvracení od světa; ale také v něm není přepínání se k oné jednostrannosti světového jsoucna, která se může vyžít jen v jeho materiálních zařízeních.



Když něco takového vyslovujeme, dotýkáme se nejhlubších úkolů opravdového anthroposofického vývoje – těch úkolů ze všech nejhlubších. Neboť anthroposofie, v pravdivém slova smyslu, nemusí jednostranně pocházet z ladění hlavy, nýbrž pocházet má z celé duše člověka. A teprve pak najde tato duše přechod do anthroposofického života, když bude, a nejen ve svém životě představ, zcela uchopena tím, co podává duchovní věda, když úplně, docela úplně se uchopí skutečnost, že čím se stala lidská hlava v měsíčním bytí, to je po čas bytí zemského na cestě stát se celým člověkem.

Za starého měsíčního vývoje byla tu bytost, předek přítomného člověka. Co bylo tenkrát zevním organismem, z toho se dnes stala hlava; údy se připojili. Až zde bude přecházející vývoj jupiterský, stane se tato dnešní celá organizace člověka hlavou. Čím jste dnes jako celý člověk, to bude mozkem, hlavou člověka jupiterského, tak jako celý měsíční člověk se stal hlavou člověka pozemského.

Ale v tom právě záleží úloha pravého duchovního vývoje, že se budoucnost skutečně předjímá, a proto si musíme uvědomit, že kolem nás je kultura hlavy, a že nám přináleží tvořit kulturu lidství. Naše hlava by nemohla myslet, nemohla by zrcadlit představy ani pojmy, kdyby se chovala tak, jako náš celý ostatní organismus: nikdy by nemohla skutečně plnit svou úlohu. Naše hlava zrcadlí svět, který se stává naším světem vjemů jen proto, že umí ve svém vnímání zapomenout sebe, správně zapomenout.

Ve svém cítění je člověk – bohudík – vždy bezhlavý! Když se pokusíte proniknout cítěním a optat se: co cítím ve svém organismu nejméně? – pak je to skutečně hlava, která sebe v normálním životě nejvíce zapomíná. A když hlava bolí, pak je jí nejmilejší, když vůbec nic nevnímá, udržuje-li se v temnotě a bez vnímání; tehdy uplatňuje svůj

egoismus, ale jinak se zhasíná, a protože zhasíná sebe, můžeme vnímat celý svět kolem nás. Hlava je organizovaná k tomu, aby sebe zhasínala.

Kdybyste jen nepatrně přestali zapomínat zevní periferii hlavy, nýbrž byste ji brali na zřetel, pak byste už nemohli vnímat okolí. Představte si, že místo abyste mohli vnímat zevní svět, viděli byste lebeční dutinu, ale se zevním světem by nebylo nic. Ve stejné míře a v okamžiku, kdy se člověku podaří úplně vyřadit také svůj organismus – čeho se dosahuje, jako známo, meditací a koncentrací – v té míře a okamžiku se tento organismus stane skutečným zrcadlem světa: jenže pak nevidíte organismus, ale kosmos. Jako ani hlava nevidí samu sebe, ale to, co je kolem ní, tak celý člověk jako vnímací orgán vidí kosmos. To je ideál, který musíme mít před sebou: zapomenout organismus, jak se nám jeví na fyzické úrovni, a za to jej moci použít jako zrcadlící aparát pro tajemství kosmu.

Tak pozvolna rozšiřujeme své pojmání světa hlavou k pojmání světa celým člověkem, a musíme se učit, abychom něco z toho pociťovali – abychom pocítili, jak anthroposofie nás skutečně musí uchopit jako celého člověka, překonávajíc toto smýšlení hlavy. V protikladu k smýšlení anthroposofickému je nazýván „smýšlením hlavy“, neboť vychází z moderní vědy, a tak uchopuje jenom hlavu.

Když reálně přijmete něco z toho, co jsem včera řekl, když jsem líčil, jak si člověk může uvědomit, že je světlem pro cherubíny, že je tepelným zařízením pro serafy, jak v myšlení a chtění se má postavit do světa, aby pro svět něco znamenal tím, že je v živém vztahu ke tkaní žití duchových hierarchií, – když to učiníte smýšlením, pak vycítíte něco z toho, jak správně se může stát mozkiem celý člověk, jak se jako celý člověk může dostat do komunikace se svým okolím podobně, jako jinak jenom hlava. Pak pocítíte, co se vlastně míní tímto: pojímat svět jako celý člověk.

Ale když zase pojmáme svět jako celý člověk, pak nemůžeme myslet, cítit a chtít jednostranně, nýbrž vžíváme se do celého zemského bytí. Do celého prožívání světa se vžíváme, a nastává pak samo sebou, že jsme vnitřně odkázáni na to, abychom měli věci nejen v myšlenkách, ale i ve formách, nejen v beztvarych myšlenkách, nýbrž v krásných výrazných formách. Vzniká popud, nutnost, abychom to, co víme rozumově, vyjádřili umělecky.

A zase: když se člověk takto vnoří do celého ducha světového žití, pak se jeho život v podstatě vzato stává modlitbou, a potom už mu není bezpodmínečně nutné pěkně oddělovat své minutky, v nichž se modlí. Vždyť jestliže ví: když myslím, jsem světlem cherubínů, když jedním, když svou vůlí jedním, jsem tepelným zařízením pro serafy, pak ví, že žije v celé vnitřní spojitosti světa. Myšlení samo se mu stane smýšlením náboženským a jednání se mu stane morální modlitbou.

Vidíme, jak tyto tři oblasti, které musely jít ve světě po nějakou dobu odděleně, se opět z celého člověka hledají. Na počátku zemského vývoje si člověk toho s sebou přinesl tolik z vývoje mimozemského, že měl ještě živé jednotné cítění, živé usilování po jednotnosti, jak se to vyjadřovalo ve staré sjednocenosti umění, náboženství a vědy. Mohlo by se říct, že tenkrát v člověku usiloval ještě jeho anděl, jeho angelos. Ale člověk by se nikdy nestal svobodným, kdyby to tak šlo dál. Člověk musel být od tohoto starého dědictví emancipován. Ale co v sestupujícím vývoji ztratil, to musel zase najít ve vývoji vzestupném.

Častěji se mluvilo pěkným výrazem o umění stavitelském. Bylo nazýváno zamrzlou hudbou. Zastavme se u tohoto jednoho umění. Stavitelské umění můžeme v jeho dosavadním vývoji skutečně nazvat jistým druhem zamrzlé hudby. Formy tohoto umění jsou jako ztuhlé melodie, jako ztvrdlé harmonie a tak dále. Ale my máme za úkol, protože bezprostředně stojíme v naznačené krizi, abychom tu ztuhlost přivedli

zase v hudbu. A konečně, díváte-li se na naši stavbu, vyzorujete na ní úsilí přivést ty staré ztuhlé stavební útvary do pohybu, přeformovat je v život, učinit je zase hudebními. Základem toho je, že máme jen jedinou osu souměrnosti, žádnou stavbu kruhovou, nýbrž jednu osu souměrnosti, podél níž se motivy pohybují vpřed. Takže čím je duchovně-vědecký světový názor, to vidíme také jako umění být v těsné souvislosti se všemi úkoly, se všemi nutnými podněty naší doby, které v krizích této doby poznáváme. To pochopit, prohlédnout je naší úlohou nesmírně nutné. Všechny jednotlivosti této úlohy musíme z tohoto hlediska vidět pohromadě.

Používat jako určitý druh mozku celý svůj organismus, to se dnes člověk odnaučuje brzy. Vlohu k tomu má, ale sotva se z lezoucího dítěte vyvinul ke vzpřímeně chodícímu člověku v prvních letech života, odnaučí se mít vztah k svému celému organismu takový, jaký má po celý život k svému mozku; neboť toto vzpřímení, toto přivedení se do vertikály je vskutku prací ducha na celém člověku. Je to poslední zbytek toho, co s sebou přinášíme z duchového života před zrozením; ale v pozemském životě se to rychle odnaučíme. A pak celý ten organismus, který jí a pije a zažívá, vláčíme životem jako břemeno, vláčíme jej životem a nepřivádíme jej už k úctyhodnému vztahu k duchovému světu, ale od světa daleko.

Dítě má ještě velkou moudrost řídit se podle toho, že úkol člověka spočívá ve světu vzdálených výšinách a se svým organismem má hledat směr těchto vzdálených výšin. Když to přejde, stane se člověk – nechci hned být tak nezdvořilý jako středověcí mystikové, kteří říkali, že organismus se stává odporným pytlek pro červy – ale chci říct, že se stává pytlek zažívání a dýchání, a je vyloučen ze vztahu k zevnímu světu.

Ani ten vztah k zevnímu světu už není udržen, o němž jsem mluvil včera. Když si například podepřeme hlavu rukou, sotva toho dbáme. A když si někdo ve svém nevědomí uchoval zvyk spoluprožívat organismus

a nemyslet jen mozkem, ale také položit ruku nebo ukazovák na čelo nebo na nos, aby naznačil, že teď skutečně rozlišuje a usuzuje, nevšímáme si, že je to instinktivní úsilí brát v úvahu celý organismus jako mozek. Nemusí se to dít tímto zevním způsobem. Samozřejmě nemyslí duchovní věda na to, aby snad učinila člověka nějakým nervákem, který myslí celým tělem. Ale vědomí, že celým životem se člověk nachází v kosmu a ví, že kosmos se může zrcadlit jeho celým tělem, jako nyní se zrcadlí kosmos jen mozkem, to by se mělo stát něčím stále všeobecnějším.

Když se takto vědomí rozšiřuje, když člověk skutečně z toho vybědne, aby svůj organismus jen takřka s sebou vláčel životem, když se jej naučí používat, ovládat, pak se tím připravuje něco, co se musí připravovat právě v dnešní době. Lidským, totálně lidským světovým názorem se to musí stát proti pouhému názoru mozku, oč má usilovat anthroposofie.

Když se o to pokusíme, a pokusíme se pozvednout k smýšlení, co jinak přece zůstává jen představou, pak dosáhneme toho, co bude směřovat spolu s naší duchovní vědou. Neboť když jako lidé jsme se stále víc a více vžívali do zcela lidského pojetí světa, budeme ponenáhu nacházet, vzestupným vývojem, skutečnou tvářnost Kristovu.

Že se tato Kristova tvářnost nemůže najít, na tom nese vinu jen nazírání mozku. Je to jen vinou mozku, který tvoří názor. V okamžiku, kdy je tento názor překonán, kdy se stane duchovní věda natolik silnou, že člověka charakterizovaným způsobem přeorganizuje v jeho vědomí, pak skutečně nastoupí to, co se už častěji říkalo o nazírání Krista. Pak ale bude moci náš lidský svět dosáhnout toho, čeho přece může dosáhnout jen z nitra a co jej přenese přes mnohé, co se teď nejen vnitřně, ale i zevně projevilo u lidí a národů, a mezi vzdělaným pozemským lidstvem vedlo právě ke krizi.

Kéž by lidé pozvolna nahlédli, alespoň malá část lidí nahlédla, že pomoci je skutečně zapotřebí! Pak se také uzná, že pomoc, kterou lidstvo potřebuje, mohou poskytnout jen duše, že vše ostatní nemohou být ani náhražky, protože v těch krizích naší doby náhražky už pomoci nemohou, ale jen to, co je pravé a pravdivé. A pravost a pravdivost musí lidstvo prožívat v duchu.

## Vánoční svátky

### První přednáška

Dornach, 26. prosince 1914

Ostrými rysy se vtiskne mnoha duším vzpomínka právě na tento vánoční svátek, neboť si lze asi stěží pomyslit ostřejší kontrast mysli než ten, který vznikne, když povzneseme své duše k hlasu, který zazněl pastýřům, líče jim věčné rčení pro veškeré lidské povznesení pokřesťanské doby:

*Sláva na výsostech Bohu*

*a na Zemi pokoj lidem dobré vůle.*

Pozvedneme-li své duše k „pokoj lidem na Zemi“ a vezmeme-li v úvahu dnešní skutečnost, to najdeme rozprostřeno nad horizontem velké části vzdělaného světa.

Právě pro tento kontrast bude teď prožitý vánoční svátek dlouho ve vzpomínce setrvávajícím znamením pro lidská srdce Země. Zajisté přece nemůžeme, když hájíme to, co máme neustále hájit na poli svého duchovně-vědeckého myšlení – vnitřní upřímnost srdce a vnitřní duševní opravdovost, přece opravdu nemůžeme prožívat tento vánoční svátek s

týmiž pocity, jak jsme prožívali jiné vánoční svátky. Musí nás to totiž podnítit k hlubokému zamyšlení, musí nás to podnítit obzvláště k tomu, co vyplývá z našeho zahloubání jako idea pro lidskou budoucnost, k tomu, co může lidská srdce zavést zpět do dob, které našim nejsou podobné.

V průběhu let jsme si toho zapsali hodně do své duše, co nás může odkázat na způsob duševního rozpoložení, které takové doby přivedilo. Copak je to, o čem musíme cítit, že to ještě i současnosti tolik chybí. Když si před duševní zrak přivoláme to, co tvořilo často srdce našich úvah, pak uvidíme: v hlubinách lidské duše chybí přece ještě poznání pravdy o tom, co vešlo do světa v den, na nějž každý rok v této zimní posvátné noci vzpomínáme.

Celá významnost, celá hloubka, co se odehrála v době, kterou nám připomíná tato zimní posvátná noc, není opravdu zbytečně hluboce významně vyjádřená v průpovědi, kterou také pozemské lidstvo, dalo by se říci, považovalo za nejnaléhavější, právě v průpovědi:

*Sláva na výsostech Bohu*

*a na Zemi pokoj lidem dobré vůle.*

To nejjednodušší je často pro lidská srdce to nejtížší srozumitelné, a i když nám tato průpověď zazní tak jednoduše, uděláme přece jen dobře, když si neustále budeme ujasňovat, že všechny příští doby pozemského bytí budou schopny tuto průpověď právě stále hlouběji a hlouběji chápat, vžívat se stále více a více do jejich významných slov.

Ne nadarmo se stalo nejoblíbenějším z tajuplného příběhu objevení se Krista na Zemi, objevení se Ježíška, vstupujícího ve vánoční posvátné noci do života Země. Vždyť přece tím máme možnost si před duši postavit něco, co je přijímáno láskyplně i srdcem ještě nejmenšího dítěte, pokud toto dítě může přijímat vnější smyslové dojmy, i když možná

ještě ne slovy – a co je přece současně něco, co se tak hluboce ponoří do těch duševních základů, kde láska se v člověku vlní nejněžněji a zároveň nejsilněji zahřívajíc.

Opravdu není pozemské lidstvo ještě mnohem dále než u dětského pojetí tajemství Ježíše Krista a bude musit uplynout ještě období za období, než lidská duše opět nabude onu sílu, kterou bude schopná do sebe přijmout celou velikost začínajícího mystéria na Golgotě. Tak se tentokrát nepustíme do vánoční úvahy jako v jiných letech, ale uvedeme před Vaše duše něco, co nás může odkázat na to, jak nám ještě chybí mnoho z oné hloubky, která je nutná, aby se mystérium na Golgotě v našich duších opravdu osvítilo.

Právě v průběhu minulého roku jsme častěji hovořili o tom, jak vlastně máme slavit na své duchovně-vědecké půdě příchod nejen jednoho, ale dvou Ježíšků. A může být řečeno, že tím, že se nám toto tajemství o dvou Ježíšcích duchovně-vědeckým pozorováním zjevilo, udělal se slabý začátek k novému pochopení mystéria na Golgotě. Jen pomalu a pozvolna mohlo toto mystérium na Golgotě zachvátit lidské mysli. Jak do těchto lidských myslí vstoupilo, můžeme si představit, vrhneme-li například pohled na to, že do jisté míry to, co si dnešní křesťanské lidstvo v názoru na Ježíška vydobylo, se muselo probíjet, jdouce od východu na západ jinými pojetími o božském zprostředkovali mezi nejvyššími duchovními bytostmi a lidskou duší.

Už častěji jsme zaměřili pohled na to, že paralelně s proudem křesťanského života z východu na západ šel jiný proud zjevení, více na severu, severně od Černého moře, podél Dunaje vzhůru až k Rýnu, až do západní Evropy. Ona služba, kterou známe jako službu Mithrovu, ta zmizela v prvních stoletích křesťanské doby. Ale v prvních stoletích křesťanského letopočtu zachvátila v Evropě stejně tolik srdcí jako křesťanství samo, vtisklo se hluboce a rozšířilo se v krajinách střední a



východní Evropy. Mithra se zjevil těm, kdo ho vyznávali, stejně vznešený a velký jako božský prostředník, který vstoupil z duchovních výšin do zemského bytí, jako se Kristus objevil křesťanům. Stejně tak slyšíme, že se vstup Mithrův do zemského bytí slavil v zimní posvátné noci nejkratšího dne; stejně tak slyšíme, že se narodil skrytě v jeskyni, že o jeho zjevení slyšeli nejprve pastýři. Byla mu zasvěcena neděle, stejně jako jiné křesťanské svátky.

A když se zeptáme, co je charakteristické na sestupu této Mithrovy postavy, tak musíme říci: Tak, jak byl Kristus představen v Ježíši, tak Mithra představou být nemohl. Vědělo se, že když se zobrazil vnějšně, udělala se jeho obrazová představa, že to byla jen vnější symbolická představa. Pravého Mithru mohli totiž zřít jen ti, kdo měli jasnozřivé zření. Byl sice představován jako prostředník mezi duchy vyšších hierarchií a lidskou duší, nebyl však představován tak, že se vtělil do člověka. Představován byl, jak sestupuje k zemi, avšak ve své pravé podstatnosti – nikoli v obraze, kde ho mohli všichni vidět, ale ve své pravé podstatnosti – jen viditelný pro zasvěcence, pro ty, kdož měli jasnozřivé zření. V Mithrově službě neexistovala ještě představa, že ta božsky duchovní bytost, kterou si lze představit jako prostředníka mezi duchy vyšších hierarchií a lidskou duší, se sama vtělí do pozemského těla. Mithrova služba spočívala v tom, že u velkého počtu lidí bylo ještě staré primitivní jasnozření.

Zkoumáme-li cestu, kterou procházela Mithrova služba z východu na západ, shledáváme, jak mezi lidmi, kteří se stali Mithrovými služebníky, byl velký počet takových, kteří mohli sami zřít v oněch mezistavech mezi spaním a bděním, kdy duše nežije ve snech, ale v duchovní skutečnosti, skutečný Mithrův sestup z věků do věků, od etapy k etapě z duchovních světů až na zem. A ostatní byli těmito proroky strženi. Mnoho lidí mohlo podat svědectví o tom, že lidem je dán takový prostředník, ale prostředník k duchovním světům.

Co bylo jako Mithrův kult, bylo právě vnější, více méně obrazné popsání toho, co proroci zřeli. Co to je vlastně to, s čím se setkáváme v této Mithrově službě? Nesmíme věřit – to vychází z celého našeho světového názoru, že se o Kristu ví něco teprve od mystéria na Golgotě. Zasvěcení mystérií a jejich žáci už ho dobře znali i v předkřesťanských dobách jako toho ducha, který přijde pro lidstvo. Zasvěcenci na něj poukazovali jako na vysokého ducha slunce, kterého zřeli sestupovat z duchovních výší, který se blížil Zemi, aby se v Zemi ubytoval. Označovali jej jako příštího, jako přicházejícího. Věděli o něm v duchu a zřeli ho sestupovat.

Pak nastalo mystérium na Golgotě. Víme, co to znamená. Víme, že tímto mystériem vstoupil do lidského těla duch, kterým dostala Země svůj smysl. Víme, jak je od té doby spojen tento duch se Zemí, a víme také, jak se má lidstvo vyvíjet, aby ve vůbec ne daleké budoucnosti také opět v duchu zřelo Krista, který spojil mystériem na Golgotě svůj vlastní život s životem pozemského lidstva. Neříkáme nic nevhodného, když řekneme: To, co staří zasvěcenci zřeli na různých místech nebo obětištích v duchovnu, to lze od té doby poznat, jak to proniká, vlní se, pulsuje, protkává pozemský život.

Bylo to však tak, že se stále více a více muselo ztrácet pro jasnozření poznání, s tímto jasnozřivým poznáním samotným, vzhlížení do duchovních sfér, aby se zřel Kristus, když sestoupil na Zem k těm, kteří zde na Zemi měli poznat, že Země skrývá nejen pozemskou lásku, ale pulzuje v ní božská láska, která se bude stále více projevovat jako nejvyšší poklad zemských lidí.

Tak měli lidé opravdu pociťovat, že přijali ve svém pozemském domově největší dar kosmické lásky, Krista, od Boha, který se nazývá Bůh otec; tak opravdu ho měli poznat jako bytost, která má být napříště spojena s činy, s celým smyslem zemského vývoje; tak opravdu ho měli

poznat ve svém životě, od prvního dechu jako dítě až k největšímu činu mystériem na Golgotě, který může být zjeven lidským srdcím.

Ještě nám nebylo možné v průběhu poslední doby vyplnit pátým evangeliem onu mezeru, která zůstala v ostatních evangeliích. Ano, naší době je určeno poznat ještě přesněji, možno říci, každý krok tohoto božského života na Zemi. A protože lidé tedy měli být jaksi seznámeni s Kristem jako jedním ze svých bratrů, jako jedním takovým, který vešel z dalekých duchovních říší do úzkého pozemského údolí z lásky k lidem, protože Ho lidé měli tak poznat nejdůvěrnějším, nejnaternějším poznáním, proto se musely shromažďovat nějakou chvíli síly poznání a lásky lidské mysli, aby se podívali, řekl bych, čistě božskou stručností na to, co se odehrávalo mezi lidmi jako začátek nové křesťanské doby. K tomu však musela být jaksi zcela soustředěna a přivedena síla člověka na život Ježíše Krista a musela být na nějakou dobu odvedena od vzhlížení k duchovním sférám na to, co vstoupilo do betlémského dítěte, co sestoupilo z kosmických výší.

Dnes však žijeme v době, kdy se pohled musí opět rozšířit, mají-li Zemi opravdu ovládnout pokrok lidí a spása lidí. Rozšířit se musí to, co byl Kristus v těle Ježíše Nazaretského, k tomu, co je sestupující z božsky duchovních výší k životu Země.

Dalo by se říci: Mithrova služba byla něco jako poslední silná vzpomínka na Krista ještě nesestoupivšího na Zem, ale Krista sestupujícího. Pak však bylo lidstvu určeno, Krista přijímat stále niterněji do mysli, takže přijetí bylo možné až do nejmenšího dítěte, ale takovým způsobem, že vedle toho, s tímto společně probíhalo odplývání starého způsobu vzhlížení jasnozřivým pohledem k výším, z nichž Kristus sestoupil, jejichž představu poznáme, že Kristus je kosmická bytost, z jejíhož pohledu také jen víme, jakou cenu má pro úzké pozemské údolí. Pomalu a pozvolna odplývalo toto jasnozřivé vzhlížení do kosmických dálek, v nichž se může Kristus jevit

lidem jako kosmická bytost. Silný dozvuk starého vědění o nadpozemském Kristu byla Mithrova služba.

Pak vidíme, jak jaksi pozvolna odplývá, ubývá jasnozřivé poznání, jak dokonce pro ty, když mají ještě jasnozřivé poznání ve starém stylu, nastává odplývání jasnozřivých schopností, a jak s tímto odplýváním přestává také možnost, poznat Krista v jeho pravé podstatě. Poznává se ve své pravé podstatě, když ho poznáme nejen v jeho pozemském lidském působení, ale v jeho celé nebeské slávě.

Stále více však mizela možnost vidět Krista vedle pozemského bytí v jeho nebeské slávě. Vidíme, jak to, co ještě žilo v Mithrově službě, se jeví už oslabeno – přes vznešenou velikost, kterou příslušná nauka v sobě skrývá – v tom, jehož jméno jsme i častěji uvedli; v zakladateli manicheismu. Mani nás odkazuje na Ježíše, ale není to takový odkaz, jako u jednoduché, primitivní, věřící mysli, protože v tomto duchu, který založil manichejství, bylo ještě staré jasnozření. Ještě však to není to, čím se to může stát pro přítomnost, s ohledem na pojetí mystéria na Golgotě. Ježíš Kristus je pro Maniho bytostí, která nepřijala opravdu pozemskou lidskou tělesnost, ale žila jen v pomyslném těle, v éterickém těle na Zemi. Vidíme v manichejství zápolení o pochopení mystéria na Golgotě. Proč dochází k tomuto zápolení? Protože zakladateli manichejství bylo ještě možné hledět do duchovních výší, vidět, jak sestupuje duchovní bytost, bytost Krista. Ale ještě tu nebyla možnost poznat, jak tato duchovní bytost proniká do pozemského světa, jak se opravdu zabydluje v lidském těle. Nejprve byl nutný zápas duše, než se umožnilo toto plné porozumění.

Vidíme také opět se šířit nauku manichejských z východu na západ, nauku, která na jedné straně ještě vzhlíží k božskému duchu, který sestupuje, pohlíží na všechno to, co ještě měl starý světový názor: nestarat se jen o fyzické bytosti, které se ukazují lidským smyslovým očím, ale o bytosti, které jako hvězdné bytosti táhnou vesmírem. Na druhé straně

proniklo propojení lidského osudu, lidského života duši manichejce s tímto kosmickým životem. Byla v něm hluboko zakořeněna otázka: „Jak je slučitelné zlo, které vládne v lidském životě s působením dobrého Boha?“ Manichejství nahlédlo hluboko, hluboko do záhady zla. Ale tato záhada zla nám přece může předstoupit před oči jen ve své hloubi, když jsme s to je brát v souvislosti s mystériem na Golgotě, když mystériem na Golgotě pronikneme záhadu zla, jak o to usiloval i manicheismus. Proto zápolení zbytků starého jasnozřivého poznání s problémem zla, se záhadou zla v manichejství.

A opravdu, právě ti, kdož byli povoláni nejhluběji a nejniterněji oddat své duše pochopení mystéria na Golgotě, zápasili s tím, co ještě prosvítalo ze zbytků starého jasnozřivého poznání do novějších dob. Stačí si jen pomyslet na velkého učitele Západu, na svatého Augustina. Než se probojoval k poznání Pavlova křesťanství, byl oddán nauce manichejských. Větší dojem na něj ještě udělalo, když se mohl dozvědět, že božská bytost prostředníka sestupovala z božských duchovních sfér z věků na věky. Toto duchovní zření zastihuje ještě i Augustinovi v prvních dobách jeho zápolení poznání, jak se Kristus na Zemi zabydlel v tělesném těle a jak se řeší mystériem na Golgotě záhada zla. Dojímavé je zřít, jak Augustin rozmlouvá s Faustem, slavným biskupem manichejských a vlastně jen tím, že tento biskup na něj nemůže udělat nezbytný dojem, se od manichejství odvrátí a přiklání se pak k Pavlovu křesťanství.

Pak stále více vidíme odplývat to, co můžeme nazvat poznání nadsmyslového Krista, jaký byl před mystériem na Golgotě a v podstatě teprve s příchodem nové doby, pátého poatlantického období, mizí úplně to, co byly zbytky starého jasnozřivého poznání. Toto staré jasnozřivé poznání znalo ještě nebeského Krista vedle Krista pozemského. Cítit se přirozeně mohl tento nebeský Kristus ještě i v počátečním křesťanství, ale vidět, poznáním vidět, jak sestupuje, to bylo možné jen starému,

jasnozřivému poznání. Nás se musí hluboce dotknout, když se dovíme, jak v prvních dobách šíření křesťanství si chtěli Krista živě představit, kdož nabyli své poznání ještě ze starého jasnozření: jak nepohlíželi pouze k Betlému, aby poznali Krista, ale zřeli do nebeských sfér, aby viděli, jak odtud sestupuje, aby lidem přinesl spásu.

Víme, že na západě byla gnose vedle Mithrovy služby, vedle manichejství. I ta chtěla spojit, alespoň pokud byla křesťanskou gnosí, sestup Krista z božských sfér z věků do věků s poznáním pozemského průběhu života Ježíše Krista. A pak je dojemné vidět, jak se chce lidská mysl stále více koncentrovat na poznání pouze zemského života Ježíše Krista. Dojemné je vidět, jak tato prostá, lidská mysl, která nemá staré jasnozření, aby si vylíčila Ježíšův život, se skoro bojí velkolepé představy, kterou musel člověk mít pro z nebes sestupujícího Krista. První křesťané jsou zcela ohlušeni představami, které měla ještě gnose. Těchto představ se báli.

Až do naší doby mají určitou bázeň ti, když jsou dotčeni v hluboké myslí mystériem na Golgotě, ale nemohou se vzchopit k onomu poznání ducha, že mysl se může octnout k onomu poznání ducha, že mysl se může octnout ve zmatku, když se povznese do dob, kdy se může vidět, co je usazeno jako duchovní poznání v naukách gnostiků. Nás se však velmi mnoho dotýká to, co mohli gnostikové ještě říkat o nebeském Kristu vedle pozemského Krista. Rád bych řekl, že náš duševní pohled nebude na žádný pád tupější pro pozemský život Ježíše Krista, když bude teď novým jasnozřením povznesen do duchovních výšin, kde lze nebeského Krista najít a odkud sestoupil. Pak se nás to dotýká tak hluboce, když gnose vypráví. Ježíš řekl:

*Pohled', ó Otče,*

*Jak tato bytost na Zemi,*

*Veškerého zla cíl a oběť,  
Bloudí daleko od Tvého dechu.  
Hled', jak prchá před trpkým chaosem,  
Bezradná, jak má proniknout.  
Proto mě pošli, ó Otče!  
Sestoupím nesa pečetě,  
Proniknu počet věků,  
Poukáži na každou svatou zvěst,  
Ukáži pak obraz bohů.  
A tak vám daruji Svaté cesty  
Hluboce skrytou zvěst:  
„Gnose“ se teď pro vás věnuje.*

Cítíme, že nás musí nová duchovní věda opět zavést tam, abychom mohli obetkat událost Kristovu ve své představě do duchovní aury, která se musela na nějakou dobu ztratit z důvodů, o nichž jsme se už často zmínili a na něž jsme i dnes museli opět poukázat. Musíme to dělat pomalu a pozvolna. Musíme jaksí to, co nám může duchovní věda zjevit, se snažit brát tak, aby to lidská mysl, která je ještě dnes daleko vzdálená od duchovní vědy, mohla pochopit.

Proto se zkusilo v podstatě celou anthroposofickou moudrost o Kristově události, zvláště o vánocích a jejich spojení s lidskou myslí zachytit do jednoduchých slov, která vám i zde byla předvedena:

*V duševním zraku se zrcadlí*

*A Světlo naděje světů*

*Duchu oddaná moudrost*

*Mluví v srdci lidí:*

*Otcova věčná Láska*

*Posílá Zemi Syna,*

*Který milostiplně lidské stezce*

*Daruje nebeskou jasnost.*

Snad pro pozemský vývoj nastanou doby, v nichž se může o tajemství na Golgotě mluvit více, mnohem více zřetelnějšími slovy, jednoduchými slovy pro celý svět; v nichž pro celé lidstvo může být vysloveno to, co má co říci duchovní věda lidstvu i o mystériu na Golgotě.

Vždyť vidíme, jak právě až do konce čtvrtého období mizí staré jasnozřivé poznání tak, že poslední zbytky, které jsou ještě dány lidským duším, propadají pohrdání. Vidíme to otřesně ztělesněně v té postavě, která se vyskytne v Evropě – rozšířená mnohem více než si myslíme – právě při odplývání čtvrtého poatlantického časového období, v postavě lidového dobrodruha – dobrodruhem se totiž stal – který ještě může nést dobové poslední zbytky jasnozřivého poznání o tom, kterého prstonárodní kniha nazývá: „Magister Georgius Savelliens, Faust junior, fous necromantieorutn, astrologus, magus secundus, chiromanticus, aeromanticus, pyromanticus, in hydra arte secundus.“ Tak zní úplný titul onoho Fausta, který pak je tu v 16. století jako představitel úplně doznívajícího starého jasnozření, onoho Fausta, který ještě měl pohled do duchovních světů, i když tento pohled byl už chaotický.

Pak s novou dobou vyplyne, že lidské duši už není dáno zřít duchovně, když se jako ve starých dobách pasivně přesadí do jiných stavů,



ale v níž může zřít pasívně jen smyslové a to, co může rozum zkoumat ze smyslového. Celá tragika posledního duchovního zření byla vyjádřena v jednoduchých sděleních o Faustu juniorovi. V podstatě se už ve svých titulech nazývá tak, že můžeme poznat, že je jaksi poslední odnož těch, kdož ještě mohli pohlížet do sfér, z nichž sestoupil Kristus. Nazýval se Faustus junior se zřetelnou narážkou na starého Fausta, manichejského biskupa Fausta, učitele Augustinova, který měl ještě to, po čem toužil Augustin; spisy Augustinovy totiž nebyly nikdy v Evropě tak rozšířeny jako v době, kdy vznikly pověsti o Faustu juniorovi. A nazýval se magus secundus, narážející na maga prima, který pro ty, kdož nahlízejí do těchto poměrů, je tu také ještě jako někdo, kdo jasnozřivým pohledem vzhlížel, vyčníval do nebeských sfér, z něhož však měli strach ti, kteří chtěli jen uznat, jen se chtěli soustředit na pozemský život Ježíše Krista. Faust odkazuje na starého Simona Maga, maga prima, tím, že se označuje Magus secundus. Ale odkazuje nás ještě na někoho jiného, o němž také víme ze svých duchovně-vědeckých úvah, jak jeho pohled byl zaměřen vzhůru do duchovního světa, aby zíral do duchovních sfér. „In hydra arte secundus“ se ještě nazývá, poukazuje na Pythagora, který v tehdejší době byl na tomto poli umění nazýván Primus.

Vidíme poslední doznívající večerní červánky toho, co bylo staré jasnozření, a vidíme, jak se lidem toto staré jasnozření stává nepochopitelným. Ano, opravdu se splnilo to, co je nám tak dojemně líčeno v pověsti o Faustovi: jak Augustin touží po Faustovi seniorovi a jak se potom seznámí s naukou Fausta seniora, jak je nám řečeno starým mužem a lékařem. Rovněž, přeneseno na moderní poměry, se setkáváme s Faustem juniorem v lidské pověsti. Starý muž se tu objevuje, který ho varuje, ale Faust junior svou smlouvu už uzavřel; své dětství předá doktoru Wagnerovi.

A opravdu přehlédneme-li doby a to, co se k nám od začátku pátého poatlantského období dostalo jako představa o duchovním světě, tak musíme říci: „Je to dědictví, předané doktoru Wagnerovi.“ Záleží totiž na tom, jak takové dědictví můžeme zpracovat. U Fausta je to ještě vhlížení do duchovních světů; u Wagnera je to to, co se přebírá v pergamenech, rozhlíží se po starých dobách a co však v podstatě je naprosto správně charakterizováno slovy: že člověk hledá dychtivě poklady a je rád, když najde žížaly.

To je materialistický světový názor naší doby, a není div, že v tomto materialistickém světovém názoru se ztratila veškerá představa o nebeském Kristu, ano, že tu je dnes stále ještě strach z rozšíření obrazu, na nějž se do dneška měly soustředit pozemské síly. Víme však také: pozemské lidstvo by muselo opravdu ztratit veškeré porozumění pro tento obraz, není-li schopno tkát novým duchovním názorem novou auru kolem tak úchvatného obrazu o Ježíškovi a jeho vývoji po třicet let. Duchovní věda bude povolána – duše, které se duchovní vědou vážně zabývají, to pocítí, že jsou k tomu povolány zaostřit opět pohled lidských myslí na nebeského Krista vedle pozemského Krista. Pak totiž bude Kristus poznán pro veškeré příští pozemské doby tak, že se už nikdy nebude moci ztratit pokroku lidí a spáse lidí.

Až moudrost opět pronikne do duchovních výší, kde v duchovních sférách hoří i oheň lásky, pak opravdu lidská duše neztratí znovu všechno to nádherné, všechno to do nejhlubších sil lásky pronikající, co mohou lidé nabýt Ježíšem Kristem. Získá se však k tomu něco, nekonečného. Získá se k tomu, co se k tomu musí získat, má-li vývoj lidstva postupovat příslušným způsobem.

To však, co jsme dneska schopni říci, je opravdu tak – přestože se už otevřely novodobé zdroje nového duchovního poznání, že se to dobře oslaví v symbolu vánoční slavnosti. Kdo se tak opravdu vžije do toho, co je

dneska ještě naše duchovně-vědecké poznání, dolehne na jeho duši hluboká, hluboká pokora. Smíme totiž jen tušit, čím se má stát duchovní věda jednou v budoucnosti pro lidstvo, neboť co jsme dnes schopni z ní poznat, může se mít k tomu, co jednou bude lidstvu darováno, až uplynou spousty času, jako zcela malé Jezulátko k dospělému Ježíši Kristu.

Dneska máme opravdu ve své znovuzačínající duchovní vědě teprve ještě dítě. Proto je vánoční slavnost tak opravdu naším svátkem a cítíme, že vůči tomu, co může vládnout jako světlo lidstva ve vývoji Země, žijeme dnes v hluboké, temné zimní noci, a že opravdu stojíme se svým dnešním věděním před tím, co se nám zjevuje v hluboké zimní temnotě vývoje Země, jako kdysi stáli pastýři před Ježíškem, který se jim nejprve zjevil. Vůči porozumění o Ježíši Kristu se nemůžeme dnes opravdu cítit tak jako tehdejší pastýři a tak opravdu prosit prameny duchovního života, které nechť stále více plynou lidem, tak opravdu, opravdu prosit, aby stále více vnímali božské zjevení v duchovních výších a daly onen pokoj, který může dát toto zjevení lidským myslím, které opravdu jsou dobré vůle. Tato vánoční slavnost se nám pak jistě jeví právě jako znamení. Víme ještě málo o tom, co svět bude jednou mít jako duchovní vědu. Tušíme, co ještě může přijít, tušíme to v hluboké pokoře. Ale to málo, chceme-li to tak opravdu nechat vniknout do svého srdce, ach, jak pak nám to připadá!

Pohledme na dnešní evropský okruh země, moji milí přátelé: Jak národy o sobě myslí? Jak hledají národy každý u druhého vinu za to, co se děje! Zapiše-li se nám do mysli opravdu poznání ducha, oh, pak porozumíme vině, kterou tu hledá jeden národ u druhého. Opravdu, tuto vinu má někdo, který je opravdu, opravdu mezinárodní, který řídí své kroky od národa k národu. Ale mluví se o něm jen v kruzích těch, do jejichž srdcí vniklo trochu duchovní vědy. Tu mluvíme o Ahrimanovi, tou opravdu mezinárodní bytosti, který má opravdovou vinu ve spolku s

Luciferem. Ale nenajdeme ho, budeme-li svůj pohled obracet stále na ostatní, ale jen, když budeme hledat cesty k poznání sebepoznáním.

Dolů do chaotických hlubin to jde. Pak ho cítíme, tohoto Ahrimana. Ale když ho opravdu poznáme a naučíme se ho poznat v souvislosti s tím, čím nám může být mystérium na Golgotě: zvěstování zjevení moudrosti ve výšinách a pokoje v hlubinách pozemského údolí, pak teprve pocítíme, co je celý oheň lásky, která může vyzařovat z mystéria na Golgotě a která nezná hranic, které jsou zřízeny mezi národy a lidmi.

Mnoho je toho už v tom, co jako duchovní věda vstoupilo před naše oči. Ale pohlédneme-li na to, co se už z této naší chaotické současnosti zjevilo a co teď našlo tak otřesně smutně-bolestivý výraz, pak shledáme, jak je tak velmi malé ono obydlí duše, v němž dnes musí bydlet nové porozumění Ježíškovi, které dospělo do konce. Bylo to s tímto Ježíškem tak, že se musel zjevit chudým pastýřům, že se musel narodit ve stáji, skrýt před tím, co tenkrát ovládalo svět – není to s novým pochopením toho, co souvisí s mystériem na Golgotě, teď opět tak? Není tak nekonečně daleko vzdálena od tohoto pochopení to, co se nám dnes venku ve světě objevuje, jak byl vzdálený svět na počátku našeho letopočtu od toho, co se zjevilo pastýřům, když slyšeli:

*Božské zjevení na výšinách*

*a pokoj lidem na Zemi,*

*kteří jsou dobré vůle.*

Slavme, moji milí přátelé, tuto vánoční slavnost obnoveného Kristova porozumění ve svých srdcích a ve svých duších; chceme-li slavit opravdovou vánoční slavnost, mějme pocit stejně jako oni pastýři, daleko od toho, co teď naplňuje svět. Ale poznejme tím, co se nám jako pastýřům zjevuje, to, co tenkrát muselo být poznáno, poznejme příslib

bezpečné budoucnosti. A ve svých duších vybudujeme důvěru k naplnění tohoto příslibu: důvěru k tomu, co dneska pocítujeme jako dítě, které chceme vzývat – nové pochopení Krista je toto dítě -, že poroste, že bude žít a že v nepřiliš dlouhé době vyroste tak, že se v něm bude moci ztělesnit éterně se objevující Kristus, jako se mohl Kristus ztělesnit ve hmotném těle v době mystéria na Golgotě. Naplníme se světlem, které nás může osvětlit důvěrou v tento příslib až do nejhlubšího duševního nitra, prohřejme se teplem, které může prodchnout naši mysl! Budeme-li tedy mít pocit, že jsme na duchovní výši, na níž může vstoupit před naši tušící duši světlo onoho duchovního světa, pak jedině můžeme být jisti, že jednou osvětlí svět.

S těmito myšlenkami – právě této těžké bolestné době – oslaveno pravou vánoční slavností. Není tu totiž jen hluboká, temná zimní noc ročního období; je tu nad obzorem národů důsledek ahrimanské temnoty, jak pozvolna vyvstávala od počátku pátého poatlantického období. Avšak jako zasvěcování Krista se mohlo dostat nejprve k pastýřům a pak stále více naplňovalo svět, tak bude stále více a více naplňovat svět i nové pochopení mystéria na Golgotě. A přijdou doby, které jako doby světla i pro lidstvo vystřídají dobu zimní temnoty, v níž dnes žijeme.

Cíťme se tedy jako pastýři vůči tomu, co je také ještě dítě: vůči novému porozumění Kristu a mějme pocit, že můžeme proniknout veškerou pokorou, můžeme proniknout novým smyslem výroku, který nemá jen věčně trvat v pokroku vývoje Země, ale který má být stále i významnější. Spojme se s myslí, ale s vyšším vědomím, v této vánoční době ve slibném výroku:

*Božské zjevení v duchovních výších,*

*pokoj, pokoj, stále více a více všem lidem na Zemi,*

*kteří jsou dobré vůle.*

## Druhá přednáška

Bazilej, 27. prosince 1914

Velký novější mystik Angelus Silesius vyslovil krásná slova:

*„I kdyby se Kristus tisíckrát v Betlémě narodil,  
nikoli však v tobě,  
zůstaneš na věky ztracen.“*

Tento výrok má dvě stránky. Jedna spočívá v tom, že jím se jaksi skládá vyznání: pravé opravdové Vánoce se musí slavit v niterném srdci člověka a všechno vnější slavení Vánoc musí být podnětem k úsilí o vnitřní skutečnost, která tu v zimní svaté noci z hlubin naší duše, z temnoty, která v nitru duše vládne tak, jako zimní tma venku, vynáší nejhlubší síly, které může duše v sobě najít. A tyto nejhlubší síly se cítí spojeny s tou bytostí, o niž může člověk tušit, jak vře a vlní se ve veškerém zemském vývoji a dává mu smysl. Nacházíme v hlubinách své duše něco, s čímž je Kristus, když se noříme jen dosti hluboko do podkladů svého duševního života, tam, kde ještě rozvíjíme vědomí svým smyslem oddaným duchovním mocnostem světa.

A druhá strana výroku Angela Silesia tkví v tom, že člověk, který se dnes cítí ve vývoji Země opravdu jako člověk, si může uvědomit, jak je pravá jsoucnost člověka, nebýt ztracen jako pravý člověk, vázána na to, že se duše v nitru cítí spojená s bytostnou podstatností Ježíše Krista. Ale my jsme si četnými úvahami v průběhu let ujasnili, že se musí v postupu vývoje Země vědomí Krista samotné stále prohlubovat, že jinými slovy

lidé, jak jdou od inkarnace k inkarnaci, dospívají stále hlouběji a hlouběji k pochopení toho, co je vlastně Kristus. A my jsme se v poslední době pokusili prohloubit toto poznání Krista tím, že jsme právě vytvořili zdroj, kterým můžeme zdravit vánoční slavnostní noc, zimní slavnostní noc, slavnost narození Ježíše v hlubším smyslu. Jak je to míněno, nechť vyplyne z naší dnešní úvahy.

Velký historik novější doby byl dotázán osobností, zajímavější se o světové události, proč jsou v jeho knihách vyřazeny události, které se odehrávají v návaznosti na mystérium na Golgotě, proč tady není nikde řeč o zásahu sil a moci Ježíše Krista do vývoje lidského dění. Velký historik byl dotázán, proč vysvětluje, jak zasáhli do dějin papežové, jak zasáhli do dějin králové, vojska, různé správní instituce, dokonce i přírodní události, ale v jeho spisech nemůže najít nic o tom, co prochází lidským děním od mystéria na Golgotě, co jako síly přešlo do lidstva tímto mystériem na Golgotě. Historik se zamyslel. Pak po nějaké době řekl, když se byl o té věci důkladně poradil sám se sebou: Pro líčení dějin musí se přece zůstat u způsobu, který jsem dosud pěstoval; co se totiž vlní a proudí jako Kristovy síly světovým děním, to náleží jakémusi prasu, do něhož nemůže lidská duše nahlédnout. Můžeme jistě uvažovat, jaké účinky vyšly z mystéria na Golgotě a z Kristových činů, ale zvláštnost těchto Kristových činů se v dějinách samých nemůže líčit.

Toto je jen jedna z ukázek, které se mohou podat pro skutečnost, že pro něco jako popis dějin nemohou ani nejvýznamnější osobnosti nejnovější doby o sobě říci, že jejich duše už slavila vánoční slavnost; v duši tohoto historika totiž ještě nevyšla živá postava, živá bytost Ježíše Krista, takže by ji mohl zřít, jak prochází rok po roce týden po týdnu, dokonce hodinu za hodinou tím vším, co se děje ve vývoji lidstva. Dnes může člověk vzhlížet jako zásadní historik do dějinného vývoje a nic nevnímat o tom, že všude v tomto dějinném vývoji je síla Kristova od dob

mystéria na Golgotě. Můžeme hledat rozličné příčiny pro to – a také je najít –, že se jaksi v duši mnoha, mnoha lidí ještě neslaví zimní svátek, který je věnován mystériu na Golgotě. Jistý vklad nám může podat ten, kdo nám tuto skutečnost popsal jaksi z hlubin své bytosti, kde tak pravdivě pociťoval křesťanské mystérium: Goethe Viléma Meistra, kterého autor tak mile vylíčil v jeho celém lidském vývoji, nechá přijít do jednoho zámku. Vilém Meister je prováděn zámeckým pánem a pak se mu ukáže obrazárna zámku. Tato obrazárna je zvláštní obrazárna; obsahuje totiž po sobě nejhlavnější scény dějinného vývoje: jak světové dějiny plynuly u různých národů starověku, a také u starohebrejského národa, od dob ráje, od pádu do hříchu, až do dalších období dějinného života. Dějinný vývoj je vylíčen ve význačných scénách, a pak to končí zničením Jerusalema – a nenajde se nějaký obraz, který by obsahoval nějakou scénu ze života Ježíše Krista, přestože dějiny se sledují za mystériem na Golgotě až k zničení Jeruzaléma. Tu se zeptá Vilém Meister: „Proč nemáš ve své obrazárně něco o tom božském muži, který přinesl tolik blaha do vývoje lidstva? Nacházím mezeru v tomto průběhu dějin; vidím zbožný jeruzalémský chrám, aniž se uvádí muž, kterému krátce před tím nechtěli poskytnout sluchu.“ – A Vilémovi se odpoví: „Udělat to, co požadujete, by byla chyba. Život tohoto božského muže není vůbec ve spojení s dějinami světa jeho doby. Byl to soukromý život, jeho nauka pro jednotlivce. S čím se masy národů a jejich členové veřejně setkávají, patří do světových dějin, světovému náboženství, které pokládáme za první. S čím se jednotlivec setkává vnitřně, patří k druhému náboženství, náboženství moudrých. Takové bylo to, kterému učil Kristus, pokud putoval po Zemi.“

Opravdu, hluboce k našim srdcím mluvící slovo! Pokud jde o skutečnost Krista, je tu každý člověk jako jednotlivec, a je, pokud jde o skutečnost Krista, vůči všem lidem, kteří bydlí na Zemi, jako přímá individualita. To, co lze vylíčit jako dějiny národa, vplíží se do záležitostí jednotlivých národů; týká se to totiž toho, co, smím-li se tak vyjádřit, se



děje v okruhu lidského osudu, co se děje s tím lidským. To, co Ježíš Kristus přinesl na svět, vstupuje hluboko, hluboko niterně do toho, co – ať to patří kterékoli části zemského vývoje – pociťuje a prožívá každé srdce, každá lidská duše potud, že se cítí v pravém smyslu slova jako člověk a jako pouhý člověk. Musí se opět pociťovat, že toto cítění se jako člověk vstoupilo do vývoje lidstva na Zemi teprve tím, že prošlo mystériem na Golgotě.

A jděme dále: Ten, komu patří zámek, vede Viléma Meistera dále a ukáže mu jinou obrazárnu, kterou skrýval. Teď vstoupí do vnitřku jiné místnosti, kde jsou vyličeny události Nového zákona. Tedy nikoli tam, kde jsou vyličeny světské události od etapy k etapě, kde se ukazuje exotično, měl vidět Vilém Meister události Nového zákona, ale v esoterní místnosti, pro jejíž prohlídku se duše teprve připravuje, vybavuje se z toho, co je světově dějinné a náleží jednotlivým národům. A duše se má postavit jen na esoterní základnu jednotlivého individuálního člověka. Pak přestoupí práh, kde jsou postaveny obrazy Nového zákona. Ani v této místnosti není celý Nový zákon, ale jen scény až do poslední večeře. Vilém se ptá: „Copak jste nevyzvedli jako vzor vznešené snášenlivosti rovněž utrpení a smrt tohoto muže, tak jako vystavujete jeho život jako poučný a vzorný obraz?“ Načež dostává významnou odpovědi, odpověď, z níž lze vyrozumět, s jakým děsem se může pociťovat to nejsvětější, co se událo s bytostí, která se usadila v těle, jehož narození slavíme v zimní slavnostní noci. Vilém má být uveden jaksí do nejbližšího esoterního, aby viděl obrazy až do poslední večeře. Pak však přijde to nejesoternější, to je vysloveno se svatou hrůzou takto: „Zatáhneme závoj nad tímto utrpením, právě protože je tolik cítíme. Pokládáme za zatracení hodnou drzost, vystavit pohledu slunce ono mučidlo a na něm trpícího světce.“

Tak se mohlo esoterně cítit v 18. století. Bylo dobře cítit tak esotericky, neboť můžeme naprosto přímo z našeho hlediska přiznat, že

určným způsobem biblické popisy právě utrpení, když nejsou podána nejvyššími, opravdu nejvýznamnějšími umělci, svaté mystérium na Golgotě stáhli k lidem. A můžeme chápat pocit, že člověk, který se může hluboce vcítit do mystéria na Golgotě, se nechtěl dívat na všechny ty znetvořeniny, kterých se tolik udělalo o tomto svatém mystériu, ale chtěl zatažený závoj nad tím vším, protože cítil, že jen nejnvtřnější, nejsvatější síly duše chtějí být nadsmyslově spojeny s tím, co se napojuje na tajemství poslední večere.

Jaký je však pocit v podstatě v tom všem? Co pak smíme právě pociťovat, chceme-li pochopit takový pocit u esoterního duševního prožívání? Musíme pochopit to, že v srdcích lidí byla touha, když bylo viděno něco takového: Touha byla v lidském srdci po pojetí, po představě Kristova mystéria, která je větší než ta, kterou tenkrát bylo možno mít. Ve vsí pokoře, v ještě mnohem větší pokoře než vůči jiným věcem duchovní vědy, si smíme dneska přiznat, ano, opravdu přiznat: Nejlepší duše už dlouhou, dlouhou dobu prahnou toužebně po tom, čím se nám má stát poznání o Kristu duchovní vědou.

Dnes si smíme říci: Co dříve se mohlo vědět jen v jiné formě, to budou zřít duše, až se brzy naplní čas! Vědomí o tom, že jednou takové pomazání bude moci problesknout lidským srdcem, a touha po tom, žila jako životní záhada v nejlepších duších. Lidé toužili po poznání Krista, které je přiměřené tomu velikému, co se událo na Golgotě a k čemuž máme přihlédnout i tehdy, když jsou odtaženy závoje. Několika přátelům jsem včera vyložil, jak jistým způsobem muselo ustoupit poznání Krista, jak v prvních dobách vývoje křesťanství toto poznání Krista, oplodněno ještě starým jasnozřením, bylo přijímáno, a jak to později postupně chablo. Včera jsem přečetl přátelům starou gnostickou básničku, kterou bych i zde chtěl přednést, abych správně poukázal na to, jaké zde bylo vědomí vůči starému, atavistickému, jasnozřivému poznání Krista, na nějž se díváme,

když ho vidíme přicházet na svět jako Ježíška, ten Kristus je světová bytost, která neustále roste, do čím vyšších duchovních sfér obrátíme svůj duševní pohled – těmito sférami sestupujeme. Proto muselo dožilé lidstvo zatáhnout závoj před tuto událost, protože ještě nebylo s to poukázat na to, jak v tajemství dítěte, které chápe každé dítě v citu, je zároveň nejvyšší moudrost. V tomto dítěti se rodila bytost, která procházela světy, než se objevila na Zemi.

Ježíš řekl:

*Pohled', ó Otče,  
Jak tato bytost na Zemi  
– míněna je lidská duše –  
všech zel cíl a oběť  
bloudí daleko od Tvého dechu.  
Hle, prchá před teplým zmatkem,  
bezradně, jak má proniknout.*

V rozhovoru s božskou otcovskou bytostí je uváděn Kristus, jak se dává světovými sférami na cestu dolů, jak pohlíží na lidskou duši bloudící ve zmatku a k němu toužící, které chce přinést spásu. A Kristus mluví takto k Otci:

*Proto mě pošli, ó Otče,  
Nesa pečetě sestupuji – nesa nebeské pečetě  
- Kráčím množstvím věků.*

V duchovních sférách jsou nad sebou navrstveny duchovní světy, a čím více vystupujeme, tím více shledáváme, že starší světy nyní ještě žijí;

to, co bylo nejstarší, lze zároveň dnes nalézt v nejvyšších sférách. Co kdysi bylo spojeno se saturnským vývojem, nacházíme dnes v nejvyšších duchovních oblastech a pokud tento sled duchovních sfér spojíme s časovým vývojem, nazýváme je věky.

*Kráčím množstvím věků*

*Vyhledávám každou svatou zvěst,*

*Ukazuji pak obraz božstev.*

*A tak vám dávám*

*O Svaté cestě*

*Hluboce skrytou zvěst:*

*„Gnose“ je pro vás zvána.*

Až do určité míry se ztratilo lidstvu vědomí o tomto kosmickém Kristu. Muselo se ztratit, protože staré jasnozření muselo zaniknout, musel přijít mezičas, jakýsi bezduchý věk, aby opět mohl vzniknout nový duch jasnozřivého pohledu. Ten se musí opět obrátit vzhůru do duchovních světů, nemusí pouze tím, co je vnější lidské zření, charakterizovat bytost, která vstupuje o zimní slavnostní noci do vývoje lidstva, ale sledovat, jak tato bytost stoupá od nebeské sféry k nebeské sféře, sestupuje na Zemi a Zemi dává smysl, ano Zemi dává smysl.

*Pohled' Otče,*

*Jak tato bytost na Zemi*

*Všech zel cíl a obět',*

*Bloudí daleko od Tvého dechu.*

*Hle prchá před trpkým zmatkem,*

*Bezradná, jak má proniknout.*

*Proto mě pošli, ó Otče,*

*Nesa pečetě sestupuje*

*Kráčím množstvím věků*

*Vykládám každou svatou zvěst,*

*Ukazuje pak obraz božstev.*

*A tak vám dávám*

*O svaté cestě*

*Hluboce skrytou zvěst:*

*„Gnose“ je pro vás zvána.*

Jak pak se nám vlastně jeví tato Země, pokud je kolem nás, když ji pozorujeme v jejím pravém bytí? Řekněte někdy: Toto je člověk, když vám přinesou takovou mrtvolu, jejíž duše už dlí v duchovních světech mimo mrtvolu: Řekněte někdy: Toto je ještě člověk, v plném slova smyslu ještě člověk? Právě vyšší články lidské podstaty už nejsou v bezduché mrtvole. Avšak do stavu, jak je na tom bezduchá mrtvola, se postupně ve vývoji dostává Země od středu atlantské doby. Země kolem nás, přes veškerou svou krásu, se od středu atlantské doby stává mrtvolou a stává se jí stále více. A vyjdeme ven a stojíme před obrovskými skalami, řekneme nejlépe: To je kostra, kterou Země utváří od středu atlantské doby! – A když vy přihlédnete blíže k tomu, co pokrývá skály, jako na Zemi, vidíte odumírající části vlastního zemského organismu, který byl živý jen do středu atlantické doby. Dokonce i geologii je jasné, že když kráčíme po zemi nebo vedeme pluh zemskou hroudou, kráčíme po zemské mrtvole nebo vedeme pluh mrtvolou. Dokonce naši geologové to už řekli, a sama vnější věda, začne-li

myslit, nemůže jinak než takové věci uznat. A tak v podstatě stojíme, když jsme obklopeni zemí, tváří v tvář smrti, a pohlížíme, jak naše zemská koule pozvolna odumírá.

A teď si pomysleme, že by bylo nedošlo k mystériu na Golgotě, že by ta kosmická bytost, kterou nazýváme bytostí Kristovou, nebyla nikdy vstoupila Ježíškem do zemského vývoje – pak by zemský vývoj vstoupil v niveč; byl by už dnes umíráním. Tak však Kristova bytost prošla oběma Ježíšky a pak Ježíšem, během tří let na zemi, mystériem na Golgotě, a země dostala nový zárodek životnosti. A nezůstane země ve vesmíru, až se jednou doba naplní, a duše nepropadne Ahrimanovi a Luciferovi! Ne, to by se stalo, kdyby Kristus nevstoupil do země jako živý zárodek. Ale poněvadž tam vešel, nerozpadne se země na pozemský prach, země nepropadne jen Luciferovi a Ahrimanovi, neboť s Kristovým zárodkem vstoupil do zemského vývoje nový život. Tak, jak se země kdysi odštěpila od slunce a stala se synem země, tak bude země prostoupena touto smysluplnou bytostí k novému vývoji tím, že Kristus dal zemskému vývoji smysl.

Tak vidíme duchovní vědou do mystéria na Golgotě, tak stojíme děsíce se v dnešní době a cítíme se povoláni smět nadzvednout závoj teprve tím, že ukážeme ty oblasti, do nichž smyslové zření už nestačí, protože nechceme vidět za tímto závojem jen to, co musela vidět doba, která se podle své úlohy vyvinula k materialismu podle svého úkolu.

Proto v naší době začíná opět možnost, aby ti, kdož o své duši vědí, že je naplněna duchovně vědeckými impulsy, vzhlíží-li ke Kristu jako ke kosmické bytosti. Tím se opravdu – musí to být zde neustále znovu řečeno – nezmenší nekonečná oddanost, kterou můžeme mít pro dítě vánoční slavnostní doby. Jednoduchý křesťanský pocit se tím nezmenší. Prohloubí se, můžeme-li Krista pociťovat tak, jak Ho pociťoval náš milý přítel Christian Morgenstern, když z jeho duše vykvetla báseň, která se nám

může jevit jako vzkříšení starosvatých gnostických idejí, v nichž současně vládla Kristova láska a byla činná kosmická moudrost. A tak slavíme nové Vánoce, když v temné noci materialismu zaznívají opět hlasy, které nejsou hlasy starých gnostiků, ale které jsou oplodněny tím smyslem, který je zaměřen k živé kosmické bytosti Krista.

*Světlo je láska...*

*Sluneční tkaní*

*Záření lásky světa*

*Tvůrčí bytostí –*

*Které neslýchanými dobami*

*Nás drží u svého srdce,*

*A které nám nakonec dalo*

*Svého nejvyššího ducha*

*Ve schráně člověka během tři let:*

*tu přišel do jeho*

*Otce dědictví – země*

*Nejvnitřnější nebeský oheň:*

*Aby i ona se jednou stala sluncem.*

*I když se Kristus tisíckrát v Betlémě narodí*

*A nikoli v tobě, zůstaneš navěky ztracen.*

Nechceme do své duše vstoupit vnitřní zimní svatou slavnost, nechceme svou duši pocítit, jak se v naší době musí zrodit nové poznání Krista. Toto poznání Krista, jakého druhu pak je? Navazuje to, je to

nejniternější člověk a jaksi stahuje jeho celou bytost na to ze všeho nejjednodušší: navazuje život dítěte, ještě neúplně vyvinutý život člověka, na nejvyšší kosmické bytí a vývoj. Cítíme, když vzhlížíme k Ježíškovi, na nějž myslíme v zimní svaté noci, že je před naším duševním pohledem nejmohutnější zimní posvěcení, které sahá všemi věky, a spojujeme veškerý světový vývoj, kamkoli pohlédneme, se vším lidským, s nejhlubším lidským.

Tak cítí ten, kdo svůj pocit bere z naší duchovní vědy, jak je dobude vítězství nad veškerou smrtí spojením duše s Kristovou bytostí v naší době – na což jsem dnes poukázal při jedné pro vás hluboce otřesné příležitosti u hrobu nám válkou vyrvaného přítele. Ne tak dlouho se nemohlo cítit, jak souvisí nejvyšší kosmické s nejnítternějším lidským, když se nemohly vidět dějiny v jejich nejnítternějším extraktu v tajemství z Betléma. To však se stane člověku, když vezme na vědomí mystérium o obou Ježíšcích. Tu máme v jednom Ježíšku sílu nejmoudřejšího člověka předkřesťanské doby, Zarathustry. To, co z jedné strany sestupuje k lidskému vývoji máme v jednom Ježíšku. Auru druhého máme projasněnou a prosvícenou tím, co vyšlo z Buddhy. A máme vnější tělesný život, pocházející z nejušlechtlejších míz starohebrejského národa a máme to, co tvoří duševno Lukášova Ježíška, dovedeno až ke vzniku země. Víme totiž, že to, co bylo nejhlubším duševnem Lukášova Ježíška, zůstalo zpět, když člověk ve staré lemurské době vstoupil na zem a že svatými mystérii zůstal zachován, a když se Lukášův Ježíšek narodil, byl pak přiveden k tělu, které se tu zrodilo. Proto ono zvláštní mluvení Lukášova Ježíška bezprostředně po narození, kterému mohla rozumět jen matka, které se nepodobalo žádné řeči, které také chlapec ihned vzpomněl, když nabyl pozemského vědomí. Bylo to však vyslovení tajemství bezprostředně po narození. V podstatě je hodně toho, co máme odhalit o Kristově mystériu, vyložení toho, co Lukášův Ježíšek vyslovil bezprostředně po svém narození.



Tak jsme svou duchovní vědou pochopili Kristův impuls úplně z hlubšího vývoje člověka, z onoho vývoje člověka starých předkřesťanských dob, kde jaksi opět mizí i rozdíly, které říkají zasvěcenci. Až se jednou pochopí, co všechno vstoupilo mystériem na Golgotě do vývoje lidstva, pak se najde i možnost, dále podporovat síly všude, kde je lidský vývoj i v dějinách. Ale nejdříve se musí vědět, kdo opravdu byl Kristus, dříve než se o něm například i v dějinách může mluvit.

Pak však, když se najdou v našem duchovním proudu duše, stále více duší, které tu hledají impuls vnitřně zanítit světlo, které může být zaníceno, když, sestoupíme do nejhlubších duševních sil, které člověk může mít po mystériu na Golgotě, pak se ukáže, že se takovým sestupem opravdu rozsvěcuje Kristovo světlo v každé jednotlivé duši. Toto Kristovo světlo se stane stromem, vánočním stromem, který tu bude svítit ve veškerém lidském vývoji budoucnosti tak, že se musí dosáhnout toho, kam se dívá duše ve znovuoživlé zemi, takže najde všude v životě této znovuoživlé země Krista. Tím se stane. A tak může být vážně bráno Kristovo poselství duchovní vědy, takže u vyznavačů této duchovní vědy se bude opravdu slavit někdy v každé jednotlivé duši ona vánoční slavnost, která představuje zrození onoho poznání Krista, které přichází od Krista samého, která tedy je pravým Kristovým zrozením, zrozením Krista v nás. Toto zrození Krista v nás musí nastat.

Pravdivá, pravdivá jsou slova:

*I když se Kristus tisíckrát v Betlémě narodí*

*A nikoli v tobě,*

*zůstaneš navždy ztracen.*

A připojme k tomu nádhernému výroku mystika Angela Silesia:  
Proto se věčně nacházejme, když věčně hledáme zážitek zimní posvěcené  
noci, zrození Krista v hlubinách své duše!